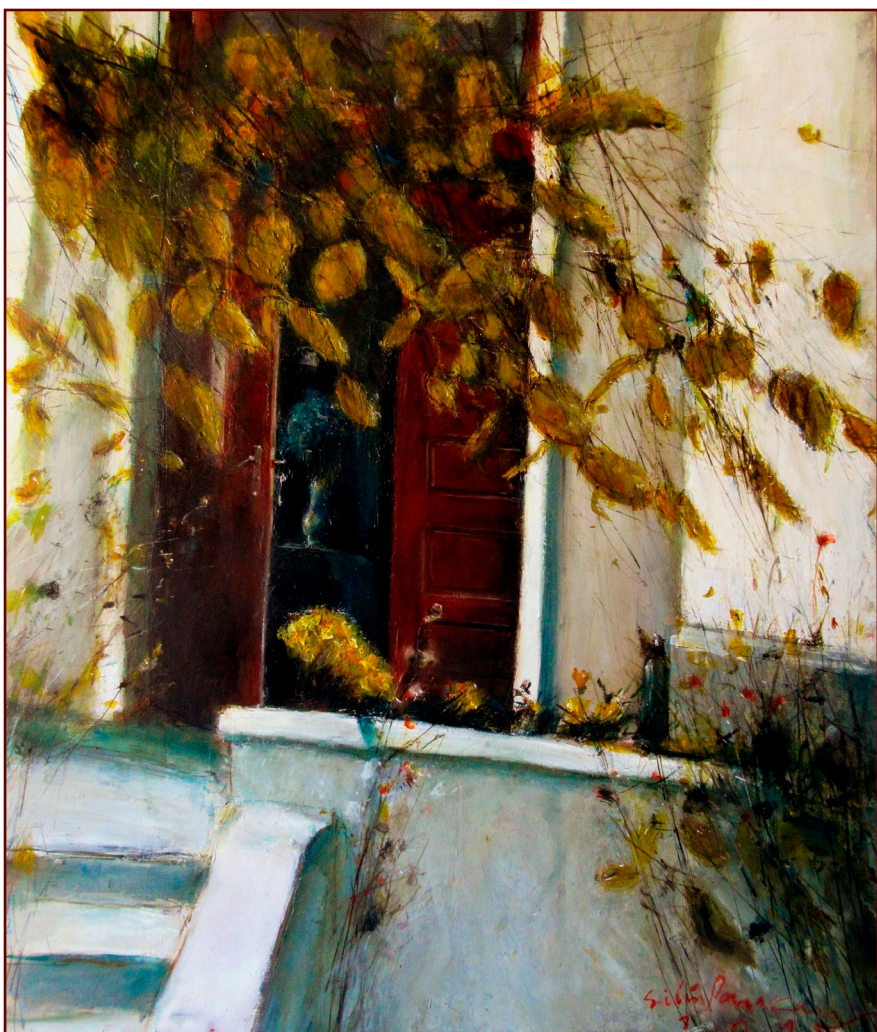

Expres cultural

Anul I, nr. 10, octombrie, 2017 • Apare lunar

24 pagini

Alexandru ZUB

LIMBĂ ȘI ISTORIE

Pagina 3

Liviu Ioan STOICIU

DACĂ DEBUTANȚII TRĂDEAZĂ „IDEALURILE”...

Pagina 4

Constantin COROIU

ÎNTR-O NOAPTE ALBĂ LUMINOASĂ CA ZIUA

Pagina 4

Gellu DORIAN

LAUDĂ CITITORULUI

Pagina 5

Mihaela GRĂDINARIU

ABISUL DIN POEM ÎN POEM

Pagina 6

Radu ANDRIESCU

POESIS

Pagina 7

Adrian ALUI GHEORGHE

LAURENȚIU ULICI, ATÎT CÎT MAI ȘTIM...

Pagina 9

Florin FAIFER

DESPĂRȚIRI...

Pagina 10

Vizită cu o foaie imaculată în mână

A încerca să vorbesc despre mine
înseamnă să vorbesc despre absolut
eu am cunoscut lumina bărbaților
eu am cunoscut întunericul femeilor

și ce folos iată-mă singur
în fața acestei coli de hârtie
coală imaculată ca însăși
structura perfectă a neantului

despre care tocmai am venit să-ți spun
așadar structura neantului
ea tutelează dimineața când plecăm la război
și noaptea când încercăm să murim în somn

ritmul profund al unei vieți
sub zodia mândră a leului
care veghează cu o
indiferență regală pustiul artei

crește pofta de scris
și scade pofta de viață
când luna trece cu o forță teribilă
peste munți și oceane peste copiii care nu vor muri

Dan Laurențiu

Emanuela ILIE

ÎN „ACEASTĂ ȚARĂ...”

Pagina 13

Cătălin TURLIUC

ION I.C. BRĂTIANU ȘI ORGANIZAREA...

Pagina 18

Călin CIOBOTARI

ALEXA VISARION, ÎMPOTRIVA UITĂRII

Pagina 22

Constantin PRICOP

DUPĂ MODELUL SFINȚILOR

Pagina 24

„Poți fugi de orice pe lumea asta, numai de tine însuși nu.” *Stefan Zweig*

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite
Redactor-șef: Constantin Pricop
Secretar general de redacție: Victor Durnea

Colegiu de redacție: Radu Andriescu, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Alexandru ZUB:
LIMBĂ ȘI ISTORIE - pg. 3
Nicolae PANAITE:
SEMNE ȘI ÎNFĂȚIȘĂRI - pg. 3
Liviu Ioan STOICIU:
DACĂ DEBUTANȚII TRĂDEAZĂ „IDEALURILE” VALORII ESTETICE - pg. 4
Constantin COROIU:
ÎNTR-O NOAPTE ALBĂ LUMINOASĂ CA ZIUA - pg. 4
Gellu DORIAN:
LAUDĂ CITITORULUI - pg. 5
Master X FILES:
«LA VIE EST UN CAFÉ» - pg. 5
Mihaela GRĂDINARIU:
ABISUL DIN POEM ÎN POEM - pg. 6
Theodor DAMIAN:
DANIEL LĂCĂTUȘ ȘI VOCAȚIA RECUPERĂRII ISTORIEI - pg. 6
Radu ANDRIESCU:
POESIS - pg. 7
Flavius PARASCHIV:
OȚET DE FURNICI - pg. 8
Liviu CHISCOP:
POVESTEA PREAFRUMOASEI IORGULA - pg. 8
Adrian ALUI GHEORGHE:
LAURENȚIU ULICI, ATÎT CÎT MAI ȘTIM NOI DESPRE EL - pg. 9
Florin FAIFER:
DESPĂRȚIRI - pg. 10
Daniel CORBU:
ȘERBAN FOARȚĂ, VIAȚA ȘI CEREMONIALUL POETIC... - pg. 10
Nicolae CREȚU:
ROMANELE MARELUI RĂZBOI - pg. 11
Dan-Bogdan HANU:
DOG'S DIARY - pg. 12
Lucian VASILIU:
ARBORELE GENEALOGIC - pg. 12
Emanuela ILIE:
ÎN „ACEASTĂ ȚARĂ NUMITĂ BĂTRÂNEȚE”... - pg. 13
Liviu PAPUC:
ALEXANDRU PETRINO - pg. 14
Ștefan CUCU:
MIGUEL DE UNAMUNO PERENITATE ȘI ACTUALITATE - pg. 14
Nicolae BUSUIOC:
DESTINE SUB VREMI - pg. 15
Diana VRABIE:
CONFRUNTAREA EFEMERĂ ÎNTRE SPIRITUL CREATOR ȘI... - pg. 16
Ioan ȚICALO:
CE FACEM CU COPIII NOȘTRI - pg. 17
Emilian MARCU:
„NICIODATĂ TOAMNA” - pg. 17
Cătălin TURLIUC:
ION I.C. BRĂȚIANU ȘI ORGANIZAREA... - pg. 18
Gheorghe SIMON:
AGAPIA PERPETUA - pg. 19
Ioan Șt. BAICU:
CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA... - pg. 20
Raluca SOFIAN-OLTEANU:
CHIPURI DIN SPATELE STICLEI - pg. 21
Ioan RĂDUCEA:
RITUALIC ȘI DECORATIV - pg. 21
Călin CIOBOTARI:
ALEXA VISARIOR, ÎMPOTRIVA UITĂRII - pg. 22
Alexandru-Radu PETRESCU:
SEDUCȚIE ROMÂNEASCĂ LA OPERA DIN SAN FRANCISCO - pg. 23
Constantin PRICOP:
MODELUL SFINȚILOR - pg. 24

Felix AFTENE, CHEMAREA (imagine permanentă)

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul **RO23BPOS24006748050RON01**-Banc Post Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. AMO PRESS GRUP S.R.L., Precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.
84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Revista apare cu sprijinul parțial al Primăriei Iași, al Editurii ALFA și al Fundației C.A.V.

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 12 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7000 de semne.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului **SILVIU PARASCAN**

DTP: Val Circa

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
exprescultural@yahoo.com;
Site: <http://exprescultural.ro>
ISSN: 2537-5989

Alexandru ZUB

Limbă și istorie

Că limba este întâiul semn distinctiv și cel mai caracteristic al unui popor, iată o chestiune care întrunește de mult un consens aproape unanim. Adevărul ei era atât de evident, încât cei din vechime substituiau pur și simplu, cu o metonimie curentă, un termen prin celălalt, identificând poporul cu limba pe care o vorbea. Cu atât mai mult au trebuit să se identifice românii cu limba lor, de vreme ce aceasta a constituit, secole în șir, un factor decisiv de coeziune etnică și un mijloc de apărare contra presiunilor asimilatoare venite din afară. În atașamentul fierbinte față de limbă a văzut italianul Antonio Bonfini, în secolul XV, caracteristica românilor, pe care îi știa încă folosind „limba Romei” și luptând cu îndârjire ca să n-o piardă, încât „s-ar zice – conchidea istoriograful lui Matei Corvin – că războaiele lor se duc mai mult pentru salvarea limbii decât pentru apărarea vieții”¹. Limba era un atestat neîndoieinic al originii lor latine, în numele căreia s-au străduit să-și asigure ființa etnică și culturală. Ei au putut adopta, temporar și tot din rațiuni defensive, alfabetul chirilic, adus din lumea slavismului sudic, dar n-au renunțat nicicând la limba lor, privită mereu ca o moștenire sacră. Când această limbă a putut fi „prinsă” în cărți și când tiparul i-a permis să circule mai lesne, ea a devenit tărâmul predilect al luptei pentru naționalitate. Așa se face că marii cărturari din epoca luminilor și de mai târziu au fost totodată istorici și filologi. S. Micu, G. Șincai, Budai-Deleanu s-au ocupat nu numai de trecutul țării, ci și de limba ei, alcătuiind gramatici și polemizând cu detractorii străini. Încercarea lor și mai apoi aceea a latinistilor din zona extracarpatică de a latiniza artificial o limbă de caracter neolatin, care evoluase organic, asimilând și alte elemente furnizate în îndelunga-i experiență istorică, era însă sortită eșecului, ca orice agresiune raționalistă față de un fenomen organic. Geniul limbii, pentru a folosi expresia lui Herder, s-a răsfrânt asupra literaturii² și nu e surprinzător că moștenirea pe care Ienăchiță Văcărescu voia să o transmită urmașilor săi era tocmai „creșterea limbii românești”. Căci limba însemna patria în diacronia istoriei sale, chintesența unei întregi dezvoltări istorice. „Nici un lucru nu interesează îndeobște o nație ca limba”, spunea Asachi³, iar Heliade făcea din evoluția acesteia, conformă cu exigențele timpului, o condiție a unirii și independenței⁴. Este ideea din care Kogălniceanu a dezvoltat, precum se știe, un întreg program, în jurul *Daciei literare*, publicație al cărei scop era să asigure „o limbă și o literatură comună pentru toți”. Ideea reapare în *Arhiva românească*, unde același Kogălniceanu îndemna „să ne ținem de limba, de istoria noastră, cum se ține un om în primejdie de a se îneca de prăjina ce i se aruncă spre scăpare!”⁵.

Limbă și istorie. Domeniile se împleteau inextricabil, cărturarii din epoca pașoptistă li se devotau în mod aproape egal, sprijinindu-și programele politice pe temeiuri extrase din amândouă. Căci ideea structurantă a României moderne, obsesia pe care o regăsim la originea celor mai de seamă inițiative pe tărâm politic și socio-cultural, a fost ideea latină, iar aceasta se revela nu numai prin istorie, ci mai cu seamă prin limbă. Limba îi apărea eruditului filolog T. Cipariu drept „cea mai scumpă ereditate”, iar lui Alecsandri, în același sens, „depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute (...), cartea de nobleță, testimoniul de naționalitate al unui neam”⁶. Caracterul ei indispensabil îl sesiza Cipariu, afirmând că „în viața unui popor pot foarte multe să lipsească la început: cultura, industria, știința și artele; dar limba nu poate să lipsească nici unui popor”, căci ea îl însoțește, organic, de la etnogeneză până la virtuala stingere⁶. Prin limbă cultura devenise, în epoca modernă, o condiție a fericirii și securității oricărui popor, cum ținea să declare S. Bărnăuțiu în faimosul discurs de la Blaj⁷, pentru a adăuga mai târziu, consensual, că «fără arte, științe, popoarele sunt ca niște arbori fulgerați și uscați, fără viață și frumusețe»⁸. Era o idee larg împărtășită, pe care, în alți termeni, o exprimaseră Bălcescu și Kogălniceanu, invocând biruința prin limbă, prin cântec, prin respectul tradiției, asupra vicisitudinilor de odinioară. J. Michelet n-a făcut decât să o exprime elocvent și pentru lumea străină, atunci când scria, la 1854, că „temelia acestei rezistențe nu e nicidecum sumbra acceptare a morții, tristul fatalism din cealaltă parte a Dunării, această încremire a inimii care a sterilizat lumea musulmană: nu, e un principiu viu, iubirea înverșunată a trecutului, calda legătură cu această nefericită patrie, care e cu atât mai iubită cu cât este mai nenorocită. Românul nu o părăsește

niciodată pentru totdeauna. El păstrează, intact, tot ce i-a rămas de la străbuni: îmbrăcăminte, obiceiuri, limba și mai cu seamă marele său nume: *român!*”⁹. Cuvântul închide în sine o întreagă istorie. O închide și o dezvăluie totodată, ca un martor neclintit în existența de două ori milenară a poporului nostru.

Limba e, fără îndoială, documentul cel mai de preț al istoriei românilor, căci îi relevă apartenența la o arie de cultură și îi rezumă îndelungile eforturi de supraviețuire și dezvoltare într-un spațiu care nu i-a fost întotdeauna favorabil. Când apostolii redeșteptării naționale au trebuit să ia, la 1848, calea exilului, ei au știut să lupte și de acolo pentru patria lor. Pribegind, scria Bălcescu, rostindu-se în numele lor, ei au dus cu sine „limba și dorul țării”¹⁰. De la Paris, Alecu Kogălniceanu, fratele istoricului, se angaja, în numele celor mai tineri, să cultive cât mai asiduu limba română ca un mijloc de a se pune în comunicație cu însuși sufletul țării. Gest exemplar, care ne amintește de replica promptă, pozitivă, pe care chiar M. Kogălniceanu a ținut să o dea filologului F. G. Eichhoff, după ce acesta deprecia, pe nedrept, limba română. El i-a opus atunci opinii contrare, formulate de alți străini, de F. Schneidawind mai ales, și a făcut. la rândul său, o luminoasă demonstrație istorico-filologică¹¹, reluată, adâncită și dezvoltată ulterior sub diverse forme. L-am amintit pe Kogălniceanu, fiindcă personalitatea lui reflectă cel mai fidel o tendință, o conduită civică și cărturărească în același timp, însă alte exemple stau, desigur, la îndemână. Barițiu știa că detractorii limbii noastre vizau de fapt subminarea culturii și a progresului națiunii¹².

Tocmai de aceea, exprimând un consens general, T. Maiorescu îndemna să se pună cât mai curând la îndemână străinătății, odată cu istoria patriei, și o istorie a limbii române¹³. Domenii învecinate, sprijinindu-se unul pe celălalt, furnizându-și reciproc argumente, stimulându-se întruna, limba și istoria aveau a mărturisi în fața lumii pentru un popor și pentru o cultură. Căci în ele se strâng, ca într-un focar, toate razele vieții spirituale, indicând deopotrivă geneză, evoluție, sensuri perene. Fiindcă limba este, după expresia lui N. Iorga, „ființa vie care ne vine din timpurile cele mai depărtate ale trecutului nostru, ea este cea mai scumpă moștenire a strămoșilor care au lucrat, generație de generație, la elaborarea acestui product sufletesc”. Că o aflăm în chiar miezul istoriei și că în jurul ei s-au purtat lupte nu e, prin urmare, surprinzător. Limbă și istorie sunt realități consubstanțiale care se pot lămuri una pe alta, participând la modelarea acelui suflet colectiv, în afara căruia amândouă își pierd înțelesul.

Publicat în vol. de autor În orizontul istoriei, Iași, Institutul European, 1994, p. 115-118.

¹ *Cântare României*, ed. II, București, 1967, p. 9.

² Herder, *Scrieri*, București, 1973, p. 55.

³ *Gândirea românească în opera pașoptistă*, I, 1969, p. 194.

⁴ Heliade Rădulescu, *Versuri și proză*, București, 1972; *Pentru limba românească*.

⁵ V. Alecsandri, *Proză*, București, 1966, p. 427. Cf. și G. Barițiu, în *Foaie pentru minte*, 1840, nr. 25.

⁶ T. Cipariu, *Principie de limbă și scriptura...*

⁷ S. Bărnăuțiu, *Raporturile românilor cu ungurii*, Blaj, 1847.

⁸ Idem, *Estetica*, București, 1972, p. 25.

⁹ *Cântare României*, p. 9-10.

¹⁰ N. Bălcescu, *Opere*, I, București, 1953, p. 318.

¹¹ Kogălniceanu, *Opere*, I, București, 1974, p. 239-250.

¹² G. Barițiu, în *Observatorul*, 1882, nr. 14.

¹³ T. Maiorescu, *Critice*, II, București, 1967, p. 253.

Nicolae PANAITTE

Semne și înfățișări

Semnele și înfățișările văzute, auzite, trăite etc. fac parte din viața noastră, fiecare zi decodificându-ni-le – nu? – în măsura percepției și importanței ce le acordăm. Astăzi, privind în trecut și neglijând nicidecum prezentul, putem afirma că am fost martorii celor mai multe fenomene care au avut loc într-o anumită perioadă de timp. Niciodată în istoria omenirii, raportându-ne – să zicem – la un interval de 50 de ani, nu au avut loc atâtea evenimente cosmice și terestre câte au fost în a doua jumătate a secolului XX. Decodificările pe care unii veniți și naveniți, cu har și cu știință, mai multă sau mai puțină, încearcă să ni le explice, nu mulțumesc decât pe foarte puțini. Fiecare are o grilă a lui prin care își explică ceea ce simte, aude, vede, într-un cuvânt: trăiește. Mass-media citită și vorbită reprezintă, pentru noi, principalul mijloc de informare și documentare. De cele mai multe ori, știrile sunt generatoare de emoții și sentimente de plăcere, frustrare, înălțare, decădere, teamă, singurătate, uimire și fabulos etc., așadar: agonie și extaz.

Viața, ne-a demonstrat-o, nu protejează pe nimeni, ea numai ne tolerează pentru o vreme mai mare sau mai mică.

Cântarul ei – și nu e o noutate – nu greșește... Oricât am încerca să ne înstrăinăm de el, vom ajunge pe taler, tocmai atunci când nici nu ne așteptăm. De acum încolo începe judecata. Ar fi bine să ți-o faci la timp, dar vai!, mulți mai întârzie! Ar fi bine să ți-o faci singur. Așa ar fi de așteptat!

Prin comportament, fie el social, politic, etic, se poate modifica ceva pe traiectul lui **a fi**: transmiterea și transbordarea au loc, mai ales, prin gest. Alexandru Macedon este un exemplu de netăgăduit. Ultimul lui gest, cu statut de dorință, dar fără umbră de ordin în el, a fost ca, în momentul săvârșirii din această lume, să-i fie lăsate mâinile neîmpreunate pe piept, să fie lăsate în afară!

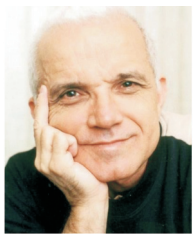
E semnul și înfățișarea că nu i-a aparținut nimic din ce a obținut, din ce i s-a dat. E semnul crucii (al trupului) de carne.

Am văzut, până azi, că atunci când lucrurile merg înspre bine, fiind conturate unele împliniri, da!, tocmai atunci își face simțită prezența și fariseul. El este un ipochimen certat continuu cu discreția și bunul simț; cu mici excepții este, la aceste materii, uneori, corigent, iar, de cele mai multe ori, repetent! Fariseului îi este aproape imposibil să conceapă sau să construiască ceva care să producă plusvaloare pentru ceilalți! Calitățile adversarului nu-i produc niciun fel de întrebări, modelări sau tresăriri.

El are mereu asupra lui două lucruri: o mantie și o tobă.

Dotat astfel, se apropie mios de adversar, când îl vede că este în impas, propunându-i oferta sa: te voi aco-peri cu mantia aceasta; să-mi spui tot ce ai pățit pentru a-ți veni în ajutor... nimeni nu va vedea.

După ce află tot, dă mantia la o parte și bate toba!...

Liviu Ioan STOICIU

Dacă debutanții trădează „idealurile” valorii estetice

Nu vreau să fiu prăpăstios — dar e neobișnuit ceea ce se întâmplă, pe cât s-au înmulțit debuturile editoriale, pe atât se vorbește mai puțin de valoare tânără în literatura română. Uniunea Scriitorilor îmbătrânește, scriitorii „consacrați” (care înmagazinează valoare, cu plus sau minus), departe de a mai fi tineri (am exemplul optzeciștilor, ținuți și azi minte sub titulatura de „tineri”, deși au împlinit în majoritate 60 de ani), fac legea în literatura română, acoperind orice tumult al noilor veniți. Las la o parte douămiiști care se cred „reformiști” contestând actuala conducere a Uniunii Scriitorilor din România (ezit să o mai scriu prescurtat, să nu se confunde cu partidul parlamentar de azi, USR - Uniunea Salvați România) — unii, scriitori de valoare, în principal critici douămiiști premiați, s-au exclus din Uniunea Scriitorilor, sper să revină (sigur, Uniunea Scriitorilor n-are de ce să se plângă, având în fruntea tinerilor critici nume ca Răzvan Vonceu și Daniel Cristea-Enache, o echipă reductabilă la *România literară*). Pe de altă parte, intrarea în Uniunea Scriitorilor e legată de punerea la dosarul de validare a cronicilor la cărțile lor scrise de către critici importanți, cronici apărute în reviste de prestigiu... Sunt primiți direct în Uniunea Scriitorilor debutanții editorilor premiați de Uniunea Scriitorilor (din păcate nici aceste premii nu confirmă în timp o nouă valoare). Mă refer la valurile de debutanți editoriali în poezie, proză (mai puțin în eseu și critică), care nu reușesc să se impună, să atragă atenția — în principal ei provin din numeroasele plutoane de premiați la festivaluri-concursuri precum „Porni Luceafărul...” (la Botoșani), „N. Labiș” (Suceava), „Tudor Arghezi” (Tg. Jiu), „Moștenirea Văcăreștilor” și „C. Virgil Bănescu” (Târgoviște) sau „Vasile Voiculescu” la Buzău, sau concursuri de debut organizate de edituri. Sau proveniți din ceneclurile liceenilor și studenților... Au apărut și cercuri de scriere creativă (Florin Iaru și Marius Chivu au făcut „business” din asta, le iau câte 800 de lei cursanților de căciulă; mă întreb dacă vreunul dintre cei învățați de ei să scrie s-a remarcat în literatura română). Nici măcar câștigarea Premiului „Mihai Eminescu” Opera Primă nu le crește cota valorică (Gellu Dorian tot atrage atenția lunar asupra câte unuia, în *Convorbiri literare*, dar la următoarea carte poezii prezențați nu conving)... E semnificativ că de anul trecut au apărut debutanții editoriali pe Facebook, cu zecile, în două colecții ale Editurii Paralela 45 intitulate „qPoem și „qProză (fondate de Călin Vlasie) — prezențați de criticii Al. Cistelean și Felix Nicolau (ei au făcut selecție, bănuiesc). A fost o adevărată inflație de titluri de carte de debut, care nu s-a comparat cu debuturile prin concurs (cu juri imbatabile) ale editurilor Albatros și Cartea Românească sau Dacia (dar și ale editurilor Eminescu, Junimea și Facla) din anii 70-80 ai secolului trecut, la care erau trei premiați maximum pe an, de fiecare editură (ceilalți remarcați apăreau în Caiete ale debutanților). Nu s-a comparat nici cu colecția „Luceafărul” din anii 60, unde apăreau pe bandă poezi și prozatori, care erau automat promovați

critic (mulți dintre ei n-au rămas în linia întâi, sigur)... S-a impus vreunul? Azi nu mai avem critică de întâmpinare semnată de critici de seamă — cei debutanți editoriali, azi, habar nu au de existența revistelor literare (ei vin de pe internet). De aici și debandada, ignoranța, sfidarea. Nu pot să uit stupefacția pe care am avut-o, cu Doina Popa, stând la masă cu patru premiați la Concursul „N. Labiș”, la Suceava, liceeni sau studenți din provincie, când am aflat că nu auziseră nici de *România literară* (în schimb știau de revistele de nișă ale unor douămiiști, de care noi habar nu aveam; observați, „consacrați” merg în paralel cu „debutanții”, nu se ating nicăieri, la nivelul literaturii române; deși debuturile le fac scriitorii consacrați, ei le receptează, și cei debutanți n-au auzit de cei consacrați, care-i premiază, nu i-a citit, nu sunt interesați deloc de literatura scrisă până la douămiiști; rămânând în paranteză, personal îi acuz pe profesorii lor, „optzeciști” ca vârstă, de liceu sau universitari, de ruptura produsă, care nu i-a apropiat de literatura română contemporană). Ridicol, noii debutanți se mulțumesc în particular cu aplauzele galeriei lor și cu câte o cronică amatoristică de pe internet, de pe bloguri sau site-uri (apărute cu zecile; foarte puține sunt cât de cât profesioniste), sunt incapabili să-și dăruiască volumele la revistele Uniunii Scriitorilor și criticilor literari (sau măcar poeziilor consacrați, care ar putea să le confirme sau infirme valoarea, citindu-i). Pe de altă parte, găsesc reviste tip *Constelații Diamantine* sau *Armonii Culturale*, pe internet, care și-au format echipe de „critici” amatori (unii, membri ai Uniunii Scriitorilor, dintre cei fără discernământ, cu o morală îndoielnică sau de o generozitate dusă la extrem), pe care ți-e jenă să-i citești (dați de gol de versurile citate, sub orice critică)... Îmi imaginez câte probleme au azi redactorii-șefi ai revistelor literare de calitate cu cronicile amatoristice sosite la cărțile debutanților, unele și de câte zece pagini, ce lupte trebuie să ducă să nu fie acuzați că refuză să promoveze... debutanții (literatura lor). În ritmul actual, sigur literatura română e în pierdere de viteză sub aspectul valorizării critice. Pentru faptul că se publică în neștiri volume proaste, nu e de condamnat editorul particular (e o afacere ca oricare alta să publici ce ți se plătește sau ce-ți va cumpăra autorul, acoperind cheltuielile; uitați-vă la „plethora” de pensionari care debutează la vârsta lor fiindcă n-au ce face cu banii), ci e de condamnat lipsa de bunsimț a fiecăruia dintre cei ce se sacrifică să scrie (e și asta o distracție la tineri) și educația în liceu și facultate. Subliniez lipsa de bunsimț, fiindcă un autor care citește (și se compară cu ceea ce s-a scris până la el), se abține să se facă de râs — deși știi că așa nu e un argument, tinerilor „li se rupe” dacă sunt băgați în seamă de profesioniști, de „consacrați” din Uniunea Scriitorilor (azi, înjurată că e moștenire comunistă; înjurată totmai fiindcă le cere talent și har celor ce publică, să reziste și mâine). E trist, dacă debutanții trădează „idealurile” valorii estetice, literatura română nu mai are viitor...

9 octombrie 2017. BV

Constantin COROIU

Într-o noapte albă luminoasă ca ziua

Revăd însemnările ce mi le-am făcut citind biografia „Titanul—viața lui Dostoievski” a lui *L. Grossman*, o carte în care, cum era și firesc, este evocată nu numai biografia, ci și epoca marelui scriitor, atmosfera de unică emulație pe care a cunoscut-o viața literară și artistică din Rusia secolului al XIX-lea. Păstrând proporțiile, s-ar putea spune că există unele similitudini cu ceea ce s-a petrecut în cultura românească a aceluiași secol, celor doi poli de acolo — Sankt Peterburg și Moscova — corespunzându-le la noi Iașul și Bucureștiul. Chiar dacă am crede că marii creatori, marii scriitori sunt niște trimiși, niște *programați* din alte sfere, tot nu am putea să facem abstracție de locul și veacul în care s-au născut, s-au format și au scris, de climatul politic, social, moral și, firește, spiritual al epocii în care ei au evoluat, asumându-și destinul ce le-a fost hărăzit. „*O, Sonetika!* — îi scria Dostoievski nepotei sale când era deja celebru. *Dacă ai ști cât de greu e să fii scriitor, adică să suporti această ursită!*”. Și cum să nu fie greu când rescrii de opt ori „Idiotul”, când arzi întreg manuscrisul romanului „Crimă și pedeapsă” și scrii un altul cu aceeași temă (obsedanta temă de care era chinuit și Marin Preda) și cu același titlu, când anulezi 15 coli din „Demonii” și o iei de la capăt, cu primul cuvânt?! Dar nu stau oare la originea acestui efort, cu adevărat titanic, un moment și un fapt pe care Dostoievski le-a purtat totdeauna în suflet și le-a repovestit aproape religios în *Jurnal*?! Este momentul de neuitat când *N. A. Nekrasov* izbucnește în lacrimi la lectura manuscrisului nuvelei „Oameni sărmani”, al cărei autor, un ilustru necunoscut, tocmai obținuse titlul de inginer. Dostoievski rememorează acea „minunată întâmplare”, cum o numește *Sorina Bălănescu* în studiul introductiv la ediția în limba română (traducere de *Emil Iordache*) a *Jurnalului*. Ea s-a petrecut „într-o noapte albă, petersburgheză, luminoasă ca ziua” a anului 1845. Era atunci o vreme în care, rememorează marele scriitor, în capitala imperiului, tinerii aveau obiceiul să se adune și să citească, mai ales pe Gogol, o noapte întreagă, fiindcă „erau parcă pătrunși de o idee și așteptau ceva”. Dostoievski, care abandonase profesia de inginer pentru care se pregătise, scrisese prima sa nuvelă: „Oameni sărmani”. Nu știa însă ce să facă cu ea, cui să i-o dea pentru ca, eventual, să o citească întrucât „nu aveam absolut nici un fel de cunoștințe printre oamenii de litere, în afară poate de D. V. Grigorevici...”. Grigorevici, care locuia vremelnice la Nekrasov, îi cere manuscrisul nuvelei pentru o culegere ce tocmai urma să fie publicată de gazda sa temporară. Tânărul autor i-o dă, dar nu-și face deloc iluzii, fiindcă se îndoaiește de valoarea scrierii sale, iar Belinski, marele critic cu o contribuție esențială la triumful realismului în literatura rusă, era „amenințător și înfiorător”. Grigorevici și Nekrasov citeau manuscrisul nuvelei „Oameni sărmani” și, pe măsură ce lectura înaintea, pierdându-se în timpului, uită pur și simplu că a trecut aproape toată noaptea și au revelația unui excepțional talent. Cu inima la gât, amândoi aleargă acasă la Dostoievski, sună la ușă și se reped să-l îmbrățișeze „entuziasmați cu totul și gata să plângă amândoi”. Sufletul rus în plină expansiune! Nekrasov, cu firea sa închisă, prudent, puțin comunicativ, trece și el, poate singura dată în viața sa, printr-un moment de nestăvilită bucurie și euforică

admirație. După ce discută, preț de vreo jumătate de oră, despre poezie, despre adevăr, despre Gogol, reproducând din *Revisorul* și din *Suflete moarte*, vine vorba și despre Belinski, iar Nekrasov îi spune lui Dostoievski: „Chiar astăzi îi duc nuvela dumitale și o să vezi ce fel de om e, ce om! O să faceți cunoștință, o să-ți dai seama ce suflet are!”. Se făcuse patru dimineața în orașul lui Petru cel Mare învăluit în strălucirea misterioasă a nopților albe. „Ah ce frumos!”, exclamă Dostoievski, copleșit de „sinceritatea sentimentului” celor doi vizitatori ce tocmai plecaseră. Chiar în acea zi Nekrasov care „îl venera pe Belinski” se înfățișează la locuința acestuia strigând: „A apărut un nou Gogol!”, iar severul critic îl întâmpină nu fără o undă de reproș: „La dumneata Gogolii cresc precum ciupercile!”. Până seara însă a citit nuvela și i-a spus „pur și simplu emoționat” lui Nekrasov: „Adu-l, adu-l mai repede!”. Și Dostoievski a fost condus la „acest critic teribil”, care, după cuvenitele minute de sobrietate, îl întreabă pe autor dacă „își dă seama ce anume a scris”, deoarece „puteai scrie numai cu simțul dumitale nemijlocit, de artist, dar ai fost conștient de întregul adevăr înfiorător pe care ni l-ai arătat?”. În fine, fiorosul critic rezumă povestea tragică a personajului (acel umil funcționar) din nuvela „Oameni sărmani”, apoi nu ezită să dea verdictul: „Ai atins fondul lucrurilor, ai arătat esențialul dintr-o dată. Noi, publicității și criticii, doar analizăm, încercăm să explicăm asta în cuvinte, pe când dumneata, ca artist, dintr-o trăsătură de condei, arăți într-o imagine esențialul, ca să poată fi pipăit cu degetele, pentru ca și cititorul cel mai neavizat să înțeleagă totul imediat! Iată secretul artisticității, iată adevărul în artă! Adevărul ți s-a dezvăluit și vestit ca unui artist, l-ai primit ca pe un dar. Așa că prețuiește-ți darul, rămâne-i fidel și vei fi un mare scriitor!”.

După 30 de ani, repovestind această „întâmplare” în *Jurnal*, Dostoievski avea să noteze că este „clipa cea mai sublimă din viața mea”, amintindu-și totodată „Am plecat de la el extaziat. M-am oprit la colțul clădirii în care locuia, m-am uitat la cer, la ziua senină, la oamenii care treceau pe stradă și cu toată ființa am simțit că în viața mea a avut loc un moment solemn, de coticură, pentru totdeauna, că a început ceva cu totul nou, cum nici în visurile mele cele mai arzătoare nu-mi putusem imagina (și eram atunci un visător teribil)”.

Privesc din nou, stimulat de relectura *jurnalului* și a biografiei lui Grossman, o carte riguros documentată, bine scrisă și tradusă, portretul lui Dostoievski realizat de *V.G. Perov*, la rugămintea lui *P.M. Tretiakov*, fondatorul faimoasei galerii de artă din Moscova, ce-i poartă numele. Era primăvara anului 1872. *Anna Grigorievna Dostoievskaia* povestește în memoriile sale că înainte de a trece la lucru, pictorul i-a vizitat în fiecare zi, timp de o săptămână, spre a-și observa personajul în diverse momente și ipostaze pentru a-i surprinde expresia cea mai definitorie. Celebrul portret ieșit de sub penelul lui Perov avea să fie o capodoperă a genului. Anna Grigorievna însăși, cunoscută ca nimeni altcineva a personalității soțului său și, totodată, intelectual cu un larg orizont cultural și un gust estetic rafinat, avea să scrie în memoriile ei că Perov „a prins în portret un minut de creație al lui Dostoievski”. Un minut cât o eternitate!

Gellu DORIAN

Laudă Cititorului

Cu câțiva ani în urmă am răspuns la o anchetă care avea o singură întrebare: „Cum arată cititorul meu?” Am răspuns așa: „Cum arată cititorul meu? El ar putea arăta ca Homer, orb și foarte atent la tot ce a fost pînă la el și mai ales la ce va fi după el. Sau ar putea arăta ca Socrate, zburciat și otrăvit de con-soarta aleasă, în folosul unui destin de mai lungă durată. Or ca Platon! Nu, ca Platon, nu! Ar fi mult prea mult. L-ar izgoni pe poet din cetate. Ar face reguli prea multe. Ar dialoga tot timpul – ceea ce nu ar fi chiar rău! Ba, cred că ar fi bine să arate și ca Platon. Nu m-aș jena să-i trimit cărțile, să mi le facă praf, să spună despre frumusețe...Ba nu că despre frumusețe a vorbit doar în câteva cuvinte atît de bine Dostoievski, care a crezut că ea, săraca de ea, pentru care Platon n-a găsit o definiție, va salva lumea. Și de bine ce lumea a ajuns pînă aici, în fața ochilor mei, înseamnă că, ea, săraca de ea, frumusețea, a adus-o pînă aici. Prin urmare, cititorul Dostoievski a avut dreptate! Așa aș vrea să arate cititorul meu, cel singur, singurul cititor al meu, scutier al frumuseții, al frumosului, al binelui, al neliniștii și al neoboselii în fața celei mai frumoase zăbave – cititul cărților...Dar din păcate, el nu arată așa, nu arată ca nici unul dintre cei pomeniți mai sus și ca tot șiragul lor de atunci și pînă azi, ci altfel, schimonosit, indecis, ignorant, indiferent, abulic, nervos din cale-afară, burdușit de tot felul de diplome și titluri, obedient cu ce nu trebuie și obez de afită stat pe

gînduri și ne-făcînd nimic, că nu mai poate fi ca Nenea Iancu, care, la vremea lui, avea-n-avea treabă, intra în librărie...Deh...Ce să zic, poate că există chiar un cititor al meu. Și dacă există, aș vrea să arate ca mine. N-a că am zis-o!”

Acum, cînd cititorului, atît de rar întîlnit în zilele noastre, trebuie să-i ridici o statuie, aș mai schimba din păreri mele despre el. Sunt tot felul de cititori. Vorbim aici de cititorii de literatură, nu de cititorii de contoare sau dosare. Poate că cei care citesc dosarele au ceva comun cu literatura, cu pasiunea lecturii, dacă își duc căutările mai departe de întocmirea unui raport, care are menirea să pună în evidență ceea ce se ascunde în spatele dosarelor sau să ascundă pentru totdeauna ceea ce părea a fi atît de evident acolo. Ultimele decenii au dovedit că aceștia au făcut și una și alta. Dar cum acolo, în acea anchetă, era vorba doar despre „cititorul meu”, iluzia mă face și acum să cred că există pe ici pe colo cîte un cititor al meu, care își obosește ochii cu ceea ce eu scriu. Mai mult ca oricînd acum cîteva cititori o fac chiar cu o și mai mare curiozitate, descoperind în mine alte „calități” decît cele de ignorat. Nu acele „calități” aș fi dorit să iasă în evidență, pentru că nici nu le am, nici nu m-am gîndit vreodată la ele. Trudesc zi de zi la cîteva fraze care au menirea să mă înfățișeze pe mine așa cum sunt, simplu sau complicat, nu abuziv sau închipuit. Dar, așa, dintr-odată, totul

poate fi irosit și aruncat la gunoi, fără a se ține cont de nimic, ci doar de un singur „fel”, care nici măcar nu este al scriitorului, nici al cititorului, ci al cu totul și cu totul altui scop ce nu ține de voința ta. Te trezești dintr-odată cu acea bășică de cămilă pe cap, ca un corset care te strînge pînă la meninge, pînă cînd circumvoluțiunile creierului se netezesc și ochii tăi devin sticloși, în care se poate citi – de către cine? – nimicul gata să te scoată din circuit. Te uiți în jurul tău, nu vezi decît mirarea de pe chipul celor cărora bășica de cămilă le-a devenit chelie sub care bate vîntul, vîntul sec după o viață întreagă. Ce-o fi citit acei oameni? te întrebi. Or fi citit ceva? M-or fi citit? Nu cred. Dar dacă ar fi ca eu să fiu batjocorit pentru ceva ce le-ar atinge și lor identitatea, ar ști să spună mii și mii de vorbe de ocară, doar pentru a da satisfacție celor care ar aprecia asta. Dar nu mai cred în nimic de acest fel. Cititorul meu este atunci cînd mă citește la fel de fericit ca mine atunci cînd scriu. Îmi place să cred acest lucru. Cum sunt sigur că este trist atunci cînd simte tistetea mea strecurată în ceea ce am scris și a ajuns sub ochii lui. Mă amăgesc și eu. Îmi fac tot felul de griji. Nu trăiesc deloc într-un loc sigur, care garantează liniștea zilei de mîine. Ci dimpotrivă.

De aceea, dacă mai există acel cititor avid de lectură, nu de poză, epatant, aceuia trebuie să-i aduc laudele mele!

Master X Files

«La vie est un café»

1. Istoria unei chinezării

„*Garçon, un café, s’il vous plaît*” – suna replica din manualele de conversație din timpurile vechi, în uz la noi multă vreme. N-am auzit-o niciodată live în viața cea de toate zilele în Hexagon și ar fi rămas ascunsă în pliurile memoriei¹ dacă nu aș fi reîntîlnit-o recent pe doamna Paule G. lector de limbă franceză la Iași între decembrie 1992-1995. Depănând amintiri din acele vremuri, pe valul conversației apărură (asemenea unui aisberg, vezi nota 1)², o întîmplare din timpurile cînd domnia sa lectorea³ în China maoistă.

Ajunghînd într-o bună dimineată⁴ la locul de muncă, reprezentanta lumii capitaliste (despre care studenții chinezi nu-și închipuiau că nu are servitoare la domiciliul hexagonal, ca orice exploatoare care se respectă), îl găsește în sala de curs pe studentul Hoi-și-Min (și Min-și-Hoi, nu-și mai amintește exact după mai bine de patru decenii), care, după salutul uzual (conținînd „camarade”, folosit în acei ani și la activitățile didactice francofone de la universitatea ieșeană), rostește un enunț neașteptat: «La vie est un café».

Surprinsă, a crezut că este vorba de vreo fărîmă din înțelepciunea tradițională, surprinzătoare pentru o țară unde produsul amintit era practic necunoscut dincolo de cercurile restrîns ale protocolului destinat străinilor nefamiliarizați cu arta ceaiului și incapabili să renunțe la acest viciu pe durata vizitei/misiunii în China. A încercat să se folosească de fragila punte de comunicare disponibilă (elementele de franceză funcțională asimilate de discipolul matur însărcinat cu asimilarea idiomului hexagonal) pentru a descifra misterul. Situația părea fără ieșire pînă cînd, trecînd peste rezerva impusă de conștiința politică și de condiția de student, respectivul a izbucnit (aici voi traduce în română, nedispunînd de instrumentele limbii universale, nu-i spun pe nume):

Nu ne-ați spus că în franceză se spune „cafeaua este amară”?

Da.

Și nu vă amintiți că personajul X, din textul citit săptămîna trecută, spunea „viața este amară”?

Cum să nu...

Atunci nu vîd de ce nu înțelegeți că «La vie est un café».

Studentul maochinez era în fapt mai cartezian decît profesoara venită din Hexagon. Reamintindu-ne întîmplarea, ne-am dat seama cît de fragilă este ideea de logică în fața intențiilor comunicării. Dar doamna G. urma să cunoască la Iași, în 2017, o altă fațetă a enunțului: nu poți cere o cafea în limba franceză la terasele de pe marea magistrală pietonală dintre Palat și Mitropolie.

Personalul - compus de obicei din fete tinere, care au absolvit un liceu de nu prea multă vreme și au avut în meniul didactic franceza - nu dispunea de inventarul de cuvinte necesar pentru a înțelege comanda și pentru a răspunde. Și asta într-o țară care se declară francofonă, într-un oraș cu tradiții, etc.

Constata, după mai bine de două decenii, existența *lurilor* paralele în România, trăite pe vremea activității la un „liceu de elită”: toți băștinașii îi vorbeau neconținut de calitate învățămîntului autohton dar pentru a „întra” la facultate aveau nevoie de sute de ore de meditație (uneori tocmai la persoane care urmau să corecteze probele scrise), selecția dascălilor și a specialiștilor din școlile înalte se făcea după criterii obiective, în mediile academice întâlneau însă - în proporții pe care nu le constatase în alte țări pe unde trecuse ca lector (Ma-

rea Britanie, Germania Federală, Argentina, Suedia, Ungaria, Slovenia, Venezuela, Siria) - doar cei care, în traducere franceză, poartă particula DE: *femme de, fils de, fille de, meuf de...* Unele surse susțin cu fermitate că doamna G. a fost contaminată de textele prolegomenice ale teroristului islamic El Pitsou, cel care a descoperit legile cumetri- alității academice⁵, astfel încât au trimis o notă informativă organelor competente din țara de baștină.

2. Povestea covoarelor orientale

În prima decadă octombriștă a anului 2017, în așteptarea aniversării centenarului Marii Revoluții din Noiembrie (pe stil nou), Iașiul fură prinși într-un „triunghi al Bermudelor” culturii: trecerea anuală a Arcăii lui Gutenberg prin portul de la Palas Mall, invazia Traducătorilor și Literalilor (care și-au instalat cortul în Piața Unirii, locurile din Paris fiind contaminate de amintirea taberei lui Kadhafi) și Bookfestul anexat.

Scriu triunghi al Bermudelor întrucât, după cum se spune (știe, scrie), acolo se pierd fără urmă vasele și avioanele. Cam asta se întîmplă și cu cartea în acest zel hipercultural, în acest climat de stahanovism⁶ literar, de care au fost cuprinse masele studioase din târgul de pe malurile Bahluiului: puține lansări pe platforma de la Palas Mall (de nu mă crezi, vezi programul manifestării aflate acolo), manifestări cu pompă mare la Teatrul Național, cu invitați de marcă nu tocmai prezenți (pe Facebook s-a pomenit îmbolnăvirea a doi dintre ei), cu locuri rezervabile pe Internet. Dar nu numai: școlile au avut repartizate niște invitații, la dispoziția profesorilor de limba română, care - evident - nu puteau defila decît cu elita clasei. Nimic nefiresc pînă aici dacă, în paralel, n-ar exista realitatea jalnică a lipsei de interes pentru lectură, greu de stimulat prin îndoparea cu noțiuni de teorie literară prost digerată (voi zăbovi asupra lor în alt „file”), prin aplicarea de texte adesea neinteligibile, de obicei obsolete cînd abordează „actualitatea” și „orizontul de așteptare al tinerilor”.

În dimineata cînd își pregătea alumnii pentru a fi făgoși la întîlnirea cu un nobeli-

zat (fost sau viitor), „profa de română” de la un liceu face un survol al materiei de la „literatură universală” la clasa a XI-a. Enumerînd ceea ce se află în afara Europei, se pare că a vorbit despre *literatura covoarelor orientale*. Citind titlul (urmat de referințe la chinezi, perși, arabi, sumerieni și acarieni), o jerbă de imagini mi-a invadat privirea cu amintiri din viitorul lecturilor ce urmează a fi făcute de elevii domniei sale: chilim de Tian-an- Men cu scrâșnet de blindate, carpetă de Bagdad cu foc de artificii țesute de meseriașii în războaie de la CNN, preșuri de Samarkand cu steagurile pe care un bun muslim trebuie să le calce în picioare, încălțat, înainte de a-și spăla picioarele pentru a intra în moschee.

Evident, nimic din toate astea nu se afla pe foaia rătăcită, căzută lîngă o banchetă de pe culoarele Palasmallului bahluvian. Se pare că – într-o pauză –venind să viziteze Arca lui Gutenberg, elevul (asta e evident, fetele nu iau notițe pe foi volante, o știu toți pedagogii) a deschis ghiozdanul pentru a extrage un obiect neidentificat⁷. Astfel aflai de existența unei literaturi pentru care FILIT ar trebui să-și deschidă cortul în anii următori.

¹Te invit, cititorule, să remarci caznele stilistice pe care mi le-a stimulat densitatea activității cultumice ieșene la început de octombrie 2017.

²E naturalizarea lui *iceberg* din engleză și franceză; dacă ar fi fost un termen din *feișăn, aiti* sau *biznes*, forma ar fi devenit obligatorie în uzajul limbii române scrise prin tastare sau atingerea unui scrin (e vorba de cel anglofon nu de Scrinul negru, al prea-hulitului George Călinescu).

³Și de ce ce n-aș inventa un verb pentru activitatea unui lector printre străini.

⁴N-am înțeles niciodată de ce toate istorisirile încep (atunci cînd nu folosesc repere cronologice definite) cu într-o bună zi, într-o bună dimineată. Dar nu-mi potpermite s-o ocolesc.

⁵Nu-ți recomand lucrarea *Prolegomene la o teorie a cumetrialtității universitare*, apărută la Editura „Opera Magna” din Iași în 2014, din două motive: a) nu se cuvine să citești așa ceva; b) oricum, nu vei găsi cartea nicăieri (ordinea motivelor poate fi inversată, tot acolo ajungi).

⁶Caută (în dex.ro) și vei găsi.

⁷Cei interesați pot căuta pe camerele de supraveghere omniprezente în holurile marelui complex comercial.

Abisul din poem în poem

Orice întâlnire cu Adam Puslojić, fie în scris, fie față către față, e un banchet al spiritului, o masă-mpăratească a Poeziei și a trăirilor autentice, în toate fibrele ființei. Sfășiat și renăscut între două limbi, între două moduri de a vedea, de a simți și de a scrie, poetul repară ruptura prin creație, unind maluri aparent ireconciliabile. Stau mărturie volumele de traduceri și cărțile scrise direct în limba română, elemente ale unei autobiografii fabuloase: *Au mai rămas ceva zile-n / traista mea valahă?* („Potrivit spus”) și ale unei personalități inconfundabile.

Destinul, răstignit pe ambele maluri ale Dunării, prăbușit întru înălțare, e scris cu roșul sângelui purtător al secretelor vieții și în volumul *Exaltare din abis* (1-15 ianuarie), apărut la editura 24:ORE din Iași, în 2016, cu o prefață a criticului Ioan Holban. *Poetul slav și dacomut*, purtător al titlului de noblete *Adam de Serbia și România*, își pune și aici existența sub semnul unei fervori care are ca fundament recuperarea unității primordiale a ființei Poeziei: *Liniște de sus / în viață! Ceva frumos. // Vine potopul. Ceva greu! / A răstăcit copacul nostru / din corabia lui Noe. // În el, Adam, printre / animale și plante, / plânge-n ajutor: // Dumnezeu vâslește / cu o aripă albă / de inger. // S-au adunat undeva / și niște poeți, cu vise. // Și niște apostoli. Cu carte! // O piatră de cruce vie / și o cruce de lemn! / Amin. Sărăcie. O pagină ruptă.* („Biblia crește-n carte”)

Poetul se golește pe sine, într-o chenoză asumată și căutată: *S-a deschis în fine / acest fir de iarbă / și umbra de piatră / veghează din apă // Ce căutăm noi azi / pe lumea aceasta / aruncată și blestemată / din origini // Nu, cumva, ceva stelos / pe cale de disperare / și de dispariție rapidă / aidoma zăpezilor // Nu, ba dimpotrivă, / suntem lăsați în beznă / și vocea noastră acum / amical latră la stele.* („Firul deschis”), iar goliciunea luminează prezentul continuu, un prezent al tăcerii mult grăitoare: *Glia roșie nu tace!*

Vizionarismul poetic incifrează o cosmogonie personală, ce adăpostește în sine, deja, sâmburele autodistrugerii: *Aud mersul pământului / în jurul soarelui dublat / de încă un soare din / umbra lui Dumnezeu* („Cap și capăt”), însă sufletul de pustnic al poemului se încăpățânează într-o rezistență continuă.

Martorii și mărturiile acestei durabilități sunt desenele apocrife ale unei hărți mute, ce are în centru locul sacru al patriei, vatra pe care arde focul ceresc nestins. Aici cerul e liber, poetul se simte *la cer adoptat*, calea aleasă rătăcește către infernul poetului, paradoxal adăpost al metaforelor obsesive și eliberatoare: *m-am descoperit la suflet / ca un nou continent, un / ținut de aer și spațiu viu / care trece prin mine fulgerător.* („Veghe, undeva sus”)

În mijlocul acestui spațiu al posibilelor crize identitare și al împreună-regăsirii a celor două limbi și culturi, se află apa Dunării, nu graniță, ci posibilitate de unire pe orizontală și pe verticală, axă a alunecării continue între tărâmurii, un confesional deschis către toți locuitorii: *Nu-mi vine să cred / în versuri, în tăcere / și durere de tăcere / aleasă, crudă, limpede // ca ultimul val / de Danubius aproape / ajuns la Ovidius / în brațe.* („Lirica magna”)

Contopirea cu spațiul protector al cuvântului impune ieșirea din deruta existențială, din înstrăinarea prin balastul celorlalte trăiri, străine poeziei, și accesul la experiența inițiată a scrisului și la transsubstanțierea istoriei în poezie: *Nu stau prea bine-n / acest scaun, la această / masă din camera Unu / dintr-un oraș blestemat / obsedat de cer // și de umbra / comună a civilizației / noastre // pe care noi / încă o tot cercetăm / cu luneta, cu harta / și cu toporul în mână // apare la poartă un inger / și un fel de Dumnezeu // mereu bombardat / de americani și de sârbi / uniți dinastic ...dar - / fără viitor garantat! („Fără viitor garantat”)*

Complexul imaginar al acestei poezii puternic dialogice se desfășoară extatic între punctele cardinale vulnerabile și ordonatoare și presupune implicarea până la sânge și până la consumarea sinelui, la contopirea acestuia cu *patria de cuvinte*, spațiu mitopoetic încărcat

de semnificații: *Ce poreclă și asta, Valahia! / Eu am o inimă, un suflet / și două gene negre. De ajuns.* („Sântul Andrei a poreclit-o!”)

Scriitorul, el însuși om de hârtie, își părăsește definitiv starea, migrând pe *calea blestemată* și refugiindu-se în poeme rănite sau agonizante, în plinuri sau goluri, în tăceri sau strigăte: *s-aude un sunet / greu de suportat. / Mult mai adânc / decât Marea Neagră // unită cu Dunărea mea! Pe ceruri. // cădem. Ascult. / Nu-mi vine să cred / ce sunet adormit / de clopot albastru!* („Decădere zilnică”)

Timpul aparent fragil și întortocheat (*la anul din viitor*) supune mereu poetul unui interogatoriu, ale cărui răspunsuri conturează portretul rebelului permanent, supus unor experiențe-limită: *Mi-am dat o viață / pentru acest ianuarie, / o lună, un an, o viață... // Și...iată...am intrat / cu capul și inima / atât de flăcărind. // Dar, ce fel de viață... / mi-ai vrut-o, Doamne? / Nu-i aceasta? // Cum spui tu... / e bine, total. // Îmi sună bine, parțial!* („Ianuarie de iarnă, 2016”)

Schimbările de perspectivă conduc la false dedublări (unul din poeme are strofele alternativ în română și sârbă): *Am scrântit aici acest poem sârb / și l-am lăsat aici netradus. / Imposibil să-i vezi umbra / pusă undeva pe cer prea sus.* („Poem dublat”); de altfel, una din obsesiile volumului este înălțarea (*S-au dus literele / sus. Pe acoperișuri.* – „Literele sus”), o pledoarie ardentă pentru desprinderea de cotidian, pentru despătimire: *Acesta-i / un lăstar / de tei! // Nici eu, altceva / mai mult / nu sunt. // O piatră din aer, / un val azi / împietrit. // Ce vise grele / și ce cuvinte-mi / dai, Doamne... // dintre ale mele / ca niște inele // din cerul din tine!* („Lăstar de tei”)

Cartea în întregul ei este o confesiune impregnată de tragism (*Liniștea mea verde este. / Și tăcerea o mână / de cenușă. Albatră.* – „Detaliu de cer”), un discurs integrator în care suferința e conștientizată aspru (*Vom veni și noi acolo / cu un dar mut și alb / negru: poezia noastră / sârbizată din înăuntru!* – „Lui V. Dan și Ioan M.”), iar arderile de tot îi conferă autorului o aură vizionară: *Mi-am pierdut / o viață întreagă / brusc imediat // exact cum am fost / pe această lume / nepe-trecută... // dar încă visez... / mai departe-n / depărtări alese // precum niște vise / niște alte vise / visând - // ah, ce lume blândă / și bucurie albastră / și ce iarnă vie... // Mai vie – ca viața!* („Brusc imediat”)

Întrupat în cuvânt, poetul e mereu învingător, chiar și atunci când îl absoarbe, nesățios, abisul, un spațiu viu și misterios: *S-au adunat alții... / la mine, acasă, astăzi. / Ce fel de adunare mută / va ieși și asta? // Fără de umbra... / steloasă a lui Dumnezeu / nici-un copac verde / spre cer nu-mi crește. // Așadar, hai să cântăm / din pietre și oase, ah / spre noapte și stelele / cu degetul alese. // Suntem tot mai departe / de buricul adevărului / și avem de gând doar / ...încă un salt din abis!* („Încă un salt”)

Poet al luminii prizoniere, Adam Puslojić renaște în fiecare vers, în fiecare pagină scrisă: *M-am duduie din satul / meu natal. Lumea. / Am devenit un refugiat / gratuit și jupuit. // Cine, acum, sunt? // Cine, poetule, încă / mai pot să fiu acum / liber și independent? // Dumnezeu știe? // Scheletul meu tace. // Nici ultimul cuvânt / nimic nu spune. // În picioare și Dunărea grea / împietrește-n uitare și rămâne. // O pasăre mare, zburând, / ca un țiș de pământ. / Nou născut! // De Anul Nou s-au / adunat albinele / în capul meu // Cine e și acesta, Doamne, / una din ele / a întrebat // Nu-l cunosc nici eu, / probabil este unul nou / născut // Atunci să-l lăsăm / în pace, să doarmă, / să mai crească, copilul // A învățat de zburat / a mai rămas lecția / de dragoste, durere / și moarte!* („Cine sunt”)

O carte ca o ispășire a unor vinovății milenare, *Exaltare din abis* oferă cititorilor încă un fragment din mozaicul complicat al personalității lui Adam Puslojić, creatorul care trăiește pentru a cartografia spațiul cultural răstignit pe crucea de apă și poezie a Dunării.

Daniel Lăcătuș și vocația recuperării istoriei

Orice identitate se definește prin valori. Așa cum o persoană se definește pe sine prin valorile la care aderă (spune-mi la ce valori aderă ca sa-ți spun cine ești), la fel și o comunitate, adică o familie, un grup oarecare, un sat, o națiune.

În contextul actual unde relativizarea valorilor în general și identitare în special devine tot mai îngrijorătoare, fapt ce se pune în mod greșit pe seama globalizării, nevoia apărării integrității identitare și a sensului apartenenței devine tot mai acută și trebuie înțeleasă ca un imperativ categoric.

Nu globalizarea dă cu barda în Dumnezeu, nu globalizarea aruncă cu pietre în Ștefan cel Mare și în Eminescu. Demolarea valorilor istorice țintește spre demolarea existențială a unui neam, este un atentat la ființarea acestuia. De aceea orice încercare de a ține piept atacurilor la identitatea noastră de neam este mai mult decât bine venită. Mai mult decât atât, a reitera însemnătatea luceferilor istoriei neamului, arătând semnificația acestora în contextul actual de viață, mereu actual în fiecare generație, a scoate în evidență rolul pe care o personalitate, un grup l-a avut în creșterea la nivel social, spiritual, educativ a unei comunități, a scrie monografia unei localități accentuând modelele istorice care pot fi un necesar stimulent pentru generarea de noi modele de care lumea de azi are nevoie, în multe cazuri, este un act de curaj. Aceasta face și poetul Daniel Lăcătuș prin volumul său *Poezia creștină în prima jumătate a secolului al XX-lea. Orașul Călan* (Ed. Ștef, Iași, 2016, 120 pp.).

Pasionat de istorie, conștient de valoarea incontestabilă a rădăcinilor, de capacitatea lor generatoare și regeneratoare, cercetătorul, istoricul și scriitorul Daniel Lăcătuș își începe lucrarea prezentând o serie de aspecte esențiale ale istoriei localității Călan, jud. Hunedoara, după care îl familiarizează pe cititor cu rolul pe care mișcarea Oastei Domului l-a avut în menținerea și promovarea credinței ortodoxe în această binecuvântată zonă a țării, atât în epoca interbelică, dar și în cea extrem de dificilă de după instaurarea regimului comunist de tristă amintire, după care oferă un florilegiu de poezie creștină inspirat din spiritualitatea mișcării Oastei Domnului întemeiată și organizată de Părintele Iosif Trifa, poezie reprezentată la nivel local, Călan, de creștini evlavioși, devotați lui Hristos și Oastei Domnului, mucenici curajoși care au știut să înfrunte atât ironia unor contemporani, cât, mai ales, prigoana ateist-comunistă ce s-a abătut asupra României după 1944.

Numele acestor personalități din zona Călan sunt scoase de Daniel Lăcătuș din praful marginalizant și destinat uitării al arhivelor, și puse în lumină în fața întregului neam românesc, așa cum merită de drept și de fapt, sunt transformate în candelă mărturisitoare cu lumina luată din Soarele dreptății, Hristos Mântuitorul și care proclamă consecvent și biruitor: „Lumina lui Hristos luminează tuturor”.

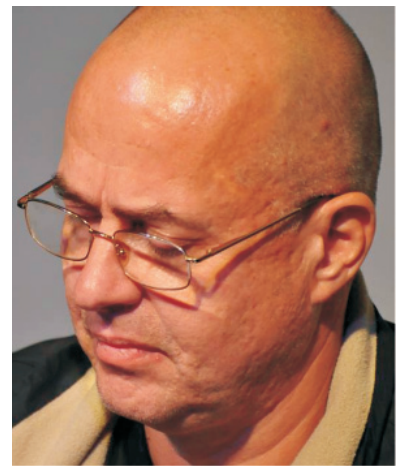
Aceste nume de vrednică pomenire sunt (în ordinea listării din cuprins): N. Georgescu, Margareta Pîrjolean, Gheorghe Muntean (cu cele mai multe poezii), Ioan Oprea, Maria Petresc și Mihail Gegea.

Volumul se încheie cu un foto-album intitulat „Repere ale creștinătății la Călan” și cu o binevenită și interesantă listă bibliografică ce poate fi de folos oricărei alte cercetări în domeniu legate de zona de suflet a poetului Daniel Lăcătuș.

Ar fi de dorit ca fiecare localitate din România să aibă propriul ei Daniel Lăcătuș.

Daevia

Radu ANDRIESCU

1835

Am zărit cea mai grozavă floare
pe care ar fi putut-o vedea un ochi
de muritor, Papaver somniferum.
Am făcut de șapte ori înconjurul lumii,
de la Gorganul din Dan
până la Beer Șeva,
din Kamceatka până în Țara de Foc.
Avea optzeci și trei de centimetri la bază
și cam trei metri înălțime.
Petalele
erau de un alb aiuritor,
cu dungi galbene
și de purpură. Pistilul, ca mărime,
ar fi putut fi ciomagul lui Hercule.
Balonul lunar a străpuns cu greu
scutul de radiații.
Eu, Baronul Hans Phaall,
Duce al Astronomiei și Aeronaut,
declar că am văzut
oamenii-lilieci din lună,
Vespertilio-homo,
toropiți de sucul
florii de purpură albă,
încleștați extatic în lacurile
de sub vulcanul lunar. Poe,
care contestă realitatea,
ar trebui să știe că vulcanul
se vede noaptea cu ochiul liber
din străzile Londrei.

S-a înseninat a ploaie

Când eram mai mic,
am reinventat steagul Ucrainei,
o constituție și o monarhie
cu rivalități violente
între facțiunea de sub arțar
și cea din castanul uriaș,
în care eram imperator

cu nădragi scurți.
Strada,

un conglomerat
de calamari congelați
și bolovani din silex,

un câmp mai verde,

în care aș vrea să ajung.
Și pentru că-mi place cuvântul
și nu știu unde să-l bag,
mahala.
Dacă mi-ar păsa unde ajung.
Dacă timpul

ar avea vreo direcție.
Dacă Arma mortală 1, 2, 3, n
ar fi o meserie pentru fete.

Dacă orașele n-ar fi închise
și gramatica generativ-transformațională

nu ar ține loc de Coldrex,
pe o șosea din Ucraina carpatică.
Dacă ar mai empatiza cineva
cu Olha Coblâianska,
născută la Gura Humorului
și făcută statuie
în fața teatrului din Cernăuți.
Dacă prezentarea mea PowerPoint

ar fi beneficiat
de o zi mai cenușie.

Dacă n-aș fi într-un autobuz
pentru care am dat 15 euro,
să văd niște pietre
care nu înseamnă prea mult,
pentru mine.
Dacă m-ar interesa ce zice

fulbrightista
de 20± ani,

de alături.
Dacă azi,

dacă azi.
Dacă mâine.

Un ananas uriaș, din aur

Bunicul e o caracatiță mică
și plină de mușchi.
Pictază, bea vișinată pe ascuns
și fumează mult,
când nu pescuiește, la baraj.
Și-a retezat un deget
la lemne, în spatele șurii.
Cyborg cu tijă din argint,
coace legume în hârj.

A adus
foarte multe borcane de toamnă.
E nevoie de o caracatiță, să le strângi
pe toate la piept
și să ți le izbești de țeastă,
supărat că bunicii ăștia grozavi
au ajuns, cumva, ex-bunicii
de la marginea de nord a Bucovinei.
Fix de pe graniță,
unde viespea-lup, fioroasă,
face echipă cu traficanții de țigări
și cu acvilonul.
Vântul năprasnic din nord.

Acvilon

Crivățul
mătură

drona tăcerii
prin ierburi.
Mirosul
întepător
de gheață
perforează.
Zbor cu iurta,
peste târg.
Sunt singur,
n-am chef.
Dar trebuie
s-ajung în Cuba.
Mi-e dor
de călătorii
și alte prostii.
Aș mai tăia,
pe hârtie,
în carne vie.
Și caut.

În fine

Ajuns în Vegas, cu Vinicius,
am măsurat nopțile.
Un peregrinaj spre Doamna
din Compostela,
plin de kilometri,
ar putea compensa răceala
și pliculețele de Coldrex.
Îmi place să merg.
De regulă, prin Podu Roș,
spre hipermarket.
Mă obosește
mirosul de mașină. Îmi tot zic
că-s un soi de vampir plin de gaz
și merg din semafor roșu
în semafor roșu.
Încerc să ucid
și să gust
mirosuri mai noi.
E complicat,
dimineața.

Un loc

Se retrage într-un loc gol.
Cel mai gol loc
pe care și-l poate permite,
fără să cadă
în anxietăți inutile. Păstrează un colț,
în gol, pentru cele utile.
Unul golit doar
de lucruri și umbre mișcătoare,
de unități lexicale și legi gramaticale.
Are nevoie
de așa un gol, mai mic,
care să nu permită expresii frumoase.
Mineralizată în ore cianhidrice,
seara se umflă de bătlani
mai grațioși
decât tendonul.

Oțet de furnici

Prezență discretă în mediul cultural contemporan, Kocsis Francisko – traducător și poet – rămâne, fără îndoială, un nume cunoscut în rândul cititorilor de poezie. Autorul născut în Târgu Mureș s-a lansat în câmpul literaturii în 1980, debutând în volumul colectiv *Caietul debutanților anului 1979* (tipărit de editura Albatros). Deși nu a publicat cărți în perioada comunistă, scriitorul revine în atenția publicului începând cu *Umbra profetului* (Editura Tavis, 1998), urmând apoi, printre altele, *Oceanul interior* (Editura Ardealul, 2000), *Codul de bare* (Editura Junimea, 2002), *Alteritate de duminică* (2004), *Ceva trece pe-aproape* (2009), *Teste de identitate* (2015).

În 2016, continuându-și propriul traseu tematic, „optzecistul” Kocsis Francisko publică *Oțet de furnici* (Editura Ardealul, Tg. Mureș), poeme în proză (în stilul lui Cristian Popescu, în special) adunate în patru cicluri unitare, fiecare dezvoltând o anumită tematică și viziune artistică. Spre deosebire de celelalte volume, unde este prezentă o oarecare inflexiune tragică, în versurile adunate în cartea care consituie subiectul prezentului demers interpretativ, tonul este, într-o oarecare măsură, modificat, devenind mult mai dinamic. Astfel, prima secvență, intitulată **Poeme patriotice**, propune cititorilor o serie de reflecții care vizează condițiile României. Deși sunt patetice pe alocuri, poemele din prima parte „prezintă” un univers marcat atât de suferințe, cât și de umilințe, stări „traduse” liric prin „atitudinea” confesivă, dar lipsită de orice tentativă de problematizare. Iată, de exemplu, un fragment din *Draga mea*, text care deschide *Oțetul de furnici*: „să ne înțelegem: esti foarte frumoasă, esti dumnezeiesc de frumoasă, dar nu fi cocotă, nu mă obliga să te părăsesc, draga mea, [...], nu mă obliga să fiu mizerabil, nu-mi da motive să devin barbar, draga mea, draga mea țară, dragă...”.

Următoarea secțiune – **Lucruri mărunte, copilărești** – conține, după cum sugerează și titlul ciclului secund, prozo-poeme despre copilărie și nu numai. Există, în acest punct, o poezie de „atmosferă”, de recuperare și „retrăire” a unor momente cheie din primele etape ale existenței. Prin intermediul unor detalii care țin de zona natală, poetul construiește – tot într-o manieră confesivă – un discurs în care copilăria nu reprezintă doar un spațiu feeric, ci și o modalitate de a înregistra existența: „Copil, stăteam adesea pe dealul cel mai înalt al satului meu, de unde se putea vedea în zilele senine până la Cheile Turzii. De acolo încolo îmi imaginam imensitatea, un spațiu căzut dincolo de orizont, într-o păclă cenușie; [...]. Știam că într-o zi voi trece dincolo de Chei, știu că într-o zi voi trece și mai încolo de dincolo” (Știam că într-o zi voi trece dincolo). În poemul care oferă și titlul volumului întâlnim, spre exemplu, o altă ancorare în trecut,

o perioadă aparține în care tainele lumii erau încă nedescifrate. Un alt text – *Cetatea de tui* – surprinde o altă ipostază nostalgică a eului, iar rezultatul final nu are forța necesară de a surprinde cititorul, deși există o doză de jovialitate în construcția poeziei: „seara ne făceam curaj să ieșim în curte, să ne pitim în întineric și să țărâim cât mai tare, așteptam ca să-l auzim pe tata cum intră în joc și spune cu mirare în glas: *ce greieri zănatici și zurbagii au venit aici în curtea noastră, vai, vai Doamne, copiii ăștia s-au făcut greieri și au intrat în poveste și nu avem nici un fluieraș priceput care să-i cheme înapoi*”.

De la aceste scenarii lirice situate în zona ludicului, Kocsis Francisko trece la cea mai consistentă parte a volumului: **Lucruri** și mai mărunte, necopilărești. Anunțând o altă direcție, poetul reușește să nu dezamăgească, dovedind acum un interes pentru alte teme, mai tensionate și provocatoare, care privesc, de pildă, atât condiția plămuitorului de lumi poetice, cât și dubletul rațiune-simțire. În *Meseria poetului*, un soi de text-manifest,

instanța lirică, pornind de la conștientizarea faptului că poezia a trecut printr-o etapă nefastă într-o anumită perioadă („după război, unii au crezut că poezia a murit, n-au mai avut ochi să vadă merii înflorind, copiii plâpânzi, păsările la cuib, au crezut că omenirea s-a vindecat de naivitate, și-a retezat pentru totdeauna nervul liric; a amuțit de anxietate”), ajunge să înfățișeze funcția esențială a artistului într-o lume aflată în dezechilibru: „sanitară meseria poetului, după asemenea tragedii, să fie primul care se apucă să cânte, fie și numai în sufletul său cutremurat de ce simte, un cântecel de iubire; gestul lui repară lumea, o deretică până la temelii și-i pornește iar mecanismul de a fi”. Altfel spus, poezia face parte din ordinea firească a omenirii, reprezentând o latură a spiritului care presupune, înainte de toate, reintegrarea în armonia universului. Creația oferă sens, iar poetul devine mijlocul prin care realitatea este (re)actualizată prin artă.

Un alt poem notabil este *Sufletul și creierul*, unde rațiunea este considerată a fi o forță incompatibilă cu „esența imaterială” a unei ființe, iar în această privință următoarele extrase sunt mai mult decât relevante: „sufletul nu acceptă tutela creierului, simte pe cont propriu, se bucură ca un copil, suferă ca un benedictin, suferă ca un nebun; [...] el [sufletul] e și al lumii de dincolo, mintea doar a celei de față; [...] creierul construiește o cetate de apărare, sufletul sare peste ziduri și o zbughește-n lume fără nici o îngrijorare; [...] unul vrea să cunoască, să dezlege mistere, celălalt să fie fericit”. Opzițiile sunt clare, Francisko realizând nu o poezie de meditație în adevăratul sens al termenului, ci una în care ludicul maschează „încălcătura” filozofică. Nu lipsesc, desigur, și poemele în care sinele este expus fără reținere. În *Sta-*

rea care-mi convine..., spre ilustrare, cititorul poate descoperi următoarele pasaje confesive: „melancolia e stare care îmi convine, e limbajul în care comunic, limba maternă a stării mele de spirit – tristețea mea e fără fisuri, ca un atom; are cauze, ci sens și energie; [...] de mai bine de patruzeci de ani scriu versuri, fac rebusuri, cuvinte încrucișate, dezleg cimilituri, șarade, caut chei să mă descui”.

Dar adevărata surpriză a volumului este concentrată în ultima secvență a volumului – Îmbrățișări – unde livrescul, intertextualitatea și (auto)ironia devin trăsăturile centrale ale discursului poetic. Ciclul este alcătuit din 14 texte, unele realizate sub forma unui monolog în care rolul „interlocutorului” este ocupat de imaginea unor personalități. În *Monolog către Iustin Panța* poetul „sintetizează” impresii, gânduri despre persoana „vizată” de mesajul poetic: „întotdeauna ai vrut să lucrurile să fie clare, iar acum claritatea de orbește; e limpede că ea lipsește într-un chip năucitor și n-o poate înturna nici amintirea zilei în care cântecelul mierlei zăpăcea dimineața, nici scalda în râul gros de melancolie, nici șiroaiele pe dinăuntru”. Portretul celui care participă la desfășurarea monologului este construit treptat, din amintiri, prin acumularea de detalii. Același procedeu este prezent și în *Monolog către Radu Țuculescu*, unde tensiunea lirică este susținută prin niște reflecții despre artă: „o mulțime de întâmplări stranie sapă albi adânci în amintire; [...] vei fi de acord cu mine că tot ce scoate la iveală e ca lumina de la stele de reală, eu știu că imaginația nu dovedește, fantezia nu dă explicații, ea numai dezvăluie celui în stare să vadă”. De reținut este și *Un alt dialog cu Aurel Pantea*, un text compus dintr-un schimb de replici între cei doi poeți, unde importantă este structura poemului și capacitatea autorului de a ține „viu” scenariul poetic printr-o gamă largă de reflecții despre viață și realitate: „așa e, sunt zile când mai bine alegi pedeapsa decât să cedezi oricărei ispite de a scăpa de tăioasa mustrare a celui ce-ți desface nodurile în destin; acestea sunt zilele de eliberare, nu de chin, cum ar putea să pară la o privire neatență, căci în clipa când decizi să fii cu tine însuși necruțător și te transformi în această țintă, săgețile n-au cum să mai treacă pe-alături, se împlântă dureros și vibrează în conștiință”. *Epistolă către Cseke Gábor, Întâlniri cu Zeno Ghițulescu, Monolog către Markó Béla, Epistolă către Kányádi Sándor* sunt scrise în același registru, spre deosebire, spre exemplu, de poemele *Franciso Goya* când desenează și *Post-monolog către Hamlet*, unde este prezent un acut sentiment al resemnării, dar care se îmbină fidel cu reflecțiile crude și, uneori, sentențioase.

Excepțând primele două secțiuni marcate de un patetism exagerat și neconvingător, volumul *Oțet de furnici* poate constitui oricând, datorită secvențelor de sfârșit, o lectură percutantă chiar și pentru cei mai pretențioși cititori.

Povestea preafrumoasei Iorgula¹

După un debut notabil, pe cât de surprinzător, tot pe atât de valoros, cu romanul... Și diavoli mor cândva, Paul-Lucian Letzner ne surprinde din nou, cu o altă apariție editorială – *Jertfa uitată. Haiducii Dobrogei*, amestec insolit, ca și cel anterior, de roman istoric și politic, țesut, de astă dată, pe o tramă polițistă, detectivistă. Autorul, născut la 5 ianuarie 1963 în București, a absolvit, în 1985, Institutul de Marină „Mircea cel Bătrân” din Constanța, după care, în calitate de ofițer de marină, a peregrinat câțiva ani pe mări și oceane, reușind să evadeze în cele din urmă din „lagărul socialist”, stabilindu-se în Germania unde, în prezent, lucrează ca inginer de instalații industriale.

Complexitatea aspectelor abordate în cartea fostului ofițer de marină a determinat, probabil, și redactarea, de către profesorul Daniel Nicolescu, a unui „cuvânt de însoțire” așezat pe coperta IV. „Autorul, narator și personaj în același timp – spune, aici, criticul -, evocă istoria tragică a unor oameni-model care au crezut că, jertfându-și viața pentru neamul românesc, pot salva țara, într-un moment de cumpănă, de la constituirea statului de tip bolșevic, în care vidul statal era umplut cu activiștii-huligani ai partidului, sprijiniți de Securitatea nou creată”. În acest context lua ființă, în 1948, grupul de rezistență anticomunistă sugestiv intitulat „Haiducii Dobrogei”, din care a făcut parte și inginerul constructor Vasile Ianca, eroul expo-nențial al cărții.

Ceea ce pune în mișcare mașinăria narativă este descoperirea de către autor – pe când era student în primul an la Constanța și fusese adus la „munci agricole” undeva pe malul Dunării – a unui schelet uman cu craniul spart de o lovitură de topor, alături de care se afla și o cataramă masivă din bronz, purtând dedicația: „prietenului meu V. Ianca de la Gogu Puiu”. De aici încolo, în primele patru dintre cele treisprezece capitole ale cărții, autorul, erijându-se în detectiv particular, încearcă să afle cine au fost V. Ianca și Gogu Puiu, care a fost misterul existenței și al tragicului lor sfârșit. Reușind să dea de urma fiicei lui Vasile Ianca, pe nume Paraschiva Ceară, medic veterinar în Cochirleni, îi înmânează acesteia lădița cu osemin-te, gest pentru care aceasta își exprimă astfel gratitudinea: „Paule, îți mulțumesc foarte mult pentru gestul tău... Fără tine aș fi murit și nu aș fi știut unde zace Vasile Ianca. Poate că vor veni timpurile în care să discutăm deschis despre istoria lui Vasile Ianca și a lui Gogu Puiu. Dacă eu nu voi mai fi în viață, caut-o, te rog, pe fata mea Iorgula, aici de față”. Până aici ar fi ceea ce se cheamă „ramă” povestirii, întruchipată de existența și acțiunile autorului-narator, relatate, firește, la persoana I, încheiată/desă-vârșită abia în „Epilog”. În respectiva „ramă” va fi încadrată relatarea frumoasei Iorgula, fiică a Paraschivei și nepoată directă a lui Vasile Ianca. Supoziția premonitorie a Paraschivei din momentul despărțirii definitive de studentul-

detectiv s-a împlinit, în sensul că, după decembrie 1989, au venit timpurile când putem vorbi din nou liber despre orice eveniment din trecutul nostru istoric... În acest context, revenit din Germania în 2009, Paul o caută pe Iorgula, descoperind-o în București și rugând-o să-i relateze tot ceea ce știe despre bunicul și chiar și despre străbunicul ei, Dimitrie Ianca, fost inginer mecanic și membru al Gărzii de Fier. Amintirile Iorgulei, care acoperă cea mai mare parte a romanului – capitolele V-XIII – constituie, de fapt, povestirea propriu-zisă, coincidentă istoriei naționale din deceniul trei, patru și cinci ale veacului trecut. Spre deosebire însă de romanele autentice ale lui Camil Petrescu, de pildă, unde esențială era evoluția personajului marcată de experiențele și vârstele sale, în *Jertfa uitată* relevantă este condiția memorialistului care, nefăcând ficțiune, descrie evenimentele la care a participat el sau cei din familia sa. În acest fel, acest veritabil arhipelag al amintirilor, al întoarcerilor în trecut prin care ne călăuzește Iorgula se constituie într-o magistrală lecție de istorie, atât de necesară generațiilor tinere de astăzi, când disciplina școlară în cauză a fost, practic, ostracizată din programele de învățământ. În acest sens, vorbind despre astfel de romane non-fiction, cu caracter istoric/autobiografic/memorialistic, academicianul Răzvan Theodorescu spunea cândva că, pentru tineri, ele au „o funcție pedagogică”, mai cu seamă prin oamenii

exemplari care le populează, prin biografiile lor exemplare, adevărate modele de umanitate și eroism. Originalitatea lui Paul-Lucian Letzner pe acest „culoar” prozastic deja aglomerat pe care a intrat și pe care înainteașă cu succes, este manifestă. Pasionat de trecutul patriei natale și convins fiind că istoria oamenilor care au suferit pentru ea ar trebui să fie o datorie morală și un subiect de interes pentru fiecare, Paul-Lucian Letzner - interesat mai curând de tragismul decât de pitorescul epocilor evocate - reprezintă una dintre certitudinile generației sale literare.

Cu adevărat remarcabilă este și dinamica dialogului, care evidențiază talentul de prozator al lui Paul-Lucian Letzner. Fără această aplecare spre literaturizare, lungul expozeu memorialistic al preafrumoasei Iorgula ar fi rămas un prețios, dar fad document istoric. Însă dincolo de dimensiunea documentară și de cea stilistică, ceea ce rămâne în memoria cititorului este lecția de patriotism și de eroism, de sacrificiu de sine, de jertfă pentru o cauză nobilă pe care cartea lui Paul-Lucian Letzner ne-o aduce în prim-plan. O lecție despre importanța de a fi patriot și bun român, de a te sacrifica pe altarul acestei cauze, o lecție oferită de personaje al căror loc și rol în istorie merită și trebuie să fie cunoscute și recunoscute.

¹Paul-Lucian Letzner, *Jertfa uitată. Haiducii Dobrogei*, București, Editura „Anamarol”, f.a. 104 p.

Laurențiu Ulici, atîta cît mai știm noi despre el

1. Căutătorul de aur

Pe Laurențiu Ulici mi-l imaginez acum, la șaptesprezece ani de la plecare, drept un căutător de aur, unul dintre cei care au vînturat, cîndva, pămînturile și orizonturile Americii. Căutătorul de aur pleca să caute filonul gros de aur, din mintea și imaginația sa și se alegea, în final, cu cîteva firisoare de aur strecurate din mii de tone de nisip. Pînă la urmă nu conta, de fapt, cît aur a găsit, ci cît de frumoasă era povestea pe care o dezvolta la un pahar de „ceva tare”, față în față cu o mulțime de fremătători aventurieri din aceeași tagmă.

Cam asta făcea Laurențiu Ulici, în anii ‘80, cu noua literatură română care se năstea, în prelungirea literaturii române clasicizate cam strîmb, dar clasicizată. Vîntura zările și nezarile României descoperind firisoare de talent pe mai toate coclaurile. Era la Sighet, la Tîrgu Neamț, la Turnu Severin, la Cicîrlău, la Bistrița Năsăud, la Botoșani, la Fălticeni, la Huși, la Strunga, la Iași ... ! Dar unde nu era? Ducea vestea despre unul sau despre altul dintre tinerii poeți și prozatori care se iveau din magma fremătătoare a literaturii noastre. Ca un nou și atipic „Badea Cârțan” ducea peste munți (care munți? cam toți munții României, de fapt!) nu cărțile scrise, ci cărțile nescrise ale tinerilor autori descoperiți, în care credea. Și mare parte dintre cărțile acelea, imaginate, așteptate, profețite de Laurențiu Ulici, între timp s-au scris.

2. Poeții tineri

În Grecia antică probabil că Ulici ar fi avut soarta lui Socrate: ar fi fost pus să bea cucută, ca pedeapsă pentru pervertirea sensibilității tinerilor. Căci aceștia, în loc să meargă cu picioarele înfipite pînă la genunchi în lut, ar fi descilcit nodurile metaforelor, ca să lase irealitatea să cotopească realitatea. Ulici era pentru poeții tineri ca lampa pentru fluturi, se adunau ciorchine în jurul lui ca să afle cam pe unde le era nivelul talentului. Și ca la „cotele apelor Dunării”, o zi în creștere, alta în descreștere, Laurențiu Ulici consulta pe fiecare în parte, iar pe cei grav bolnavi de poezie îi ținea aproape. „Prima verba”, rubrica de întîmpinare din România literară, era o poartă deschisă de Ulici nerăbdării începuturilor poetice și pe cît de strîmtă era ca spațiu, pe atît de generoasă era ca spirit. Dacă poeții tineri ar fi fost cai de curse, Ulici s-ar fi îmbogățit negreșit, pentru că pe ce paria el se alegea în cîștigător.

3. Politica

Pe un colț de masă la o ediție a „Zilelor Eminescu”, de la Botoșani, Laurențiu Ulici a scris programul unui nou partid, „Alternativa României”, la care am aderat pe loc, pe parcursul înaintării frazelor optimiste. Cînd a fost aruncat pe piața politică, partidul nostru părea un cenaclu literar la care, ca în literatură, din prea multă democrație toată lumea avea dreptate. Și unde are toată lumea dreptate, dreptatea e bine ascunsă pentru toți. De asta a apărut o alternativă la „alternativă”, adică Uniunea Forțelor de Dreapta (UFD) care l-a propulsat pe Laurențiu Ulici în parlament. Oricum, România lui Laurențiu Ulici nu se intersecta cu România neo-comunismului biruitor la orașe și sate. În România lui Ulici e posibil ca binele să fi fost atît de covârșitor, încît să devină plictisitor. De asta poporul nici nu a pus mare preț pe un partid cu o majoritate intelectuală, s-a mers pe ideea că prostia majoritară poate fi reprezentată exponențial. Sau, vorba poporului: La noi proștii nu sînt prea mulți, sînt prea sus.

4. La Sighetul Marmăției.

O poveste poloneză de origine evreiască spune că într-o comunitate exista, încă din cele mai vechi timpuri, o ceremonie care avea loc într-o pădure, o dată la treizeci de ani. Un rabin bătrîn i-a lăsat altui rabin, mai tînăr, întreaga rînduială a ceremoniei, ca să nu se piardă. Cînd a sosit timpul, la treizeci de ani, acesta a chemat oamenii așezării la ceremonie, după care s-au întors cu toții acasă. Peste treizeci de ani, cînd a venit din nou vremea ceremoniei, rabinul murise. Cei trei, patru credincioși care mai rămăseseră în viață s-au dus în pădure însoțiți de ci-

țiva neofiți și de alt rabin.

Ajunși în pădure, nu și-au putut aminti locul. „În poiana asta”, a spus unul. „Nici vorbă, a zis altul, e mult mai departe!”. Au ales pînă la urmă un loc fără să fie siguri că e cel mai bun, au făcut ce trebuia, după rînduiele și s-au întors acasă. După treizeci de ani nu mai erau decît unii dintre neofiții de odinioară. Cu un nou rabin în frunte, s-au îndreptat spre pădure însoțiți de cîțiva tineri. De această dată, n-au recunoscut nici măcar o poiană. Totul se schimbaseră, totul se amesteca în mintea lor. Pînă și rînduiala ceremoniei li se părea tulbure. Au făcut însă cum s-au priceput mai bine și s-au întors acasă.

După alți treizeci de ani, un alt grup, avînd în frunte un alt rabin, s-a dus în pădure. Auziseră despre o ceremonie de mare însemnătate care avea loc de multe veacuri în pădure. În ce zi? Nimeni nu mai știa. În ce loc și sub ce formă? Nu se putea spune. Rabinul și credincioșii au rătăcit prin pădure cîteva ceasuri, prin ploaie, fără să celebreze niciun fel de ceremonie, apoi s-au întors acasă...!

Îmi amintesc de povestea asta la Sighetul Marmăției, la fiecare ediție a Festivalului de Poezie de după plecarea lui Laurențiu Ulici, cel care a inițiat această “intersecție literară”, “nordul poeziei românești”, un “kilometru zero” al literaturii române, alături de maramureșenii Gheorghe Pârja, Vasile Muste, Echim Vancea (vor mai fi fost și alții, tertare!) cu vreo patruzeci de ani în urmă. La un anumit semnal porneau din toate cotloanele țării spre Sighet poeții, pentru a încerca tăria poeziei, a prieteniei și a palincii. Dar vremea vremuieste, Laurențiu Ulici a plecat pe sub geana norilor într-o altă toamnă, spre un alt Nord, poeții tineri și entuziaști de altă dată nu mai reușesc să prindă trenul, autobuzul, nu se mai prind nici pe ei înșiși din urmă. Că, pînă la urmă, după atîta amar de ani de festival cine o mai ia toamna spre Sighet o face mai mult pentru a-și căuta propriile urme pe sub scrumul nostalgiilor

La Sighetul Marmăției Laurențiu Ulici spunea oricui, cu o accentuată mîndrie, că el e de acolo, de alături, de la Rona, de parcă lucrul acesta ar conferi vreun titlu nobiliar. Iar la Desești, acolo unde poezia era uneori mai tare decît palinca, poeții erau așteptați ca vestitori ai „luminăției”. Îmi amintesc, în anul 1980, după ce o mulțime poeticească se perindase pe scena căminului cultural, un domn mai în vîrstă tot insista să spună și el o poezie. După ce oamenii locului l-au tot trimis la plimbare, Ulici îi dă voie să-și rostească și dînsul oful poetic. Bătrînelul (poate că nu era bătrîn, dar la cei douăzeci de ani ai mei așa îl vedeam!) urcă pe scenă și rostește spre consternarea tuturor: „Decît să scriu despre partid./ Mai bine mă sinucid”. Ulici nu se pierde cu firea și îi spune cu convin-

gere: „Cam puțin. Promite-mi că pînă la anul mai scrii două versuri, ca să poți să te lauzi cu o operă poetică încheiată”.

5. La Piatra Neamț

La Piatra Neamț Ulici a pus în scenă, la Teatrul Tineretului, în calitate de regizor, „Muștele” de Sartre. Scena era un teren de tenis, o plasă care împărțea totul în două, Oreste și Egist erau pe rînd la serviciu fiind arbitrați de Jupiter. Clitemnestra era majoretă și încuraja pe protagoniști. Restul personajelor se substituia copiilor de minge. Se juca timp de două ore la tiebreak, fără minge, replicile se rostogoleau dintr-o parte în alta, zornăind înspre sală. E posibil ca meciul, odată început, ca un perpetuum mobile, să se joace și azi.

6. Confrații

Nu l-am auzit niciodată pe Laurențiu Ulici vorbind de rău pe cineva, mai ales pe confrăți. Știa absolut totul despre absolut oricine dintre autorii români. Era o istorie a literaturii române ambulantă. Poate că de asta nu a scris o istorie a literaturii care să poarte marca Ulici, pentru că el o trăia.

7. Limba română

Laurențiu Ulici spunea, într-o intervenție liberă la festivalul de poezie de la Satu Mare: „Grav e că dumneavoastră chiar credeți că vorbiți limba română și nici nu vă trece prin cap, poate niciunuia, că de fapt sînteți vorbiți de limba română. Limba română este mult mai inteligentă decît românii !”(Revista „Poesis”, nr 11-12. nov- dec. 2000).

8. Șahul

Laurențiu Ulici juca șah ca nimeni altul. Întindea capcane, ca un vîntor șiret care lasă impresia victimei că ar putea controla orizontul. Îți dădea trei piese importante înainte, după care te bătea făcîndu-te să-ți dai mat, nu știu cum, singur.

9. Moartea

O poveste tulburătoare despre moarte am găsit-o în « O mie și una de nopți ». Cică un mare vizir s-a prezentat într-o zi, speriat, la șeful său, califul, și a cerut să i se îngăduie să părăsească cetatea. Mirat califul l-a chestionat asupra motivului. „- Azi dimineată, pe cînd eram în piață, am simțit o izbitură în umăr. Cînd m-am întors am văzut moartea uitîndu-se la mine. Mă caută, de asta sînt încredințat. Te rog să-mi dai cel mai bun cal, să fug de ea. Pînă seara, dacă mă ajută Alah, ajung la Samara”. Califul s-a lăsat înduplecat și l-a lăsat pe vizir să plece, panicat, spre Samara. Apoi, luat cu treburile, a ajuns el însuși în piață. Aici a văzut, într-adevăr, moartea. Era îmbrăcată în negru și avea un șal roșu. S-a apropiat de ea și a întrebat-o: „Marele vizir este un bărbat încă tînăr, în plină putere, harnic și, după cîte știu eu, cinstit. De ce azi dimineată, cînd venea la palat, l-ai împins și l-ai speriat? De ce te-ai uitat urît la el?”. Moartea s-a repliat și i-a spus: „Nu m-am uitat urît la el. L-am privit doar mirată și atît”. „Dar de ce erai mirată?” a mai întrebat-o Califul. „Fiindcă, a răspuns moartea, nu mă așteptam să-l mai văd aici. Am întîlnire cu el diseară tocmai la Samara”.

În noaptea în care Laurențiu Ulici a fost împins să soarbă otrăvurile unei case din Făgăraș, ar fi trebuit să fie la Tîrgoviște, de fapt. A cedat rugămintilor unui prieten, care își lansa o carte. Pentru jucătorul de bridge, care a fost Laurențiu Ulici, nu a fost o carte cîștigătoare. Dimpotrivă. (Cum s-ar traduce asta în limbajul jucătorilor de bridge? Iată: *Patru cupe contrate si recontrate“ ies din „mansă”, dar nu devin „slem mic“. Iar dacă „nu fine impasul“, pentru că Nordul are o „ținere“ în plus, pentru că a fentat axa adversă licitînd o „treflă de precizie“ ... Din momentul în care licitația se încheie, membrul axei cîștigătoare care a licitat primul rămîne cu cărțile în mână, iar partenerul lui pune cărțile pe masă, devenind „mortul“ mesei etc.).*

Florin FAIFER

cutia cu scrisori

Despărțiri...

A trecut ceva timp de când Leon Volovici, un mentor al meu într-ale profesiei, iar prin sentințele înțelepte, ca de rabin, și într-ale vieții, s-a călătorit pe ceea lume. De la Iași la Ierusalim și-apoi, feri Doamne, printre mai știu eu ce viziuni înfricoșate.

Îl preocupa, ca și pe mine, descinderea asta în întunericimi. L-am întrebat cândva, într-o plimbare nocturnă pe malul nu tocmai legendar al Bahluiului, cum crede el că îmi va fi sfârșitul. Fără să stea pe gânduri, mi-a răspuns: De boală!

N-am întrebat, din superstiție, ce și cum. Sunt, cum știa prințul danez, lucruri, taine pe care nu e bine să le stârnești. Mai ales că soarta își are șerpuirile ei.

Credeam, cu o naivitate care o să mă tot urmărească, că luciditatea conjugată cu umor o să-l păzească pe Bebe al nostru de rele. Avea șansa să trăiască într-o țară cu medici de mare valoare. Și-a încercat norocul și în America... Degeaba. Maladia nu l-a cruțat. Am sperat că timpul, cu Leon V., va avea răbdare. Dar vestea rea nu a întârziat să vină.

Îl pomenim din când în când, unii mai în treacăt, alții mai stăruitor. Dacă a plecat, a avut desigur temeiurile lui s-o facă. E trist oricum, dar și mai tristă e înstrăinarea lui sufltească de un colectiv care l-a tratat cu prietenie. Om fi o nație care nu merită iertarea? Elie Wiesel astfel cugetarisea. Dar, la naiba... El, Wiesel adică, cu ale sale, noi cu ale noastre!

Iar Leon Volovici, cu scrierile lui, care și după trecerea de vreme nu sunt lipsite de ecou. Cea despre România anilor '30 – aflu din scrisoarea Hannei, soția-camarad a fostului nostru coleg – s-a tradus în polonă. La fel, cartea de memorii, care m-a încântat prin narativitatea pătrunzătoare și m-a întristat prin senzația de ruptură. O fi corect, corect politic, să trebuiască, în orice împrejurare, să taci? O fi – n-o fi, dar asta nu mă împiedică să mă întreb cu amărăciune cum poți evoca zeci de ani trăiți în cercetare în – țineți-vă respirația! – două rânduri jumătate? Dar, mai știi, poate că atâta merităm.

Pe Hanna, cea care i-a fost alături lui Leon și la bine și la greu, am cunoscut-o cu ani în urmă. Nu știa boabă românește când a venit la Iași. A învățat uimi-

tor de repede (cât mi-ar lua mie să-mi însușesc limba polonă?) și părea că se acomodează cu cele de pe la noi. Din păcate, erau vremuri de mari constrângeri și, dacă voiai să te salvezi, Israelul era o soluție. Oare, în alte condiții, s-ar fi ajuns oricum la această opțiune?

Poate că o s-o întreb pe Hanna Volovici, când s-o ivi prilejul. De pildă, ea ține bine minte scena – o pomeneste și în scrisoare – când Laurențiu, fiul meu de câțiva anișori, a zărit-o într-un pătuc pe Ania, fetița de câteva luni a cuplului Hanna-Leon: „bibelou!”, a exclamat el și vorba asta, de mirare la vârsta lui, s-a păstrat ca un moment luminos în legendele familiei care locuia pe atunci în Tătărași.

Și-acum, să-i răspund Hannei, cum se zice, punctual. Nu am computer, nu am mail. Mi-s de pe vremea lui Pazvante. Și nu văd ce s-ar mai putea schimba.

22 iulie 2017

Ierusalim, 22 iunie 2017

Dragă Florin,

Îți mulțumesc foarte, foarte mult pentru revista cu articolul tău la care, altfel, n-aș avea acces...

Ai avut o idee foarte bună de a publica aceste scrisori... Nostalgii, nostalgii... neterminate...

Răspund cu mare întârziere fiindcă timp de aproape o lună am fost în Polonia. Cartea lui Leon (niciodată nu i- am spus Bebe, sau Bebi...) despre naționalism și antisemitism în România anilor '30 a apărut în traducere poloneză. Lansările cărții au avut loc în Varșovia, Cracovia și Wrocław.

Și cartea lui, De la Iași la Ierusalim și înapoi, a fost tradusă în polonă acum câțiva ani.

E foarte bine că mi-ai trimis 3 exemplare de revistă [„Expres cultural”], fiindcă pot să dau unul și la Biblioteca Română de la Universitatea Ebraică din Ierusalim.

Ce mai face acum Laurențiu?

Unde este? Ce a studiat?

N-am să uit vizita ta cu Laurențiu la noi, după ce s-a născut Ania, cred că ea avea atunci 2-3 luni. Laurențiu s- a uitat la ea cu atenție și a spus: „bibelou...”.

Acum, bibeloul de atunci are doi copii...

Florin, poate ai mail?

Dacă cumva folosești cutia asta care se cheamă computer, poți să-mi scrii la adresa [...].

Te salut,

Hania

Cu ochii în zarea drumurilor sfinte

Nu se putea ca Stănuța și Nicu Crețu, ieșeni de-ai noștri de prin Brăila și Bârlad, să n-o pornească prin lume și vara asta cu vipie tranzitorie. Sunt norocoși că își pot permite și că au energia sufltească (și condiția fizică) să hălăduiască peste munți și mări. De data asta armoniosul cuplu smeritu-s-a într-un pelerinaj pe care și-l doreau, în țările calde. De fapt, la Tel Aviv.

De ce acolo? Nu e o aventură ... în deșert. Are un sens, și încă unul cu o trenă de melancolie. La Tel Aviv s-a strămutat cu ani în urmă colegul nostru Leon Volovici, care, o spun cu multă întristare, s-a prăpădit nu demult. L-am evocat o dată, și încă o dată, și încă o dată, așa că stările, stările de suflet s-au potrivit. Cu, firește, intensități diferite. Cu „un pic de amărăciune”... Un pic, doar? Sau cu o tristețe greu de lecuit?...

Firi solare, cei doi și-au spus în gând: „shalom” și și-au urmat traiectul.

Dragă Florin,

Nu o să-ți vină să crezi, dar vara asta am ajuns la Tel Aviv, în Israel. Deși nu am vizitat Haifa, ne-am gândit la Leon și Hana, la tine, la Remus [Zăstroiu], cu un pic de amărăciune la gândul că timpul trecut nu se mai întoarce.

Totuși, ce e luminos, fie și în ruine, dăinuie: au rămas neclintite Nazaretul, Muntele Transfigurării (Tabor), Masada, cetatea necucerită, Ierusalimul și deșertul, numai pe acest pământ magic, dar chinuit zilnic de înclăștări armate și de atentate.

Nu ne rămâne decât să ne urăm sănătate și pace (shalom, în ebraică).

Shalom, deci

Stănuța

portrete literare

Daniel CORBU

ȘERBAN FOARȚĂ. Viața și ceremonialul poetic al unui experimentalist ni peur ni reproche

Șerban Foarță e un experimentalist *ni peur ni reproche*. Fiecare volum al său este așteptat și îndelung degustat de cunoscători. N-a publicat multe: *Șalul, eșarpele Isadorei* (1978), *Simpleroze* (1978), *Copyright* (1979), *Areal* (1983), *Holorime* (1986), *7 priveliști levantine* (2004), *Cartea Psalmilor* (2007).

Șerban Foarță pleacă în demersul său de cele mai multe ori de la literatură ca să obțină literatură. Astfel, pornind de la *Isarlâkul* lui Ion Barbu se naște o excepțională compoziție ludic-livrescă cu titlul *7 priveliști levantine*. Pornind de la nuvela lui Edgar Alle Poe, scrie „*Aventurile lui A.G. Pym*”, un fel de epopee misterioasă, tot în stil barbian. De aceea, ideea domnului Marin Minicu, după care poetul timișorean prelungește linia estetică Ion Barbu – Leonid Dimov e perfect valabilă. Iată cum sună

un poem purtînd un motto din Dimov intitulat *Maria*: „Și de-ai vedea-o la fereastră/ unui tramvai cu clopoței/ de-argint, în lături dînd fireasca/ perdea, pe geam, numele ei:/ *Maria*!// Să-l scrie-ntors, apoi să lase/ asupră-i tainica perdea,/ spre-a ști că în tramvaiul 6,/ 'n primejdie, se află ea:/ *Maria*!// Pe când, prin orb geamlăc și tablă/ (ah, ușile-ncuiate i-s!)/ ai auzi cîntări de nablă,/ fi'nd preschimbat în paraclis:/ *Maria*!// ... nu te opri la primăria/ din drum – ci ia-te după el,/ chemînd, postum și fără țel,/ dar tot mai plin de zel:/ *Maria*”.

Original, dezinvolt, Șerban Foarță pornește aventura *psalmodierii*, adică a versificării psalmilor ”în scopuri exorcizatorii”. O superbie de lucrare lirică însumînd o sută cincizeci de psalmi rimați și ritmați, dar și pe al o sută cin-

cizeci și unulea, cel scris de David în afara numărului, cînd s-a luptat cu Goliath. Să cităm, cu nereținută bucurie, Psalmul 136, clasicizat prin Dosoftei cu ”*Acolo șezum și plînsăm*”: ”La râurile care curg/ prin Vavilon, acolo stam/ jelindu-ne întru amurg./ Sionul cînd ni-l aduceam/ aminte, - după ce în ram/ de salcie spînzurasem harfa,/ pentru c-n stare nu eram/ cîntări să vindem, precum marfa// Ziceau: ”Cîntați-ne cîntări/ de prin Sion!” – dar cum să-l bucuri/ pre cel ce robul altei țări/ te-a fost făcut, și-atunci cînd muguri/ amari dădeau din pomii care,/ cerniți aidoma eșarfei/ de doliu, numai vițe-amare/ întrețeseau cu struna harfei, - / / pe care n-ai decăt s-o spînzuri/ de ramurile unei sălci,/ după ce lacrima, drept prînzuri,/ o mesteci zilnic între fălci/ și limba-ți, - nelipită încă/ de cerul gurii tale, - acum,/ cînd ți-amîntești că,-n

jale-adîncă,/ acolo plînsam cît șezum. / / Căci dacă te-aș fi dat uitării,/ Ierusalime, robi fiindu-i/ lui Vavel, și, - n urâtul țării/ străine,-aș fi uitat să jindui/ la tine, - dreapta mea uitată/ și ea, mi-ar fi ajuns gătej,/ iar limba mi-ar fi fost, pe dată,/ lipită,-n gură, de gătlej. / / Ci să făgăduie tot omul/ din sângele lui Israel/ strigînd: ”Să-l nimicim pre el!”./ cu gândul la Ierusalim, - / intra-va-n țara idolatră/ și că acolo, orice prim - / născut va fi izbit de piatră. ”

Lumea prezentată în text, parodia și starea cea bună, de trubadur sau menestrel, jocul lingvistic, pastșa realizată cu complicitatea lectorului, ruinele rare, căutate, naveta abstract-concret sunt datele unui protocol poetic, formează la un loc spectacolul liric al unui poet experimentalist singular, inimitabil, care onorează galeria formaliştilor ludici.

Romanele Marelui Război

Dacă războaiele, ca realitate istorică a lumii, n-ar avea de oferit literaturii decât „mișcarea” și spectaculosul bătăliilor, ele nu ar interesa niciodată marea creație. Nu „monumentalitatea” de supraproducție hollywoodiană este atuul lor decisiv în plan estetic, ci valențele de test complex, de sinteză profundă, căruia îi este supusă, pe această cale, însăși esența omenescului. Consecință a conjugării unor factori asupra cărora individul nu poate avea niciun fel de control și a căror justificare și „logică” scapă în mare parte înțelegerii, sale, timpul unei atare experiențe cruciale este unul aparte, de inevitabilă reexaminare a raporturilor cu „lumea”, cu ceilalți, totodată și de aprofundare a conștiinței de sine: într-un astfel de orizont schimbat, al iminentei morți posibile. O implicată gravitate, de a cărei rezonanță se încarcă totul, de la detaliul clipei și al percepției imediate și până la iradierile de cea mai largă deschidere a interogației existențiale și istorice. Pentru că durata trăită a confruntării cu moartea pune sub semnul întrebării radicale și „războiul” (falie, ruptură), și „pacea”, cea care îi urmează neputând fi niciodată reluarea a ceea ce îl precedase: în fond, una dintre sugestiile cardinale degajate de capodopera tolstoiană *Război și pace*, și titlul acesta captează termenii, „versanții” unei alternanțe care pune la încercare și maturizează conștiințe și destine, atâtea câte merită a fi numite astfel, distingându-le de stearpa „continuitate” a atâtor altora.

I-a fost dat Ardealului, pe care Marele Război și urmările lui l-au integrat României Mari, să înscrie între marile reușite, de talie universală, capodopera rebreniană *Pădurea spânzuraților*, cu atât mai remarcabilă cu cât calitatea ei estetică accede la un nivel de sens peren, transistoric și de profunzime. Apostol Bologa mai este încă în paginile de început supusul obedient al împăratului de la Viena, dar „trezirea” lui e iminentă și cea dintâi formă pe care aceasta o va lua va fi aceea a imposibilității morale, pentru el, de a lupta sub flamura cezaro-crăiască împotriva propriului neam, pe frontul românesc, unde va fi mutat regimentul său. Reluarea repetitivă a „liniștitoarelor” formule ce i-au fost inoculate de propaganda de război („onoarea de ofițer”, „datoria” față de Imperiu, „jurământul” militar) deja nu mai are nicio putere, rostirea lor e inerțială, lăsând să se întrevadă semnele unei crize adânci, cea declanșată de diferența enormă dintre sentința condamnării la moarte a dezertorului Svoboda, dată de Curtea Marțială (din care făcuse parte și protagonistul), parcă în abstract, și traumatizanta percepție directă, imediată a execuției. Umbra persistentă lăuntric pe care „spectacolul” morții în streang a „condamnatului” i-o lasă românului Bologa vine din eșecul întregii „regii”/„mizanscene” de execuție publică, dezvăluitor de cruzime și absurd ale „Marelui Mecanism” (ierarhia politico-militară), din ea urcă enigma „luminii” din ochii camaradului ceh la despărțirea sa de lume și de viață, ecouri răvășitoare îi vor fi dezbateră de la popotă; flashback-ul autobiografic al rezervistului înrolat voluntar și impactul revelator de mare temă morală și existențială al „spovedaniei” lui Klapka („mă înăbușă lașitatea, Bologa”), trepte succesive, ireversibile, într-un proces de limpezire progresivă a raporturilor personajului central cu „ceilalți”, cu ierarhiile și îngrădirile lumii, cu sine însuși.

Pădurea spânzuraților (1922) nu ar fi capodopera ce este dacă autorul i-ar fi dat o configurație care să conducă spre un mare și „clarificator” răspuns final: dimpotrivă, „itinerarul” interior al lui Apostol Bologa e unul al potențării căutărilor dramatice nu doar a unei „ieșiri” din „cercul de dependențe” propriu zbaterii sale tragice (împotriva realității inedite a războiului), ci și a unui acord ființial, al său, între ce gândește și simte și, de cealaltă parte, ce face cu viața sa. O suită de trepte narative și orizonturi concentrice, tot mai larg deschise, ale conștiinței sale implicit (și nu discursiv, monolog interior de pildă) întrebătoare (românul, creștinul, omul), înalță și lărgeste sensul acestei deveniri în primele trei „cărți”, pentru ca ultima, a patra, să-l re(a)ducă pe potențialul erou, martor, „sfânt” la statura și vulnerabilitatea „bietului om”. G. Călinescu îl vedea pe protagonistul rebrenian drept o „conștiință tulbure” și indecisă, dar tocmai ceea ce e „tulbure” (netranșat) în el îl face credibil și foarte omenesc. De i-ar fi reușit dezertarea, ea nu i-ar fi rezolvat și tensiunile interioare ultime, supreme, cele ale neîmpăcării cu nimic din ceea ce subminează autenticitatea trăirii neconstrânse, în acord cu sine însuși, inclusiv cu „tulburii” neliniști și întrebări fără răspuns.

Celălalt mare roman românesc legat de aceeași experiență istorică este *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* al lui Camil Petrescu, spre deosebire de Rebreanu, el însuși fost combatant pe frontul din Ardeal și prizonier de război în Ungaria, scriitor cu o cu totul altă biografie și formație decât ale marelui ardelean: citadin/ bucureștean, co-

pil „natural”, *background* în filosofie și, ca autor (dramaturg și romancier), dominat de ideea „orizonturilor de conștiință” în confruntări-test, revelatoare, definitorii, așadar drame și romane ale căror structuri fac din textura raporturilor interumane și dinamica devenirii lor, imagini ale unor experiențe de *cunoaștere trăită*, nu de cabinet și chiar de *pensée pensante* (pleonasm aparent), de profundă, esențială interogație, cea a gândirii ce se gândește pe sine ca proces, posibilități și reversul lor de limite, o autoscopie reflexivă, autotelică, în siaj husserlian, fenomenologic, semnalabilă încă din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (1930), complex orchestrată și diseminată în *Patul lui Procust* (1933), capodopera romancierului. Romanul de debut este însă cel care răspunde delimitării obiectului acestor însemnări, titlu proeminent, alături de *Pădurea spânzuraților* (nu singurele, dar cele care, doar ele, se detașează valoric), între romanele românești ale Marelui Război.

prin jocul raporturilor pe axa *story-plot*, nu puțini critici au preferat să vadă nu unul, ci *două romane juxtapuse*, ratând astfel tocmai adevărata și originala unitate interioară, neliniară și nu de „poveste”, ci de natura unei altfel de progresie, cea a cunoașterii de sine și de ceilalți, cu iluziile și trezirile, pierderile și câștigurile de pe fiecare din cei doi versanți complementari (iubirea și războiul) ai „noptilor” din titlul bimembru. O *poetică altfel narativă*, a cărei exterioritate descriptivă, povestibilă, atât cât este ponderea ei în text, îi deschide cititorului, grație semnelor și pre-textului lor, accesul către mult mai substanțialul univers interior al protagonistului, așa cum îl modelează și schimbă fiecare dintre cele două *experiențe fundamentale* ale existenței sale, luate separat, dar încă mai încărcate de potențate (astfel) înțelesuri și limpeziri, în comunicarea, complementaritatea și efectul lor de conjugată aprofundare a unei interogații existențiale complexe cu, în plus, sporul de supremă gravitate al unei cunoașteri ce se pune pe ea însăși (nivelul meta-) la *încercare*.

Pe axa timpului, monologul interior al personajului-narator merge dinspre „ultima noapte de dragoste” (sau cu adevărat ultima e cea din epilog?) înapoi în trecut (retrospectiv), dominantă primei părți, ca în jumătatea secundă devenirea să curgă în durata de lanț secvențial al zilelor (*jour après jour*) și clipelor lor *memorabile*, de intense trăiri modelatoare și declucuri, germeni și trepte de întrebări și înțelegeri (cu stimuli în senzații, stări, emoții, reexaminări de „axiome” *pro domo sua*), ceea ce imprimă acestui interiorizat, ca dominantă, jurnal de campanie o altă cadență și o altă tonalitate decât fuseseră cele din primul *volet* al unui atare dialog. Dar „prima noapte de război” și ampla, caleidoscopica ei trenă de notații și lăuntrice mutații nu sunt, totuși, cum li s-a putut părea unora dintre exegeți (Ion Vlad ș.a.) o „rezolvare” a ceea ce le precedase, autorul nu implică ordinii compoziționale o sugestie de superioritate a ceea ce vine mai târziu. A gândi așa este echivalent cu a interpreta succesiunea temporală și de „montaj” al construcției drept un mesaj auctorial privind vindecarea de ego „introvertit” prin întoarcerea spre ceilalți, camarazii de front, ofițeri ca și el sau simpli soldați, așadar o vindecătoare deschidere, extravertită, în stare și să tranșeze (în *Epilog*) circuitele „rațiocinante” ale incertitudinilor, întoarse pe toate fețele, parcă interminabil și steril, mereu reluate. De aceasta e o lectură deformantă, ca și când totul ar conduce către un final-suprem „judecător” și închis (ca la Proust: *Le temps retrouvé*), când el este *deschis* și nu tranșează jocul celor două timpuri („noptile” cu suitele lor și „galaxiile” monologice, *complementare*) în favoarea vreunui din două, niciunul „superior” celui alt și „vindecător” de acela, căci ele se aprofundează ca sens și se potențează, reciproc, ca substanță existențială, își rămân îndatorate fiecare celui alt, ca dezvoltare a ambelor moduri de maturizare lăuntrică, cel aparent „solipsist” sau „egocentric”, legat de iubire (nu „gelozie”), și celălalt, extravertit, din proximitatea morții: liantul lor fiind mereu *monologica/interioara*

adâncire a raportării la *alteritatea restrânsă* (tu-ul Elei), ca și la *cea colectivă, supraindividuală*, de liminară solidaritate/comuniune umană. O unitate și continuitate nu de „literă” a fabulației, ci de *spirit* al proiecției date *trăitului* (*le vécu*) în conștiința întrebătoare a protagonistului Ștefan Gheorghidiu, în două orizonturi/ ecleraje ce se întregesc și se aprofundează unul pe altul. Fără imersiunea autoscrutătoare, ar mai fi avut aceeași rezonanță complexă deschiderea spre ceilalți? Iar la răndu-i, aceasta din urmă ar mai accede la aceeași substanțialitate fără tensionata circularitate monologică anterioară? Întrebări (justificate) retorice, cred.

De o astfel de densitate a implicațiilor reflexive/ cognitive, romanul lui Camil Petrescu nu este atins de morbul vreunei uscăciuni de excesivă cerebralitate, ficțiunea analitico-narativă are concretețea ei de imagine a omenescului, a cuplului, a camaraderiei virile și nu cade niciunde la o funcționalitate accesorie, de „înveliș” menit să disimuleze și să facă să treacă vreun mai abstract-conceptual discurs filosofic, oblic emis. Ștefan, Ela, „banda” escapadei de la Odobești, camarazii de front, așadar personajele sunt prezențe credibile. Iluziile, orgoliul, evidentele reacții subiective, „pânda” bărbatului „gelos” (etichetă pe care o respinge, îndreptățit), îndoiala și ezitarea de a-și frânge „axa sufletească”, temerea că experiența românească a războiului ar putea fi de un „rang” inferior, marginal, față de marile bătălii din Vest (Verdun) compun imaginea unei individualități care nu e invulnerabilă și nici „perfectă” sau atotștiutoare, dimpotrivă, incitant credibilă pe traseul limpezirilor și apropiierilor sale de adevăruri esențiale, nu „învățate” de la alții, ci dobândite *trăindu-le* meandrele, impasurile, prețul înaintării tatonante spre ele.

Romanul unei perspective asupra Marelui Război în care această experiență istorică, supraindividuală, este parte decisivă, ca și iubirea și haloul ei de interogație, a unui complex proces de maturizare lăuntrică, *itinerar existențial și de cunoaștere*, al eroului, *către identitatea ființării sale autentice*, revelată sieși și devenită accesibilă monologicului *eu* (nu „ego”) al personajului-narator, grație punerii persoanei sale la încercare (în două versiuni, complementare, de *radical test ontologic*). Stratul istoric al *narratum*-ului din „jurnalul” de front nu este uitat, nici marginalizat în deschiderea de sens ultim a ansamblului, ci integrat (și înălțat astfel) într-o *problematică existențială de esență*, perenă, transistorică, de o exemplară noblețe convingătoare, transmisibilă cititorului în actul lecturii și dincolo de el.

Evident, romanele discutate nu sunt singurele, din literatura română, legate de realitatea istorică a Marelui Război. Dar ele nu le sunt celorlalte numai superioare ca artă, ci și abordări apte să capteze miezul însuși al omenescului testat moral și ontologic în dura experiență a frontului. *Balaurul* Hortensiei Papadat-Bengescu nu era atât un roman, cât un lanț de portrete-victime (răniții, muribunzii, invalizii) ale conflagrației. *Întunecare* al lui Cezar Petrescu ar fi putut avea șansa unei „radiografii” morale, pătrunzătoare și severă, a societății românești din perspectiva îndreptățit exigentă a foștilor combatanți, supraviețuitori, dacă n-ar fi mizat pe o structură narativă și caracterologică excesiv melodramatică și n-ar fi cedat unei superficiale/ volubile „cursivități” jurnaliste. *Rusoaica* și *Donna Alba* ale lui Gib I. Mihăiescu au amândouă, o oarecare relație cu tema în discuție aici, însă nu cu războiul ca atare, ci cu unele dintre urmările lui (și nu numai ale lui). Mihai Aspru ia startul parvenirii sale (studii de drept, pătrunderea ulterior în proximitatea *Donnei Alba* și treptata uzurpare a ascendentului soțului ei, aristocratul Georges Radu Șerban, asupra sa) ca fost militar cu o fraudulos mărită imagine de „erou de război”. Ragaic, din celălalt roman, este visătorul fantasmaticiei *Rusoaicei*, aristocrată, artistă, personaj „închegat” din ecouri de lectură a romanelor rusești (deopotrivă pentru autorul român, ca și pentru protagonistul creat de el), femeia-*idol* așteptată să se ivească din scurgerea cotidiană a grupurilor de emigranți din Rusia (zgduiuită de revoluțiile din 1917) care trec prin sectorul de graniță al României controlat de subordonații lui Ragaic. Vizibil, în niciunul dintre aceste alte romane războiul însuși nu e în centrul/ miezul textelor amintite ca având, totuși, o anumită legătură cu experiența istorică a Marelui Război, crucială pentru țara noastră, oamenii ei și statul român, cu jertfele, eșecurile, ocupația germană, disoluția alianței militare cu Rusia, victoria și Renașterea postbelică: România Mare, întregită sub sceptrul Regelui Ferdinand.

În schimb, cele două capodopere discutate supradublează și înalță pe un palier de sens peren, existențial, moral și de cunoaștere imaginea dată unei realități istorice militare și politice cruciale, altfel și cu destule particularități proprii doar lor, unele și de netă superioritate estetică față de *Le Feu* Focul, de Henri Barbusse, sau *Nimic nou pe frontul de vest*, de Erich Maria Remarque.

Dan-Bogdan HANU

Dog's Diary (din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

La începutul acestui caiet (aproximativ debutul de mai 2008) eram încă (un) angajat – e deajuns să mă uit, la plesneală, peste ce scriam în primele zeci de pagini –, acum, la sfîrșitul său, mi-e oarecum greu s-o recunosc și s-o mai și mărturisesc tranșant, dar, se pare că angajatul se poate conjuga la timpul trecut. Timpul, mai abtîrît decît liniștea, lucrează repede, ceea ce-l și face să treacă, succesiv, prin ipostazele de a-i fi aliat și adversar. Vîrsta, după cît se pare, nu, felul ei de a nu face totul la vedere, de a nu ține toate cărțile pe masă, de a juca la mai multe capete, de a folosi mijloace nespecifice prin care șantajează (să numesc doar falsele supape ale rememorărilor, ale nostalgiei...) și rezolvă (măcar) două dintr-un foc, printr-un, să-i zicem, paradox: te încetinește, despovăruindu-te. Cu mînuși, e sigur, nu (mai) lucrează (mai) nimeni. Urme și traume rămîn, se găsesc împrăstiate peste tot. Și totuși, e, oare, înțelepciunea aceea care te face să încetezi? Înseamnă că, între capetele acestui caiet, s-a petrecut ceva asemănător unui clivaj: angajarea era fondată pe deznădejde, a fost măcinată de freatica acesteia, s-a scorojit ca o vopsea și s-a fărîmițat pînă ce n-a mai rămas nimic decît aceeași temelie a stărilor mele de lucruri, companionul cunoscut dintotdeauna, din vremea industrializării forțate, dar și a socializării incipiente, preșcolare și a viselor care îi depășeau cu mult posibilitățile.

Analistul – de orice fel de calibru și branșă ar fi el – trebuie să se ferească precum prea adesea numitul de tîmîie să ajungă victimă, pentru asta el trebuie doar să fie într-o permanentă ebuliție informa(ționa)lă, altfel experiențele, prea dese și abrupte, implicarea trăiristă, emoțională, empatizările, îl duc pe copcă. Analistii zilelor noastre sînt conglomerate, burdufuri, fișiere informale, asta le și permite asamblarea modulară a informațiilor în lanțuri inferențiale și ingenioase permutări specioase, într-un soi de nesfîrșit alba-neagra cu ștaif, după cum o cere azimutul clientului (beneficiarului). De aici, senzația de artificialitate compactă, arareori fisurată de fresc, efectul de recul, întreținut de penuria de date umane, care îl așază pe orbita neverosimilului. Dar, altfel, și-ar pierde pîinea, s-ar autosuspenda.

Mă apropiu de închiderea celui de-al 20-lea caiet. E 12.04.2009, sînt Floriile și le-am invitat pe D., I. și S. la Buena Vista, la o masă de pește, care se vrea și o pomană în amintirea bunicii materne, Floarea, plecată acum aproape 4 ani. Mă îndrept, de unul singur (ele au coborît deja din Copou și au ajuns la destinație) spre bistrou, de o parte se înșiră rămășițele vechiului, patriarhalului Iași, rămășițe, rămășițe, da' se țin bine, n-ai zice că-s cu-n picior în groapă!, respiră încă tihna aceea care le scoate din cadența timpului, curți cufundate, înăbușite în jerbele arbuștilor înfloriți, de cealaltă, gardul în plăci de beton, străjuind depoul de tramvaie. Pășesc într-un capitol încheiat. Băteam acest drum în verile trecute, 2007 & 2008, aproape zilnic, de cîte ori mergeam s-o iau pe I. de la fundația de desțelenire și consolidare (înțelenire) a personalității, nu știu de ce (ba știu, dar nu am puterea s-o mai spun), astfel de locuri m-au făcut să mă simt întotdeauna vlăguit și neputincios. Drumuri din care, ca un abur, se încheagă și se ridică mirosurile copilărie, amestec de ierburi uscate și polen, miere, ambrozie, într-un buchet amețitor. Un capitol încheiat, *scris* în cele cîteva luni ale verilor din urmă, dar într-o formă bizară pentru mine, obișnuită, pesemne, pentru mulți alții, căci nu atît în aceste caiete au lăsat urme acele veri, cît în plumbul pe care mi l-au strecurat în suflet. Capitole precum acesta ar trebui să fie tronsoane ale coridorului care este viața și, mă întreb dacă se întîmplă și ce anume te poate îndreptăți să spui, la sfîrșit, că așa a fost. Cu siguranță, sînt adăposturi lăsate în urmă, mai mult ori mai puțin improvizate, pentru a avea unde să te (re) întorci. Mereu, tentația întoarcerii, a privirii care ocolește pînă ajunge să recunoască urmele, cordonul ombilical spre ceva ce nici nu mai știi cum s-a înfiripat sau cînd ți-a stîrnit un alt fel de a fi. Ce tentații mai pot trezi locurile și timpul lăsate în urmă, care ți s-au cernut prin simțuri, prin carne, prin gînduri? Nu înseamnă că n-au ars pînă la capăt, că prezența ta nu le-a acoperit suficient, nu le-a făcut față, împingîndu-le, sortindu-le și unui viitor, cumva familiar, poate nu prietenos, ostil însă nicidecum? Un viitor complet nerecomandat energumenilor, adrenalinicilor, intem-

perabililor și nestăviliților atleți aflați, la nesfîrșit, pe liste de participare înnodate cap la capăt. Și unde poate duce această scanare *bouche à bouche*, la scara 1:1 a propriei vieți lăuntrice, a dîrelor, ecurilor, engramelor, proiecțiilor din care e plăsmuită? La o interminabilă campanie de cartare/ cartografiere a invizibilului, în niciun caz la literatură, e chiar calea cea mai scurtă de a o părăsi, formulînd, însă, în nota unui cinism alert, sprintar, adevărul se arată crunt, boala e cea care se apropie cu pași (și cu bași) mărunți și repezi de literatură sau invers, totuna. Artificiul e izgonit de peste tot, convenția, ia-o de unde nu-i! Nu duce însă, nici pe departe, la conciliere, la împăcare. E, poate, mai mult decît orice, feroce formă de aservire, servitute față de sine, arcuire strînsă asupra sinelui, veghe la căpățiul celui ce mîine va fi deja altul, boltire (și, deopotrivă, boldire) peste sine, sinecură, cură de sine, autovaccinare reluată pentru a-ți reînnoi imunitatea ce trece, precum un fir, prin gămăliile zilelor înșiruite mai departe, dar și fel de a înțesa prezentul cu fantome, întrucît rolul de *recycle bin* al uitării e blocat și atunci să te ții cu marile manevre demografice: a immortaliza, a face recensămîntul morților pe care fiecare zi îi poartă cu ea.

Mîna întinsă direct, zvîcnit, fără ezitare, spre a fi strînsă, e, de mai multe ori decît ne închipuim, mîna învinsului, ce se recunoaște astfel, după o bătălie pe care celălalt, a purtat-o și a cîștigat-o fără s-o știe. Curat lucru al providenței!

„Cu cît cineva este mai puțin abordabil, cu atît mai multă viață interioară are.”, zice dom' Michaux. Corect, dar incomplet, cauzistica e, oarecum, mai stufoasă, „mai puțin abordabil” dacă nu e contracarat, contrabalansat de un bun simț ieșit din comun (patologic), care să-l ducă de mînuță în miezul calvarului, al labirintului fără ieșire (±Minotaur, contează prea puțin) și-i va face din viață un admirabil, desăvîrșit, perpetuum mobile al umilinței. Nu mi-e deloc străină ipostaza, ba am și bi(bli)ografii complete și în stare încă bună (bibliografiile cu osebite), în plus, cu reînnoirea se ocupă, cu mare grijă și cu asupra de măsură, cineva pe care-l văd în oglindă, nu foarte des, însă, orișicît, de fiecare dată cînd se întîmplă să mă uit. Umilița împinge neconținut la precipitare nefericită – pe deasupra, și dezagreabilă – , nu care cumva, ceva să-i știrbească preopinentului confortul sau aura; rugăm a se șlefui cu rîvnă, nu care cumva, vreo asperitate, vreodată...

Posesorul acestui bun simț sau, cum ar veni, posesorul de pacoste, proprietarul, prin act de identitate, al calamității, ar fi liber doar dacă, într-o bună (și sfîntă) dimineață, s-ar trezi fără el și, firește, s-ar precipita – pentru prima dată cu folos! – să-l declare nul și neavenit. E și o altă față a inabordabilității: nu doar din morgă decurge ea, e prea bine știut, ci și din nevoia apăsătoare de a-ți trage sufletul, cînd știi că nu te poți opune, că bicisnica ta plămădă nu te lasă să te împotrivești, că instinctul de conservare e flenduri și că nu mai ai (de) unde ceda, ești pe buză și loc de făcut pași înapoi nu mai e. Da, dar blazonul, unde ar mai fi atunci aura, inconfundabila aură a cumsecădeniei fără frontiere?

Lovit de altă pacoste: desăvîrșirea într-un bun simț, consecvența într-un autodizolvare; ei bine, uneori și cu prostia lucie se scapă mult mai onorabil.

Inteligența de care (mă străduiesc încă să) dau dovadă e, toată, o construcție – de la infrastructură, structură de rezistență și pînă la zorzoane, antablamente, arabescuri și frize – a bunului simț, la care, mai nou, perspectiva maturității a anexat însemnata contribuție a mizantropiei, îndrituită să presare ingredientele cinismului, acel *nu te aștepta niciodată la ceva bun dinspre celălalt* și *vei fi mai aproape de fericire*. Dar, îmi dau seama, e prost spus. Orice axiomă ar trebui să sune mult mai concis: orice construcție a bunului simț e, mai devreme sau mai tîrziu, desăvîrșită de mizantropie sau măcar ranforsată de aceasta. Bine, dar înțelepciunea? N-o fi cumva taman aliajul dintre bun simț și mizantropie, această mezalianță? Mă tem că da. Orice inteligență întemeiată pe bun simț, e una a înfrînării, a lui *nu se cuvine să*, una care, în cazurile de vîrf, ocazionează asceza. Consecința?

Mi-am biciuit mereu inspirația, să nu mai facă, să retraceze, să nu-mi mai tulbure somnul de înfrumusețare a sufletului.

un poem de

Lucian VASILIU

Arborele genealogic

Moto:

– *Tată, ce zi era cînd m-a născut mama?*

Am cercetat

gromovnice, calendare, vechi agende

Și ce am aflat?

Tatăl meu Ștefan, preot interbelic de țară

s-a născut într-o zi de luni.

Era 1 iunie 1908, în Berladul/

Bîrladul/

Bârladul

negustorilor Tache, Ianke și Cadăr

Mama, Elisabeta

s-a născut într-o zi de duminică.

Era 25 mai 1925,

zi de horă, după slujba de la biserică

Soția, Iolanda

s-a născut într-o zi de marți.

Era 29 septembrie 1964,

zi în care alunecări de teren

tulburau colina Tătărași

Fiica noastră, Maria-Luiza

s-a născut miercuri.

Era Adormirea Maicii Domnului

15 august 1984 –

astrele prevesteau

călătoria mea

la mormîntul Fecioarei

Fiul nostru Cezar-Ștefan

s-a născut tot într-o zi de marți.

Era 27 aprilie 1999,

pe cînd visam

a doua oară

un citat din Confucius...

Mama Elisabeta mă născu

la un an după moartea lui Stalin,

la 1000 de ani de la Marea Schismă,

la 100 de ani de la

inventarea acordeonului

la 100 de ani

de la nașterea lui Rimbaud

Din volumul

Cod Numeric Personal,

în curs de editare

Emanuela ILIE

În „această țară numită bătrânețe”... Confesiuni despre corpul învins (I)

Orice survolare a peisajelor – cum altfel decât accidentate?! – ale reprezentării corpului în actualitatea noastră mediatică, virtuală, dar și socială ne relevă o realitate absolut înfrustrantă: aceea că, spre deosebire de alte forme ale existenței noastre carnale, corpul bătrân, fie el îmbătrânit firesc din rațiuni biologice ori învins prematur de contexte biografice nefericite sau tragice, nu se bucură de prea multă atenție. Exceptând cazurile sociale ori medicale excepționale, menite a stârni efluvii larmoaiente lesne de convertit în beneficii materiale pentru cei în cauză, corpul bătrân este plasat, de regulă, în penumbra scenică sau chiar în culisele vieții transformate adesea în farsă mediatică. Din moment ce majoritatea spectatorilor acesteia preferă, dimpotrivă, să se piardă (aș fi spus „adâncească”, dacă nu m-aș fi gândit la nivelul conotativ al termenului, cu totul absent în acest context...) în contemplarea corpurilor tinere, frumoase, „bine”/ „cu grijă lucrate” etc., este clar că, în ciuda discursurilor oficiale pe această temă, nu putem vorbi despre o reală democratizare a reprezentărilor corporale.

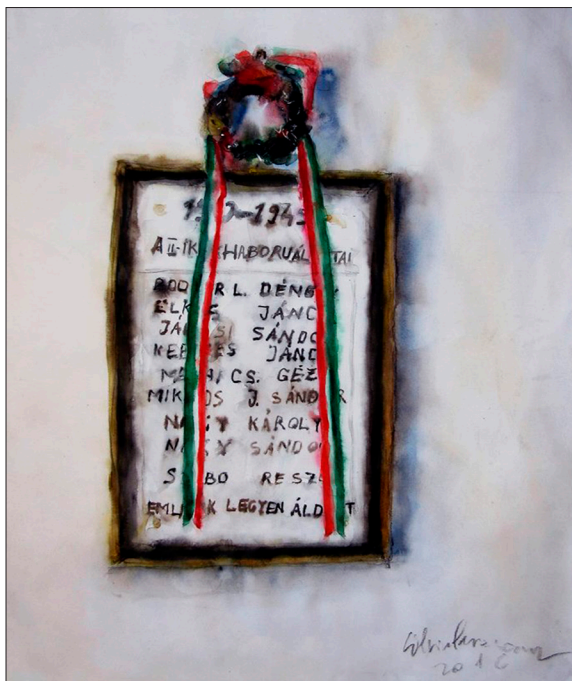
Și totuși, corpurile perfecte sau aflate aproape de perfecțiunea fizică sunt cu mult mai puțin numeroase decât celelalte. Așa cum și cele tinere și foarte tinere, aflate în deplinătatea vitalității și, de ce nu, splendorii biologice, energetice șcl., sunt mult mai puțin numeroase decât cele aflate în declin. Aflate peste tot în jurul nostru, corpurile îmbătrânite, cele împovărate de vreme, copleșite de angoasa înțelegerii propriei involuții sau urâte prematur de varii suferințe, tind la rândul lor să își accepte condiția (determinată, inclusiv, nu exclusiv, de uzurparea poziției lor sociale) și să se ascundă în spatele unor veștminte convenționale, implicit corespunzătoare...

Legătura dintre om și corpul său este atât de puternică încât, din punct de vedere fenomenologic, se poate vorbi (și s-a putut de altfel vorbi) despre inseparabilitatea lor. După cum bine observă undeva David Le Breton, trupul „nu poate fi o posesiune circumstanțială, el încarnează ființa-sa-în-lume, fără de care el nu ar fi. Omul este acest nu-știu-ce și acest aproape-nimic, care își depășește înrădăcinarea fizică, dar nu poate fi despărțit de ea. Corpul constituie casa omului, chipul său”. O casă și un chip, continuă antropologul, pe care doar în anumite momente ale existenței nu le mai poți recunoaște: „Momente de dualitate pe un versant neplăcut (boală, fragilitate, handicap, oboseală, îmbătrânire etc.) sau pe unul plăcut (plăcere, tandrețe, senzualitate etc.) dau actorului sentimentul că trupul îi scapă, că depășește ceea ce este el”¹.

Spre deosebire de alte forme de manifestare a „corpului învins” (corpul bolnav și cel deformat din cauza unui handicap), cel îmbătrânit este singurul imposibil de evitat, în ciuda înșelătoarelor promisiuni chirurgicale/ medicale. Indiferent de mijloacele prin care intenționezi să o oprești, indiferent de semnificațiile axiologice pe care i le atribui, îmbătrânirea biologică este un dat care te apropie, finalmente, de întâlnirea cu o radicală formă de alteritate. Ambele sunt, la rândul lor, forme de întrupare a unor elemente subsecvente modernității, ne avertizează același David Le Breton: „Persoana vârstnică avansează către moarte, ea întrupează cele două elemente de nenumit ale modernității: îmbătrânirea și moartea. Nici bătrânețea, nici moartea nu sunt, într-adevăr, tabu-uri, cum se spune adesea; un tabu mai are sens în structura socială, el trimite la o graniță în jurul căreia se organizează o identitate comună a grupului. Nici bătrânețea, nici moartea nu îndeplinesc acest rol, ele constituie locurile anomaliei, scăpând astăzi câmpului simbolic ce dă sens și valoare acțiunilor sociale: ele încarnează ireductibilul corpului.”²

Trebuie insistat însă pe diferența uriașă de percepție a corpului bătrân văzut în două contexte distincte, ce valorizează prioritar fie dimensiunea intim-protectoare, privată, fie aceea umilitoare, publică a identității trupesti.

Ultima e vizibilă mai ales în cazul instituționalizării, o realitate socială sinistă, înțeleasă preponderent ca mijloc al înjosirii unui corp învins, expus și în consecință vulnerabil de două ori: o dată în fața propriilor demoni, a doua dată în fața privirii goale, a gesturilor mecanice și a indifferenței umilitoare a celorlalți. Căci „Bătrânul este redus, în percepția comună, doar la corpul său, mai ales, desigur, în instituții. (...) În majoritatea instituțiilor, *consistența umană, singularitatea individuală* sunt șterse prin clișeu unic al corpului distrus, al corpului ce trebuie hrănit, al corpului ce trebuie spălat. Bătrânul nu mai reprezintă istoria sa, el nu mai este subiect, el e *un corp învins*, a cărui igienă și supraviețuire trebuie menținute. La fel ca purtătorul unui handicap, bătrânul este *obiect al corpului său*, nemaifiind subiect cu normă întreagă.”³ (subl. mele, E. I.) Intens mediatizatul caz al incendiului recent de la un azil privat din București, în care o viață a fost curmată, iar altele marcate iremediabil, ne-a adus din nou în atenție neputința sfâșietoare a acestor forme de *singularitate individuală* pe care din păcate nu numai „factorii de decizie” socială tind să le transforme în *obiecte*...

Desigur, între formele de expresie artistică a acestor suferințe fără îndoială greu sau aproape imposibil de suportat, scriitura specifică „genurilor biograficului” ocupă un rol esențial, date fiind convențiile cunoscute (primatul ori măcar premisa autenticității, a sincerității, raportul special narator-narator șcl.) În acest spațiu al asumării, al recunoașterii teoretic devalate, corpul – cu ipostazele, semnificațiile și sensurile lui distincte în timp – își poate permite luxul de a redeveni subiect *cu normă întreagă*, indiferent de miza ori de intenționalitatea adâncă a scriiturii. Și, într-adevăr, referințe corporale se pot descoperi în absolut orice specie confesivă, de la jurnal la memorii. Iar observația este valabilă și în cazul scrierilor feminine românești, la care mă voi referi în continuare. Cu un adaggio, totuși: tematizarea corpului învins este cu totul diferită în fiecare specie, iar unul dintre factorii care dictează această diferență este distanța dintre timpul trăirii și timpul consemnării. Din perspectiva raportului dintre perceperea propriei corporalități și scriitura acesteia din urmă, trebuie să constatăm însă un raport invers proporțional. După cum vom vedea, o lectură paralelă a jurnalelor și a memoriilor feminine ne arată un fapt aparent paradoxal: cu cât intensitatea percepției propriului corp drept un *corp bătrân* sau un *corp învins* crește, cu atât interesul scriptural pentru corp pare că scade...

Excepțiile există, desigur, dar sunt atât de puține, încât susțin regula nescrisă a edulcorării unei realități biologice

pe care cel mult feministele țin cu orice preț să o valorizeze în maniera cunoscută, transformând-o (la fel ca pe alte teme ale autoreprezentării) în diferență înobilatoare. Să notez, spre ilustrare, doar eseurile confesive scrise de Gloria Steinem, o cunoscută specialistă în studiile de gen. În special capitolul *Vârsta – și un avantaj*, inclus în *Revoluția interioară. Cartea respectului de sine*, tratează problematica îmbătrânirii plecând de la propria intrare în „această țară numită bătrânețe” și etapele ei majore: negare, sfidare, în fine, acceptare/ asumare (dar numai datorită depășirii unei traume corporale și psihologice grație – nu din cauza! – căreia autoarea ar fi înțeles că esențial „una din recompensele îmbătrânirii este un corp mai puțin iertător, care transmite avertismentele mai repede – nu ca un trădător, ci ca un înțelept”). Soluția pe care o sugerează fără niciun echivoc tuturor femeilor: ascultarea semnalelor trase de propriul trup, care se vede de fapt eliberat de felul de obligativități sau captivități, sociale, materiale ș.a.m.d.: „Poate cea mai personală revoluție a constat în a vedea îmbătrânirea ca libertate.”⁴

În general, însă, cum spuneam înainte, cu cât evidența îmbătrânirii corpului real al autoarei de text memorialistic e mai vizibilă, cu atât tentația ei de a face abstracție de această realitate fiziologică e mai mare. Ca formă de rebeliune față de veritabilul dictator care este propriul corp, memorialista tinde să se întoarcă fie în timp, grație unei anamneze taumatrice, fie înspre corpul scriiturii, fie, desigur, spre amândouă. În ciuda aparențelor, tipurile de experiență și strategiile recuperării diferă sensibil de la o autoare la alta. Indiferent însă dacă oferă înțietate efemeridelor, acelor *paraphernalia*⁵ cărora, cel puțin în aparență, le lipsește însemnătatea majoră, ori evenimentelor cu semnificație identitară macro, memorialista pare că își pune prezentul existențial și scriptural între paranteze, cu o modestie sau o discreție rareori mimată. Dar își recunoaște, fără excepție, nevoia de a-i marca, într-un fel sau altul, pe cititorii invitați să-i descoperele *urmele* în textul căruia îi concede practic finalitatea înaltă, în fond inerentă oricărui excurs autobiografic de senectute. Amintirile servesc drept catalizator al recuperării, implicit justificării identitare și, prin aceasta, validează însăși Existența, cum ne admite Antoaneta Ralian, în deschiderea unui astfel de op: „Într-o carte pe care am tradus-o, un personaj bătrân se simte atât de anonim și de inconsistent, încât, ca să se convingă că există, calcă adânc în straturile de zăpadă, apoi întoarce capul să-și vadă urmele, ca pe niște dovezi că da, există. Eu sunt ferm convinsă că încă exist (*cogito, ergo sum*). Dar, asemenea bătrânului, prin cărțulia de față întorc și eu capul, să-mi vad urmele.”⁶ În mod firesc, acest gen aparte de urme nu ia aproape niciodată naștere din apăsarea corpului învins ci, dimpotrivă, a celui învingător, deci tânăr...

¹ David Le Breton, *Antropologia corpului și modernitatea*, traducere de Doina Lică, Editura Amarcord, Timișoara, 2002, p. 150

² David Le Breton, *op. cit.*, p. 140;

³ *Ibidem*, pp. 140-141;

⁴ Gloria Steinem, *Revoluția interioară. Cartea respectului de sine*, traducere de Voichița Năchescu și Anca Părvulescu, Post-față de Voichița Năchescu, Editura Polirom, Iași, 2001, pp. 242-245;

⁵ Sintagma îi aparține unei memorialiste emblematică, Antoaneta Ralian, care, cu o modestie exemplară, autoarea se declară mai întâi conștientă de faptul că își pune semnătura pe un fel de *mixtum compositum* fără pretenții de memorialistică, în care intră „un mănunchi de impresii, de amintiri fragmentare, punctate de scene umoristice, solicitate de revista «România literară», în care a și publicat o bună parte din ele. La aceste «instantanee» din peregrinările mele pe meridianele lumii, am adăugat suita unor întâlniri cu câteva personalități interesante din universul literaturii universale... Am vrut să le dau titlul *Paraphernalia* (mărunchiuri, accesorii), dar ar fi fost, mă tem, necesară o notă de subsol la titlu.” (Antoaneta Ralian, *Amintirile unei nonagenare. Călătoriile mele, scriitorii mei*, Editura Humanitas, București, 2014, p. 7);

⁶ *Ibidem*, p. 9.

Alexandru Petrino

Trebuie spus de la bun început că nu este vorba despre bucovineanul cu același nume, fiul lui Apostolo Petrino din Vășcăuți pe Ceremuș, care a trăit cam în aceeași perioadă și a ajuns chiar deputat și ministru al Imperiului Austro-Ungar – fără a neglija actele cultural-sociale de interes larg (vezi o destul de amplă prezentare în cartea temeinicului cercetător și profesor dr. Mihai-Ștefan Ceașu: *Parlamentarism, parti-de și elită politică în Bucovina Habsburgică – 1848-1918*, p. 439-441 și 509) – ci de un ieșean sadea, chiar dacă, spre sfârșitul vieții, și-a odihnit privirea pe valea Moldovei (sau poate a Siretului?) de la Roman (mutat acolo în 1875, după cum dovedește adeverința din 24 febr. a Primăriei din Iași, publicată în „Curierul de Iasi” din 15 ian. 1878). Fără a se manifesta la nivel înalt, ca omonimul său mai nordic, ieșeanul a avut parte – pentru că așa a simțit nevoia și pentru că așa a vrut – de o viață plină, bogată, cu activități ceva mai ieșite din comun. Iată ce ne spune un act de donație al său, datat 14 mai 1866, întărit și completat la 1 septembrie același an: „5.000 galbeni zimți austriacești îi hărăzesc ospitalului central din ograda Monastirii Sf. Ierarh Spiridon din Iași”, pentru ca „din dobânda lui să se ție un număr de crivaturi pentru bolnavi pe atâta pe cât va venitul acestui capital va acoperi a lor ținere, spre pomenirea numelui și a familiei mele” („Progresul”, An. V, nr. 7, 31 ian. 1867, p. 2-4; republicat în *Urmașilor mei...*, vol. II, *Testamente din anii 1863-1870*, Antologie și Precu-vântare de Liviu Papuc și Olga Iordache, TipoMoldova, Iași, 2011, p. 495-502).

Până aici nimic deosebit, dacă avem în vedere nenumăratele gesturi asemănătoare, datorate unor persoane cu suflet, din aproape toate straturile sociale. Interesant este ceea ce urmează, pentru că donatorul grijiului indică, în cazul desființării Epitropiei Sf. Spiridon, transferarea sumei către Primăria Iași,

însărcinată, în acest caz, să trimită în străinătate „patru tineri români de națiune creștini ortodocși”, cu recomandarea/avizul ministerelor de resort, dintre care „unul se va trimite pentru învățătura medicinei și a chirurgiei, pe care le va studia în universitățile din *Viena* sau *Franța*, și nicicum de pe aiurea. Pe al doilea tânăr se va trimite pentru învățătura artei muzicale vocale, învățând totodată și un instrument piano sau organ la conservatorul filo-armonic de la *Roma*. Mai cu seamă se va pretinde de la acesta a învăța cântecul bisericesc, de care astăzi avem nevoie de a se prefăce și la noi în țară cântecul bisericesc român, astăzi asiatic, după acordul și acompaniamentul adevărat roman european”. Ceilalți doi vizați urmau a fi niște tineri ofițeri: „Pe unul din acești doi tineri ofițeri se va trimite în Franța la școala militară imperială de la *Mei*”, pentru a studia științele pentru geniu și-a artileriei, fortificație și alte de asemenea științe privitoare la asemenea artă, și care după vreme se vor preda în școlile de geniu din Franța. Iar pe al doilea ofițer se va trimite tot în Franța, însă la școala militară imperială de la *Somiur*, pentru a studia științele pentru cavalerie și pentru infanterie de linie”.

Dacă interesul pentru pregătirea militară se explică prin calitatea sa de ofițer, care a servit la „arma infanterie de linie”, preocuparea pentru muzică ne trimite în timp cu două decenii mai devreme, atunci când gazeta „Albina românească” adăpostea un anunț sugestiv, prin care se făcea cunoscut că, dat fiind că „de demult s-a simțit nevoia unei reforme în cântecul bisericesc”, la Seminarul Veniamin s-a introdus învățarea cântului, de la 1 ianuarie 1845, în vederea și a alcătuirii unui cor, numindu-se profesor Serdarul A. Petrino, care „dezvălește întru asta un zel vrednic de laudă” și care își propune și tipărirea unor compuneri (la 4 mart. 1845). Un an și ceva mai târziu (7 iul. 1846), „iscălitul își propune a deschide aice

în Iași o școală particulară de muzică bisericească, la care se vor primi tinerii cu organ potrivit”, cei interesați adresându-se la locuința acestuia, „în cuprinsul Monast. Sf. Spiridon”. La anul 1850, cel care semna „Baritonul Sard. Alecsandru Petrino, Profesor de muzică vocală, a Seminariei Veniamine și a Capelei militare din Prințipatul Moldovei” reușea să publice o *Gramatică de muzică vocală pentru clasul filarmonic*, de 15 p., cu 3 f. note muzicale.

O viață mai îndelungată și, după cum se dovedește, chibzuită, îl face să repete actele umanitare, menite tot unor întreprinderi de perspectivă. În raportul din anul 1875, Primarul N. Gane menționează la loc de cinste: „În folosul Școlii de meserii comunale s-a făcut de către căpitanul Alexandru Petrino o donațiune de 2.500 galbeni” (*Raport asupra administrațiunei și a trebilor Comunei Iasi pe anul 1875*, p. 6). Cinci ani mai târziu, aflăm din presă că: „Epitropia spitalelor casei Sf. Spiridon a obținut aprobarea domnească ca să primească donațiunea făcută de d. căpitan Alexandru Petrino, în sumă de 4 mii galbeni, pentru înzestrare la măriș și a fetelor sărace, din cele lepădate la Institutul Grigorian, sub condițiunile prevăzute în actul de donațiune” („Curierul” (Th. Balassan), 24 oct./5 nov. 1880).

Solicitând a i se pune în Spital „un portret cu chipul meu” și „o tablă cu numele și familia mea”, cel care „prin o muncă neîntreruptă întrebuințată în curs de 30 ani servind Statului și mai cu osebite am servit 12 ani în Statul Cancelariei Generalnicei Epitropii a Casei Ospitalurilor Sfântului Ierarh Spiridon” precizează (și aceasta este demn de notat!): „Aceasta o cer nu în spiritul deșartei vanități, ci ca îndemn de deșteptare la fapte generoase și pe cele persoane care posedază averi mult mai avantajoase decât mine și care pot da chiar din prisosul averilor lor și pot fi folositori țării și omenirii”.

Ștefan CUCU

Miguel de Unamuno – perenitate și actualitate

În drama „Sfinxul” (*La Esfinge*), Unamuno recrează mitul antic al enigmaticului Sfinx prin desacralizarea personajelor. Dramaturgul hispan nu se refugiază în antichitate, nu devine un laudator *temporis acti*, ci aduce antichitatea în contemporaneitate.

Ángel, protagonistul piesei, urmărește toată viața o himeră și devine el însuși o himeră. Apare, la început, ca un lider revoluționar (*jefe revolucionario*), care, prin vocația sa de orator și de tribun, reușește să electrizeze masele și să le conducă în lupta pentru libertate. Dar Ángel este, de fapt, un personaj sfâșiat de contradicții, de îndoieli, de neliniști existențiale. El întrușipează tragismul, limitele condiției umane, acea *humana condicio*, pe care o întâlnim și în doctrina stoicului Seneca. Pentru a înfrânge aceste limite, protagonistul piesei aspiră permanent spre absolut. El aspiră și spre o sinceritate absolută, care va spulbera îndoilele și ranchiunele și va duce la compasiune reciprocă, la iubire între oameni. Ángel promovează ideea unui „sacrificiu divin” (*sagrado sacrificio*), punându-se în slujba unei cauze mărețe și nobile: „Bietul popor! Ai dreptate, Eufemia! Merită orice sacrificiu...”. Acesta vrea să moară cu conștiința datoriei împlinite față de viitoarele generații: „Da, să putem închide ochii pentru totdeauna știind că am slujit viitorul și să pășească liberă Umanitatea peste țărâna în care ne vom fi întors”.

Dincolo de aceste aspirații, Ángel este însă o ființă enigmatică, care dă, la întrebările celorlalți, răspunsuri stranii, sibiline. Adresându-se lui Pepe, îi spune: „Tu vei merge cu mine în paradis”. Paradisul (*el paraíso*) are un sens ambiguu: paradisul pământesc, social, pe care vor să-l creeze prin revoluție, sau, mai degrabă, paradisul ceresc, care îi așteaptă după moarte. Cei din jur constată că Ángel este de multe ori prădă unor primejdioase momente de dep-

rimare sufltească, „unor temeri puerile și unor ciudate tristeți”. Nici soția sa, Eufemia nu-l înțelege, îl consideră enigmatic, ciudat, se sperie uneori de reacțiile, de cuvintele lui, îl crede dominat de un spirit malefic. În actul al II-lea, scena a 2-a, ea îi reproșează solipsismul, egocentrismul, faptul că întreține cultul propriei persoane, dovedind „un imens orgoliu, un orgoliu masculin, un egoism monstruos” (*un inmenso orgullo, un orgullo masculino, un egoísmo monstruoso*). Îi mai reproșează că se consideră „un geniu neînțeles, mult deasupra omului comun, inaccesibil unei biete femei” (*un genio no comprendido, muy sobre el vulgo, inaccesible a una pobre mujer*). Și medicul Eusebio îl consideră pe Ángel neurastenic, suferind de monomanie, de un orgoliu exacerbat. La rândul său, Joaquín îl caracterizează pe acesta drept „egoist și trufaș” (*egoísta y soberbio*).

În cele din urmă, soția sa, Eufemia, îl părăsește pentru că nu mai poate să îndure calvarul și îi redă libertatea individuală, spre care el tânjește atât de mult. De fapt, Ángel aspiră spre *libertad* și spre *soledad*, spre introspecție, încercând să-și sondeze adâncurile sufletului: „Am nevoie de liniște, de odihnă, de pace, de ore întregi de liniște, doar cu mine însumi; să-mi sondez neobosit sufletul, până ce voi descoperi izvorul de prospețime din care să se adape”.

O altă idee care îl stăpânește permanent pe protagonistul piesei este cea a reîntoarcerii la natură și la copilărie. Unamuno

a preluat aici vestita concepție a lui Jean-Jacques Rousseau, amplificând-o însă prin cea a reîntoarcerii la izvorul primordial, la dumnezeire. Felipe îi adresează următoarele cuvinte lui Ángel: „Fugi din lumea aceasta în care te-ai aruncat și care, până la urmă,

îți va seca izvorul vieții interioare; du-te la țară; adâncește-te în natură; lasă-ți spiritul să se afunde în linștea ei și, pe urmă, revenindu-ți în tine însuși, așteaptă-l pe Dumnezeu. Și dacă trebuie neapărat să faci ceva, scrie acolo în liniște și cu intenții curate tot ce îți va fi inspirat de El”. Ángel este, *funciamente*, un idealist, stăpânit de setea de absolut. El vrea ca propria cântare să se piardă „în infinita simfonie, în cântul

universal, închinat iubirii de Dumnezeu” (*en la infinita sinfoma, en el cantico universal al amor del Padre*). Eroul lui Unamuno vrea să soarbă întregul spirit universal, să se contopească cu dumnezeirea. El îl definește pe Dumnezeu drept „dorință infinită, dorul suprem al Umanității” (*el deseo infinito, el supremo anhelo de la Humanidad*), văzând dumnezeirea ca „fuziunea sufletelor în unul singur” (*la fusión de las almas en una*). Ángel vorbește și despre „aroma vie a copilăriei”, despre „inocența fragedă a spiritului cast”. De fapt, el aspiră tot timpul spre „simplitate și puritate” (*sencillezy pureza*).

În *Sfinxul* apare și vestitul motiv literar-filosofic al vieții ca teatru, care se mai întănește și în alte piese ale lui Unamuno, motiv dezvoltat pentru prima dată, în mod

strălucit, de stoicul Epictet, în vestitul său Manual (*Encheiridion*): „Nu fac altceva decât să joc un rol, Felipe; îmi duc viața contemplându-mă, transformat în personaj”. Apare și ideea vieții ca joc, ca un joc de șah: „Totul este joc” (*Todo es juego*).

Unamuno abordează în piesa sa străvechiul motiv biblic *vanitos vanitatum et omnia vanitos* (Deșertăciunea deșertăciunilor și totul este deșertăciune!). Goana după glorie i se pare lui Ángel o simplă deșertăciune, considerând că noi, oamenii, suntem doar „nume și țărână” (*polvo y nombre*). Aceste cuvinte ne trimit cu gândul și la sintagma horatiană: „*cinis et umbra*”. Celebrele cuvinte biblice își găsesc următorul echivalent în limba spaniolă: „*¡Vanidad de vanidades, y todo vanidad!*”.

Ideea stoică senecană a vieții ca luptă (*Vivere militare est*) este pusă la îndoială de către Ángel, care devine tot mai sceptic, mai pesimist: „Adică luptăm pentru a trăi și trăim pentru a lupta.... Teribil cerc vicios! /.../ Luptă... De ce? Pentru ce? Spune-mi, pentru ce se luptă? Ce se câștigă în bătălia aceasta?”.

Ángel devine un mare învins, năruindu-se în interiorul ființei sale. El este stăpânit mereu de blestemata „obsesie a morții” (*obsesion de la muerte*). La sfârșitul actului al III-lea, cade însângerat, ucis de ploaia de pietre a celor care îl considerau un laș, un trădător al idealurilor revoluționare. În ultimele clipe ale sale, Ángel vorbește despre „îmbrățișarea divină a iubirii și a morții” (*el divino abrazo del amor y la muerte*).

Traducătoarea, Diana Maria Diaconescu, doctor în Filologie hispanică, a realizat o admirabilă transpunere în românește a textului piesei lui Miguel de Unamuno, tipărită la editura Ars Longa din Iași, familiarizându-i pe cititorii și pe virtualii spectatori de azi cu teatrul unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ai dramaturgiei universale.

Destine sub vremi

Încercând această cronică despre cartea *De la Preutești la Sevilla* a prozatorului fălticenean Dumitru Simion, mi-am amintit că am scris cu ceva timp în urmă o recenzie despre o altă carte, într-un fel asemănătoare, în ideea unei succinte analize a textului în relație cu autenticitatea unor fapte descrise în sistemul de interdependențe cu imaginarul și fantezia. Este vorba de *Drumul regăsirii*, sub semnătura romancierului ieșean Romel Moga, unde am avut revelația unei proze grave, cu neliniștile și trăirile umbrite de o istorie nefericită. Sigur că sunt diferențe între cele două scrieri, mai ales în identificarea secvențelor de viață într-o atmosferă parcă mereu recuperatoare de simboluri și semnificații, mereu distanțată de logică, mereu ocultată și supusă stării politice, ca să nu-i spunem politicianiste. Se știe, romanul, spre deosebire de celelalte specii epice, se desfășoară pe mai multe planuri, evenimente și întâmplări în care sunt angrenate *personajele*, cele care dau viață și credibilitate textului asumat de autor. „Ca scriitor, Dumitru Simion joacă în alternanță. Cu certitudine, dezrădăcinarea pe care o trăiesc personajele nu e cea mai fericită opțiune, dar e o opțiune mai favorabilă. Vremea bună, ce fusese mai înainte, nu mai are, cel puțin în momentul narațiunii, șansă de întoarcere. În acest fel, povestirea devine exponențială pentru vremurile actuale și știm că astfel de destine sunt multe, prea multe în România de azi”, afirmă la un moment dat Liviu Apetroaie în prefața cărții.

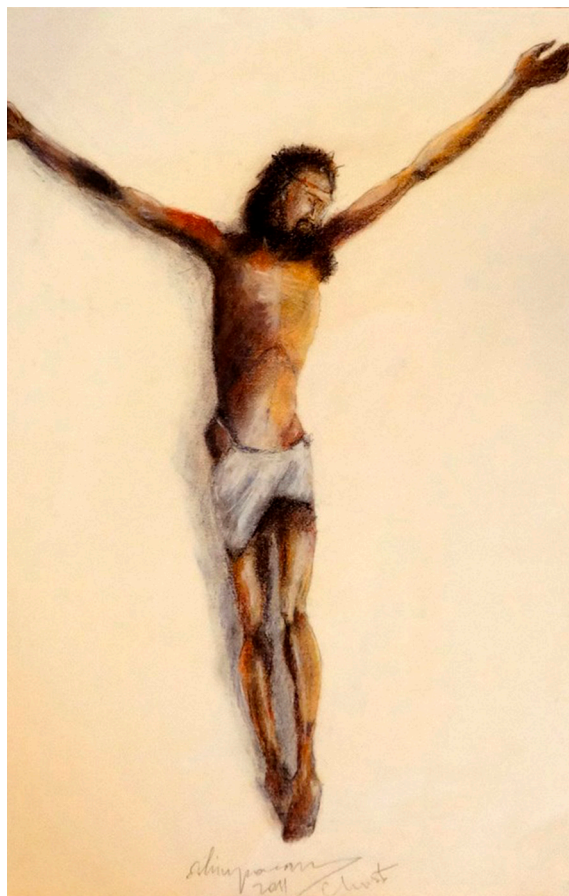
Primele pagini ale romanului lui Dumitru Simion sunt puțin derutante, pentru că ele ne oferă o altă problematică, o altă coloratură, o altă textură, sunt cele care ne conduc la ceea ce înseamnă *monografia*, adică cercetarea cu îmbrăcăminte istorică, geografică, social-culturală a locului, a comunității sau a vieții și operei unor personalități. Ceea ce se întâmplă, cum spuneam, în primele pagini. Capitolul „Preutești, comuna de pe valea râului Șomuzul Mare” ne face cunoștință cu frumoasa așezare „dintre dealurile împodobite cu pomi fructiferi sau păduri de foioase”, cu atestările documentare datând din anul 1625, cu semnăturile lui Radu Mihnea și apoi ale lui Vasile Lupu, 1642. În Preuteștii cu oameni temeinici în tot ceea ce fac, s-a născut (în 1844) poetul și arheologul Nicolae Beldiceanu, cel care împreună cu ieșeanul Grigore Buțureanu au descoperit urmele civilizației preistorice românești, cunoscută sub numele de Cultura Cucuteni. În Arghira din comuna Preutești s-a născut (1903) marele sculptor Ion Irimescu, al cărui Muzeu de arte ce-i poartă numele din Fălticeni este considerat unic în România. Cele două nume cu renume, de pe valea pitorească a Șomuzului Mare, cu scurgerea molcom-visătoare într-un paradis încă nepierdut, stau de amintire continuă contemporanilor. De dincolo de cuvinte (când sunt de prisos) vin mărturiile unor fapte tutelate de spiritul înalt și complice vocației cultural-artistice nu mai puțin ametoare.

Mergem mai departe cu lectura și abia de aici încolo ne dăm seama că intrăm pe ușile deschise spre labirintul romanului, abia acum surpriza tresaltă, nu ca un cin zăbovitor din întâmplare, nici ca o ocupație de loisir, ci ca un dat pe care incipient nu-l puteai bănuî. Încet, încet, Dumitru Simion intră în structura epică a textului, apelând la realitățile vremii sub care oamenii își duc existența. Cum aceste realități depășesc uneori cele mai frapante închipuiri, nu ne vom mira că veridicitatea descrierii concordă cu ceea ce se întâmplă în viața de zi cu zi, cu bucurii, tristeți, tragedii, tulburări, deznădejde, optimism. Scriitorul își plasează personajele – Viorica și Cătălin –, doi tineri îndrăgostiți încă din adolescență, în situații diferite, urmărindu-le destinul până la capăt. Nevoii să ia drumul apusului, așa cum se întâmplă cu mulți români după 1989, protagoniștii romanului ajung din Preutești Șomuzului tocmai în Sevilla Spaniei, unde intră volens-nolens în procesul de adaptare potrivit spațiului iberic.

S-au scris, în ultimul timp, multe cărți despre drama omului înstrăinat, un subiect care se suprapune aproape până la identificare cu *eu-l* propriu, de aici toate întrebările lumii într-un registru de adânc declin tragic al ființei. Mai toate cazurile cu românii plecați din țară

spre *eldorado* ademenitor au soarta unor umiliri greu de suportat, de parcă condiția lor umană cheamă spontan tenebrele unui amestec tragic, desprinse dintr-un purgatoriu al vremurilor noastre moderne. În cartea lui Dumitru Simion, din fericire, nu se mai întâmplă asemenea fenomene, el surprinde existența unor legături cu adevărat umane, posibile chiar și în condițiile previzibil-vitrege. Totul se termină cu bine și avem parte de un final emoționant și frumos. „Incredibil, dar adevărat! De data aceasta, Cătălin e în rol principal”, cum spune autorul, iar Viorica „face rugăciuni pentru odihna sufletului lui Sergio Ramos”, patronul care le-a fost mai mult decât un prieten.

Dumitru Simion este la a șaptea carte, dintre care amintim: *Mireasma florilor de câmp*, *Seri de august la Bălătești*, *Blestemul vâlmărenilor*. În *De la Preutești la Sevilla* (Editura Vasiliana '98, 2017) vom întâlni o derulare impresionantă de întâmplări, un discurs real și sincer prin forța de evocare a „datului lumesc dintotdeauna”, a destinului uman cu identități, înfățișări și ipostaze firești, dar care este mereu sub vremi, cum spune cronicarul. Rațional și sentimental, cu o exprimare epică plină de sensibilitate, fin observator a tot ceea ce se întâmplă în jur și mai departe, Dumitru Simion își scrie cărțile într-o interesantă combinație de imagine obiectivă, reverie și contemplare a naturii (așa cum întâlnim la Calistrat Hogaș, povestitorul nostru baroc, cu vocația sublimului nativ). În același timp, ne lasă sentimentul unei respirații sadoveniene dar și senzația unui prozator care știe să configureze, în antiteză, o lume care a fost și lumea de azi, derutantă, pragmatică, dramatică.

SUB CHEMĂTOAREA VRAJĂ A POVEȘTILOR

Amintirile ne obligă obsesiv să luăm în seamă semnele destinului născut odată cu ființa aceea mică și nevinovată, cu ochii mari dați în lacrimi. Ne întorcem la copilărie pentru că suntem marcați de nostalgia începutului, a clipei în care am avut revelația existenței. Când apare o carte frumoasă dedicată celor mici, când se trăiește din plin magia poveștilor se pare că e momentul potrivit pentru oricare copil de a debuta în dezlegarea tainelor cititului. Micul cititor navighează când pe o mare calmă și nespus de albastră sau pe una agitată, furtunoasă, cu privirile înspăimântate spre creasta valului care se sparge și se pierde în hău, când cu teama chemătoare între copacii înalți ai pădurii nesfârșite sau pe pajiștea poienilor pline de tonuri pastelate și de simfonia

nuațelor florale, acolo în mijlocul naturii fără seamăn.

Este atât de greu să se scrie pentru copii, mult mai dificil decât pentru cei mari? Nu este ușor nici pentru unii, nici pentru alții, scrisul fără har rămâne doar un text neînsuflețit. Chiar și la vârsta mea, evident înaintată, citesc cu mare plăcere o carte apărută la Editura ieșeană Junimea, 2016, una care aduce ceva nou și neașteptat: Este vorba de *Zmeoaica și măgelele* sub semnătura Irenei Postolache, o scriitoare născută parcă cu apetența de neoprit pentru povești, demonstrându-ne fără ostentație că această continuă și fascinantă vânătoare de imagini, așezate între real și ficțiune, nu poate să lipsească din peisajul literaturii pentru copii. Moldoveancă de-a noastră, cu evidente fibre narrative crengiene (autoarea este din Comănești, Bacău, în prezent locuind în ținutul montan fabulos al Buștenilor de sub umbra Caraimanului majestuos și sacru prin marea cruce feerică dintre norii alburii) Irene Postolache s-a lansat în broderiile rafinate ale lumii cu povești, neuitând însă că esențialul acestor narațiuni este ca din ceea ce se scrie în acest fel să se desprindă simboluri, semnificații, învățăminte. Cunoscuta și venerabila scriitoare Nora Iuga, pe coperta a IV-a a volumului, remarcă exact ceea ce lipsește literaturii actuale destinată copiilor: „Personajele, limbajul, ritmul molcom și parfumul unui loc și timp al basmului se luptă ca Făt-Frumos cu zmeul ca să-și recupereze un loc în peisajul invadat de literatura științifico-fantastică cu aventuri terifiante, cu roboți, cu aliens, cu zombie, cu istorii apocaliptice care ne fac copiii tot mai interesați de chipul înspăimântător al realității, până ajung să și-l dorească. Irene Postolache și-a păstrat sufletul de copil nealterat, vrând prin frumusețea închipuirii să înfrumusețeze și chipul realității, dar se spune – o știe toată lumea – că realitatea imită ficțiunea”.

Dacă am putea vedea realitatea în toată grandoarea și micimea ei, ne-am da seama că aceasta depășește orice fantezie. Copiii ascultă sau citesc povești cu zâne și feți frumoși și se întreabă dacă tot ce se întâmplă este adevărat. Sigur că nimic nu e adevărat, ei însă rămân cu imagini nemaiîntâlnite, cu impresii și mesaje ce le pot fi de mare folos în viață. Cu siguranță ei vor reține așa ceva din poveștile minunate ale Irenei Postolache, dintre care amintim doar câteva: *Prințesa Sofia și balaurul Baluz*, *Zmeoaica și măgelele* (care dă titlul cărții), *Povestea Izabelei*, *Prințesa Teodora și zâna sau Măriuca și Hârja*, *Urișul Gură Nesătulă*. Autoarea oferă sufletului lor curat, nesupus încă realităților dure, o stare de spirit pe măsură, ea știe să inducă simplitatea, claritatea și fantezia, neprevăzutul, aventura – elemente atractive pentru vârsta prin excelență imaginativă, magică, fantastică. Nici nu are rost să intrăm în povestirea *poveștilor*, vor intra în miezul lor chiar micii cititori. Vor afla, printre atâtea altele, că „Balaurul Baluz își ia inima în dinți și se oprește din tremurat. Se vede treaba că era un balaur tare timid, chiar dacă era mare, mare la trup. Prințesa Sofia îl mângâie. – Ce-ai pățit? Te doare ceva? – Am aterizat greșit și m-am lovit. – Bietul de tine! Hai cu mine la palat ca să te oblojesc. Intră, nu te teme, asta e casa mea.” Și urmează o încântătoare derulare a poveștii. O inversare de roluri inimaginabilă. Cei doi devin chiar prieteni, și-au făcut vizite duioase până la adâncă bătrânețe.

Că există o literatură pentru copii nici nu mai trebuie argumentat. Pe ea se formează cititorul în devenire, pe acele cărți scrise pe înțelesul și gustul lor, neînsemnând că acestea ies din literatura propriu-zisă, dimpotrivă, realizarea lor artistică trebuie să aibă capacitatea de a induce substanța, frumosul, morala în vederea modelării sufletului și îmbogățirii minții. Scriitoarea de talent Irene Postolache este acum la a patra carte, după *Petrișor și bănuțul de aur*, *Baba Hoața*, *Aiurilă și Lenevilă*. Cu acest nou volum – *Zmeoaica și măgelele* – intră în galerie (atât de rară la noi!) a povestitorilor care știu să-și apropie universul celor mici, să le arate că literatura e ca o oază în care copilăria atinge sublimul, e ca o grădină cu multe flori și multă lumină, aici personajele iradiază afecte fermecătoare sub care copiii intră sub chemătoarea vrajă a fericirii. Candoarea lor trebuie protejată cu orice preț.

Diana VRABIE

Confruntarea efemeră între spiritul creator și biografie („Memorii” de Sextil Pușcariu)

Editate în anul 1978 de către nepoata lui Sextil Pușcariu, lingvista Magdalena Vulpe, cu o introducere și note semnate de reputatul istoric al lumii moderne românești, Ion Bulei, *Memoriile*¹ lui Sextil Pușcariu continuă seria memorialistică a cărturarului, demarată prin *Spița unui neam din Ardeal, Brașovul de altădată*, Călare pe două veacuri (1896-1906), fiind constituite din două garnituri *Războiul din 1914-1918 și În România Mare*, completate de *Addenda*, în care apar îndosariate de editoare portretele câtorva contemporani (I. Negruzzi, G. Bogdan-Duică, Ion Bianu). Evenimentele evocate cuprind anii 1914-1926, fiind lăsată cu bună știință în urmă epoca de intensă ascensiune a savantului Sextil Pușcariu, cuprinsă între 1906-1914. Nu vom atesta vanității și orgolii, tentații bovarice, în care se lasă prinși majoritatea memorialiștilor, ispiți să-și aranjeze o biografie favorabilă. Autorul găsește utilitatea memoriilor, nu atât în etalarea epatantă a sinelui, că ca o mărturie despre o epocă și personalitățile ei marcante: „De altminteri, nu e mare pagubă că ziarul meu de tinerețe a rămas nescris. Pe atunci eram prea preocupat de personalitatea mea, seva tinereții orbea vederea justă, lumea mi se părea un cerc în al cărui centru mă vedeam pe mine și deci ziarul s-ar fi pierdut în autocontemplări fără nicio importanță. Orice ziar cuprinde în definitiv un micro-cosmos și în orice jurnal cuvântul „eu” dă tonul principal” (p. 177).

Memoriile lui Sextil Pușcariu fac să coexiste extrem de armonios *registru public* cu cel *intim*, în care accentul pe biografia eului cade în măsura în care trebuie înțeleasă o epocă la edificarea căreia memorialistul a avut un cuvânt decisiv de spus.

Notațiile personale nu scot în evidență spectaculozitatea unei biografii, ci dezvăluie mai degrabă stările interioare ale omului vulnerabil Sextil Pușcariu, **sentimental**, atunci când e departe de casă și familie, după câteva luni de la recrutare („Mi se pare că nicio dată nu am simțit mai mult ca acum intensitatea iubirii noastre”) (p. 44), **nostalgic**, când evocă anii petrecuți la Paris („De mult aștept cu nerăbdare momentul când voi ajunge să aștern cu răgaz pe hârtie amintirile ce se leagă de cafeneaua din Cartierul Latin cu numele poetic de Closerie des Lilas ...”) (p. 216), **dezamăgit**, când este vorba de viața de cazarmă („Totdeauna am simțit ca un chin viața militară, față de care nu aveam absolut nici o atracție și căreia nu-i putusem afla nici un farmec”) (p. 8), **revoltat**, când este supus unor acțiuni contra voinței sale („Grozav era simțul acesta că lumea întreagă s-a aprins și că și tu, care n-ai contribuit cu nimic la incendiul acesta, trebuie să iei parte la el”) (p. 8), **fatalist**, când înțelege absurditatea de a te opune destinului („Devenit fatalist – căci n-aveai nici o putere ca să te opui sorții -, așteptând în fiecare moment ca să-ți vină rândul să ajungi în foc, în sufletul tău se iveau, ca o reacție binefăcătoare, darul de a ști să prețuiești momentul în care fatalitatea încă nu te lua prins”) (p. 26). Ceea ce se cuvine, în ultimă instanță, de remarcat este trăirea sinceră, nedisimulată a unei sensibilități lucide, cu toate calitățile și defectele umane.

Registrul erotic e plin de efuziuni lirice, dorul de soție, copii, casă e unul predominant. O mărturisește însuși naratorul în prefața volumului: „Lenorii îi dedic această carte ale cărei pagini vorbesc uneori mai multe de ea decât de război”. Este cel mai înalt gest de recunoștință față de femeia care i-a vegheat viața. În aceste pagini, naratorul se dovedește un romantic sensibil: „E atât de fericitor a asculta cum ființa iubită știe să vadă părțile cele mai frumoase din sufletul tău și îți

cade atât de nespuse de bine să poți să-i mulțumești pentru toate câte i le datorești” (p. 23).

Registrul cultural relevă lecturile pe care le face la locul de concentrare, unicul „remediu împotriva vieții de vegetației”: „Maupassant și Prévost mă făceau să uit cele ce se petreceau în jurul meu, să-mi abat gândurile în altă direcție” (p. 25). Citește cu pasiune scriitorii francezi, mai ales pe Zola, Balzac, Anatole France, romancierii germani, se simte atras de lectura memoriilor („Învățătorul mi-a împrumutat descrierea vieții Caterinei a II-a a Rusiei și acum citesc memoriile marchizei de Pompadour”) (p. 42). Lucrează la un volum de studii istororomâne, visează la studii de dialectologie romanică, proiectează să-și adune „toate experiențele de până acum făcute cu dicționarul” și să trateze problema îmbogățirii limbii, citește presa („Convorbiri literare”, „Cuget românesc”, „Glasul Bucovinei”) etc.

Palierul cultural este conturat prin redarea atmosferei de la Academie, unde îi cunoaște pe Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Mihail Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu, Ovid Densusianu, Alexandru La-

pedatu, Octavian Goga, prin evocarea activității sale de membru în delegația României la Liga Națiunilor de la Geneva. Multiplele reflecții intelectuale orientate către omul de cultură conferă soliditate memoriilor, detașându-le de alte memorii din epocă. Ele refac viața culturală a epocii, atmosfera de la Academie (alegerile, discursurile, conflictele, proiectele, viața de culise), conturând profilul unui cărturar și al unei etape cruciale în istoria României.

Dincolo de caracterul documentar al memoriilor, seduce calitatea narațiunii. Această, după caz, e gravă, afectivă, ironică, glacial tenace. Naratorul devine de-a dreptul amuzant când relatează vestea propriei morți anunțate în „Adevărul”: „Și mie îmi ieșise vestea că am murit în fața Belgradului încă în întâile zile ale războiului. Știrea au publicat-o mai întâi „Adevărul” și „Dimineața”, cu un semn al întrebării. A doua zi veni „confirmarea” ei. Cică un domn care se întorcea din Cernăuți a văzut pe lista oficială a morților numele „căpitanului Pușcariu”. Mi-am citit și necrologul, publicându-mi-se un portret din tinerețe (de pe când eram în Lipsca), la care nici azi nu știu cum au ajuns redactorii „Adevărului”. A trebuit să dau o dezmințire că trăiesc ...” (p. 19).

Subtil observator al realității imediate, Sextil Pușcariu a reușit să descrie stări de spirit personale și colective, să înregistreze atitudini și comportamente ale celor din jur, să-și facă bilanțul propriului destin pe care îl crede unul împlinit.

Astfel, palierul intim al memoriilor reprezintă un document uman și artistic revelator, denotând confruntarea efemeră dintre eu-l interior și Celălalt, dintre spiritul creator și biografie. Subiectivitatea, intimitatea, subconștientul sunt doar câteva dintre dimensiunile constante pe care autorul încearcă să le opună timpului. Deși este opera unui cărturar, cu veleități de scriitor afirmate în tinerețe, *Memoriile* nu fac parte din categoria celor literaturizate, scrise doar pentru un public anume. Autenticitatea și sinceritatea dețin primatul, dând impresia unui prezent etern. Ceea ce dă credibilitate mărturiilor este tocmai detașarea cu care sunt formulate, absența tonului vindicativ și premonitoriu: „Eu prevedeam că ...” sau „pentru mine nu era nici o îndoială că ...” etc., lipsesc în această carte” (p. 31). Răspunzând nevoii actuale de *autenticitate*, de „captare” a vieții „așa cum este ea”, cu splendorile și deziluziile ei, memoriile oferă o punte de acces atât spre spiritul unei

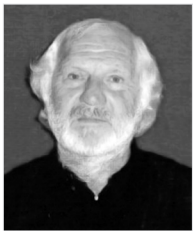
epoci frământate, cât și spre spiritul creator și „zbaterea” biografică a autorului său.

Memoriile lui Sextil Pușcariu nu sunt concepute într-un sfârșit de drum, fiind filtrate de cursul anilor, de uitare, de melancolie după vremuri demult apuse, de autocenzură etc., ca majoritatea memoriilor. Ele relevă pulsul unor evenimente *en train de se faire*. Naratorul rămâne fidel conceptului de autenticitate, acesta fiind unicul canon pe care îl adoptă, în ideea de a oferi niște memorii netrucate, nefalsificate, sincere și scrise în imediată producere a evenimentelor. Când conștientizează că cele trei volume de amintiri formează un ciclu, se bucură că nu a picat în plasa literaturizării. „a fost un mare noroc că acest lucru nu l-am băgat în seamă de la început, căci m-ar fi ispitit la generalizări și potriviri artificiale care servesc atât de des să demonstreze un sistem filosofic”. El narează echidistant, abținându-se de la aprecieri, previziuni, calificări tranșante ale unor situații și evenimente, fără a oferi judecăți de valoare valabile pentru întregul curs istoric. Nu se răfuiește cu adversarii de opinie, nu-i denigrează, în schimb are o atitudine plină de venerație față de mentorii spirituali, care i-au cultivat dragostea pentru arte: Gustav Weigand, Gaston Paris ș. a. La umbra maeștrilor culturali se decide să renunțe la veleitățile de scriitor: „mi-au dat acel respect de artă căruia îi datoresc renunțarea definitivă la veleitățile de a fi însumi scriitor”.

Autenticitatea experienței trăite, ambalată într-o transpunere estetică, imprimă memoriilor o inedită culoare artistică, transformându-le într-o literatură a *autenticului*. Încercarea de obiectivare a realității este inevitabilă, însă subordonată subiectivității umane. Scepticismul în privința obiectivării și implicit asupra sincerității, care este un instrument moral al adevărului, nu vizează numai memorialistica. Sinceritatea și obiectivarea absolută nu pot fi realizate în chip absolut nici măcar atunci când instanța de raportare prezumată este persoana autorului-lector. Chiar scrierea preconizată sinceră va fi totuși mediată în virtutea funcționării în subconștient a unui principiu formativ, de natură constructivistă. În ceea ce privește *ficționalizarea intenționată*, aceasta reprezintă diferența dintre *ceea ce sunt* și *ceea ce vreau să par*. Nu se poate vorbi de confesiune absolută în sensul sincerității ei totale. O cauză a limitelor sincerității este legată de diferitele sentimente ale eu-lui în orice acțiune omenească. În acest sens, pot fi identificate două situații: prima – atunci când eu-l manifestă tendința de a ascunde laturile umilitoare ale vieții sau cel puțin de a le înfățișa într-o lumină favorabilă și a doua – când, dimpotrivă, există tentația de a le prezenta dintr-o perspectivă defavorabilă, exagerând volumul sincerității. Atunci când ficționalizarea biografiei nu se face în sensul idealizării, ea poate presupune admiterea unor aspecte care șochează propria conștiință de sine, dar simplul fapt că arăt că sunt conștient de ceea ce-mi este în fond defavorabil constituie o metodă de supralicitare a mea ca instanță valorizatoare.

Cert rămâne faptul că pentru Sextil Pușcariu e prioritar să transmită imagini nealterate ale realității, departe de tentațiile bovarice și aranjarea biografiei: „tendința de a nu altera imaginile primite direct prin completări luate de aiurea, sau cu cugete gândite cu mintea mea actuală, mi-a fost mai scumpă decât dorința multor scriitori de memorii ce vor să apară atât de bucurios ca bine informați și cu mult simț de previziune”¹. Memorialistul își (re)construiește confesiunile într-un sens pregnant intelectual, ideologic și cultural, marea bătaie purtându-se între memoria afectivă, foarte puternică, reanimată de jocurile eului, și luciditatea (auto) analitică pe care pactul făcut cu istoria i-o reclamă.

¹ Pușcariu, Sextil, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefată de Ion Bulei, București, Editura Minerva, 1978

Ioan ȚICALO

Ce facem cu copiii noștri?

Zice Iisus *Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor. (Matei 19, 14)* Cuvintele Mântuitorului abia citate ar trebui să producă în orice conștiință un cutremur de maximă intensitate. Dar nu numai la nivel individual, pentru că Judecata va avea și are în vedere popoarele, națiunile.

Așadar, Hristos, ca Dumnezeu adevărat și Om adevărat reprezintă pentru omenire Centralitatea Absolută. Ne îngropăm și înviem împreună cu El: *Că dacă trăim, pentru Domnul trăim, și dacă murim, pentru Domnul murim. Deci și dacă trăim și dacă murim, ai Domnului suntem. (Romani 14, 8)* Dar, ca să fim ai Domnului, nu-i de ajuns să facem doar umbră pământului, într-o alergătură haotică, mânați de toate meschinăriile dezintegratoare, care ne aruncă, centrifugal, undeva, la periferia concurenței neloiale, a urii și a dezmățului, toate ducând încă de pe acum la „scrâșnirea dinților”, la automăcinarea oricărei personalități.

Menirea omului este călătoria, cu obstacole, către centru, iar una din modalități era și încă este întoarcerea în copilărie, la vârsta de aur, cea de care ne vorbește neîntrecutul povestaș Ion Creangă într-un fragment peste care se trece de obicei destul de ușor: „Ce-i pasă copilului când tata și mama se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă

alte gânduri pline de îngrijire. Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici pe care aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul și răcnește la el din toată inima, de-ți ie auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului.” Magistral text! Da, este prezent aici „copilul universal” până la o anumită epocă, având în vedere o societate clădită pe cultură care n-a căpătat încă valențele nefericite ale civilizației tehnice. Autorul de la Humulești, ajuns la vârsta maturității, a știut și a avut puterea să se copilărească, o virtute pe cale de dispariție, iar copilăria înseamnă rețineră basmului, a unui adevăr ce nu suportă nici un fel de malformație. Cine mai are această capacitate de a plonja în magicul univers unde se poate întâlni cu sine însuși nepervertit, capătă posibilitatea și percepția unei alte întâlniri, gândindu-ne că roata, la care face referire undeva Mihail Eminescu, înseamnă o perpetuă revenire la Adevăr. Cine simte încolțindu-l „teroarea istoriei”, a răului din lume, simte, de asemenea, imperios necesar să lase în urmă anarhismul cotidian și să revină, măcar din când în când, într-un timp real, avut în vedere de poetul nostru național (sper să nu se strâmbe dragii noștri subordonați politici (in)corecte și să nu le dea dureri de cap minunaților detractori, pentru care sintagma respec-

tivă, a devenit un fel de gălușcă sufocantă): „Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii”. E vorba, la urma urmei, de o lume ce se scâldea în lumina adevărului și al timpului încărcat de sacralitate și, de bună seamă, de kalofilia comunicării, ca expresie a gândului poetic, cel ce simțea/simte frumusețea Creației: Și a privit *Dumnezeu toate câte făcuse și iată erau bune foarte (Facerea 1, 31)*, superlativul biblic fiind cu trimitere la un altul, nedespărțit de primul: „și erau frumoase foarte”. Doar omul, trăindu-și căderea, poate să se împărtășească din această firească frumusețe și Frumosul suprafiresc al lumii, redescoperind propria copilărie și „botezând-o” în imaculata cristelniță a copilăriei omenirii.

Întrebarea e ce facem cu generația ce vine în urma noastră? Am intrat într-o epocă „post” (de câte ori „post”?) modernă, beneficiara unui alt superlativ, fiind supertehnologizată, unde cultura și nici cultul nu prea mai încap. Copilul, intrat în vârtoarea unei asemenea civilizații, cu o suprasolicitare a consumului, arde, cu concursul celor mari, etapele și, din păcate, nu-și mai trăiește copilăria. Acesta, fără să conștientizeze situația anapoda în care este aruncat, ori consecințele ei, se trezește într-o băltoacă tehnologică acaparatoare, precum un vierme de mătase în gogoșa lui. Diferența e că, în ultimul caz găngania se izolează singură, în vreme ce copiii cresc, în majoritatea lor însingurați, cu

creierul și ochii obosiți pe gogoșa ecranului, adeseori tembelizator. Biserica, școala prin orele de religie și, mult mai rar, familia încearcă să le ofere un punct de sprijin din centralitatea abandonată, ignorată sau chiar repudiată, însă efortul e din ce în ce mai mare, având aspectul unei lupte cu morile de vânt ale noii tehnici nivelatoare de conștiințe și distrugătoare de personalitate. Copilului i se fură esențialul. El devine repede un abandonat, fiindcă aproape nimeni nu se mai interesează de sufletul său. Binele și Frumosul, ca aspecte fundamentale ale eternității, sunt considerate noțiuni depășite, de vreme ce societatea începe să fie suprasaturată de familii destrămate, ori de promovarea ridicolei nonfamilii, de filme cu accentuată agresivitate și horror, cu sex la vedere, cu crime din cele mai abominabile.

Copiii dintr-o astfel de halucinantă atmosferă cresc niște infirmi și nu vor avea niciodată dorința (dorul rămâne departe) de a-și aduna eul împrăștiat și de a se cufunda în sinele profund, fracturat încă din primii ani ai vieții. Vor deveni, vrând-nevrând, niște roboți pentru care centralitatea nu mai există și se vor supune unei mișcări browniene, fără nici un sens, sau unei directive elaborate de un comandament, un tocător de conștiințe semiparalizate ceva mai devreme. Pătrundem oare, într-o vinovată veselie și pe nesimțite, în anticamera apocalipsei?...

Emilian MARCU

condurul cenășăresei

„Niciodată toamna”

Și toamna aceasta, așa ca toate toamnele de la facerea lumii încoace, dar ca și cele care vor urma, de-a lungul timpului, până la imemorie, este deosebită.

Așa cum fiecare om dintre miliardele de oameni care conviețuiesc pe această planetă, cu bune și cu rele, are ceva aparte, ceva de o frumusețe care îi aparține numai și numai lui, fiind ca un fel de pecete a chipului și sufletului lui, tot așa și această toamnă a anului 2017, prin cele rele, dar mai ales prin cele bune, va rămâne în amintirea contemporanilor.

Ce fel de toamnă să fi fost atunci când Tudor Arghezi a scris versurile: *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă / Sufletului nostru bucuros de moarte...* sau ce toamnă să fi fost atunci când am scris eu versurile: «*Octombrie doboară din cer o zi de vară*»? sau când un alt poet, din păcate plecat mult prea de timpuriu dintre noi, *Ovidiu Hotinceanu*, dădea unei cărți ale sale de poezie, titlul superb: «*O zi de toamnă anonimă*»? Dar numai anonimă nu era acea zi! Ce fel de toamne să fi fost și toamnele trecute de curând sau cele de mai demult trecute, și duse tăcut pe apele timpului în Barca lui Caron, să bucure și pe cei de Dincolo de Styx, cu mustul merelor, cu pielea roșie, ca obrazul unei fete cotropită de emoție, și al strugurilor zâmbitori și pofticioși, cu mireasma tămăduitoare a gutuielor și a perelor atârnând în ram? Ce fel de toamne să fi fost acelea în care noi copiii începeam să buchisim în abecedare, înțelesurile rândurilor scrise, sau să călătorim pe mări și oceane, ajutați de atlasele pe care abia că le puteam deschide? Să fi fost acele toamne niște toamne anonime sau erau și sunt toamnele amintirilor noastre în care călătorim din ce în ce mai des, toamnele tuturor copiilor care știu să-și zidească temeinic amintirile?

Această toamnă este una ca ca toate celelalte toamne și totuși parcă nu, pentru că acest anotimp mirific e mângâiat de mâna lui Dumnezeu să se împlinescă și să se coacă, rând pe rând, merele, perele, prunele și gutuile amărui, dar și bobițele de strugure să lăcrimeze cu lacrimă răcoroasă, de inger, care să ne ostioască peste an și să ne aline, dândune aripi pentru viitor.

Toamna, mai ales, este anotimpul când fiecare sătuc, mai mic sau mai mare, fiecare comună își serbează, de Ziua recoltei, fiii satului.

Așa s-a întâmplat și în 24 septembrie 2017, când, la Heleșteni, s-a sărbătorit cu entuziasm, dar și cu suficiente emoții, mărturisite sau nu, dar și voie bună, ziua fiilor satului. Cu mic cu mare, oamenii s-au adunat la căminul cultural, dându-și mâna într-un adevărat arc peste timp și, tâmplă lângă tâmplă, de peste mări și țări, din lumea largă, fiii satului, care au simțit bucuria unor recolte bogate, dar și împlinirea muncii lor și a consătenilor lor.

A fost o zi de toamnă, dar nu anonimă, o zi de toamnă în care s-au depănat amintiri și s-au deschis dialoguri pentru proiecte de viitor.

Da, iată cum: *niciodată toamna nu fu mai frumoasă...* a răsunat, în surdină, în inima fiecărui locuitor al comunei Heleșteni, cum probabil că a răsunat, și răsună în multe din satele și comunele României, acolo unde se întrupă, din bobul de grâu, rumenita pâine pentru o țară.

Țăranul român, și nu numai țăranul român, ci întreaga țărănie a lumii, știe mai bine ca nimeni altul, să și muncească, să se și bucure de munca sa, dar și să prețuiască darurile de la Dumnezeu.

Și iar, peste timp, se vor auzi în satele românești, undeva departe, nemuritoarele versuri ale lui Tudor Arghezi: *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă...* răsunând iar alți fii ai satului se vor aduna la sfat și vor vorbi despre unele și despre altele, dar vor tocmi și planuri pentru viitor, așa cum, de-a lungul timpului au făcut părinții lor, bunicii lor și străbunicii lor.

Toamnă sfântă, cu baierile dezlegate, adună-ți fiii sub aripa ta tămăduitoare, în fiecare an și umezește-le buzele cu darurile tale dătătoare de speranță și de împlinire.

Cătălin TURLIUC

Ion I.C. Brătianu și organizarea administrativ-teritorială a României interbelice

Personaj al cărui loc în panteonul național nu este și nu mai poate fi contestat, Ion I.C. Brătianu a marcat profund nu numai epoca în care a trăit, ci și viitorimea, alăturându-se astfel prestigioasei sale familii fără de care ar fi greu să vorbim despre România modernă. Valențele multiple ale personalității sale sunt oarecum umbrite de dimensiunea carierei sale politice și, mai ales, de amplitudinea capitalului simbolic dobândit în acest spectru, pe drept cuvânt câștigat în marile momente ale istoriei naționale din primele decenii ale secolului trecut. Numelui său i-au fost asociate formule precum: „conducătorul din umbră al României interbelice”; „Politician dominator” „cel mai bun profesionist al politicii naționale” „zodia bună a României” sau chiar „Regele neîncoronat”. Memoria sa domină și astăzi în mentalul istoric colectiv românesc, asociată fiind Marii Uniri și primului deceniu interbelic marcat decisiv de impunătoarea sa prezență. Cu o viziune aristoteliană asupra politicii pe care o considera o „nobilă datorie”, Ion I.C. Brătianu nu țineta decât la centralitatea statului în promovarea interesului național și a bunăstării locuitorilor săi. Asupra vieții și operei sale s-au pronunțat mulți autori aparținând investigatorilor câmpului socio-politic și istoricilor în varii cărți, studii și articole de valoare și înțindere inegale. Nu este cazul să-i invocăm aici căci, în general, sunt bine cunoscuți și deopotrivă numeroși. Ne rezumăm doar a afirma că, în zdrobitoare majoritate, opera sa politică a fost temeinic și bine apreciată, bucurându-se de considerația necesară și de o valorizare certă în contextul epocii. O simplă căutare pe internet ne dezvăluie nu mai puțin de 490.000 de rezultate legate de numele personajului nostru. Cu toate acestea, ne lipsește până astăzi, la mai bine de un veac și jumătate de la nașterea sa, o monografie amplă și temeinic alcătuită dedicată acestui personaj seminal în istoria noastră contemporană, volum care să aducă noi lumini și interpretări dincolo de lucrările semnate în 1931 de N. Bănescu¹ sau cele mai recente din 1992 de Ioan Scurtu² sau din 1994 de Anastasie Iordache³, ca să folosim doar aceste exemple.

În rândurile de față îmi propun să subliniez un aspect poate mai puțin investigat din activitatea politică a marelui bărbat de stat și anume: procesul organizării administrativ teritoriale a României interbelice, proces mai rar asociat numelui marelui bărbat de stat, dar de o importanță covârșitoare în desăvârșirea realizării unității românești în primul deceniu interbelic. Mă voi opri doar asupra legii din 14 iunie 1925, lege cu remanente notabile până în zilele noastre.

Constituția din 1923 a păstrat împărțirea teritorială având ca celulă de bază județul, iar prevederile sale au stat la baza legii pentru unificare administrativă⁴. **Legea din 14 iunie 1925** a avut la bază două principii fundamentale: păstrarea caracterului național și descentralizarea administrativă.

Relația dintre centralizare și descentralizare a ocupat un loc important în analizele specialiștilor din acea epocă. Astfel, Paul Negulescu făcea următoarele remarci cu ocazia dezbaterilor pe marginea proiectului legii: „Când un stat este astfel organizat încât satisfacerea intereselor locale sau speciale se fac prin servicii publice, depinzând direct de puterea centrală

și ai căror titulari sunt numiți de dânsa, atunci se zice că statul este centralizat [...] Când însă îngrijirea și rezolvarea intereselor locale sau speciale sunt încredințate la autorități ai căror titulari sunt aleși de corpul electoral, atunci avem descentralizare”⁵.

Legea pentru unificarea administrativă din 1925 a început implementarea descentralizării administrative, fiind o replică la centralizarea administrativă pe care o considera excesivă, imprimând noii organizări administrative valențe vădit descentralizatoare. **Legea de unificare administrativă** trebuia pregătită astfel încât să reflecte, ca principal obiectiv, îmbinarea vechilor conținuturi cu elemente progresiste din legislația celorlalte provincii. Acest act normativ a pus capăt provizoratului care domnea în administrație după 1918, a prevăzut norme unitare de organizare teritorială a statului român, a lărgit dreptul cetățenilor

Artur Văitoianu. În *Expunerea de Motive* a legii de unificare administrativă din 1925 acesta afirma că: „nu era suficient să ne mărginim numai a întinde la tot cuprinsul țării regimul din Vechiul Regat, nici să împrumutăm dispozițiunile din diferitele așezăminte în vigoare din provinciile alipite (...) pentru o Românie nouă trebuie alte întocmiri administrative decât acelea cu care am fost obișnuiți până acum”⁶.

Ion I.C. Brătianu considera că: „puterile centrale prea departe și prea absorbite de interesele generale ale țării, nu pot să simtă și să cunoască îndeajuns interesele locale. Trebuie să dăm comunei și județului o viață proprie, care să le facă să iasă din lăncezeală. Altfel, însăși libertățile noastre publice sunt periclitate. Puterea executivă să nu împietzeze asupra drepturilor județene și comunale”. Prefectul, care era în subordinea directă a ministrului de Interne, reprezenta

capul administrației județene și șeful poliției din județ. Acesta era o figură politică, astfel încât fluctuațiile partidelor la putere aveau urmări directe asupra postului respectiv¹⁰.

O prevedere revoluționară pentru timpul respectiv, dând o notă democratică textului este cuprinsă în articolul 229: „proiectul de buget va fi pus la dispoziția cetățenilor cu 10 zile înainte de votare”, cetățenii având dreptul de a face întâmpinări scrise cu privire la acesta, care vor fi adresate primarului.

Viziunea marelui bărbat de stat, premierul României de atunci, exprimată astfel: „sântem același neam omogen, cuvântăm aceeași limbă simțind la fel, aveam aceleași idealuri. Pentru îndeplinirea lor se cere unitatea statului român. Descentralizarea, ce se va face, va

trebui ca prin armonizarea și echilibrarea intereselor generale și a celor locale să asigure unitatea și propășirea acestui stat” a căpătat concretețe în textul legii adoptate atunci.

Conchidem, subliniind că rolul Partidului Național Liberal și a conducătorului său nemijlocit, Ion I.C. Brătianu în instituirea și realizarea unificării administrative a României întregite a fost unul fundamental, iar **Legea din 1925** a constituit cadrul și modelul care a stat la baza organizării statului nostru pentru multă vreme prin remanentele sale.

¹ N. Bănescu, *Ion I.C. Brătianu (1864-1927)*, Craiova, 1931

² Ioan Scurtu, *Ion I. C. Brătianu*, Editura Museion, București, 1992

³ Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, Editura Albatros, București, 1994

⁴ M. Oprițescu, *Istoria economiei și administrației publice din România*, Ed. ASE, București, 2004, p. 138

⁵ P. Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, București, p. 560

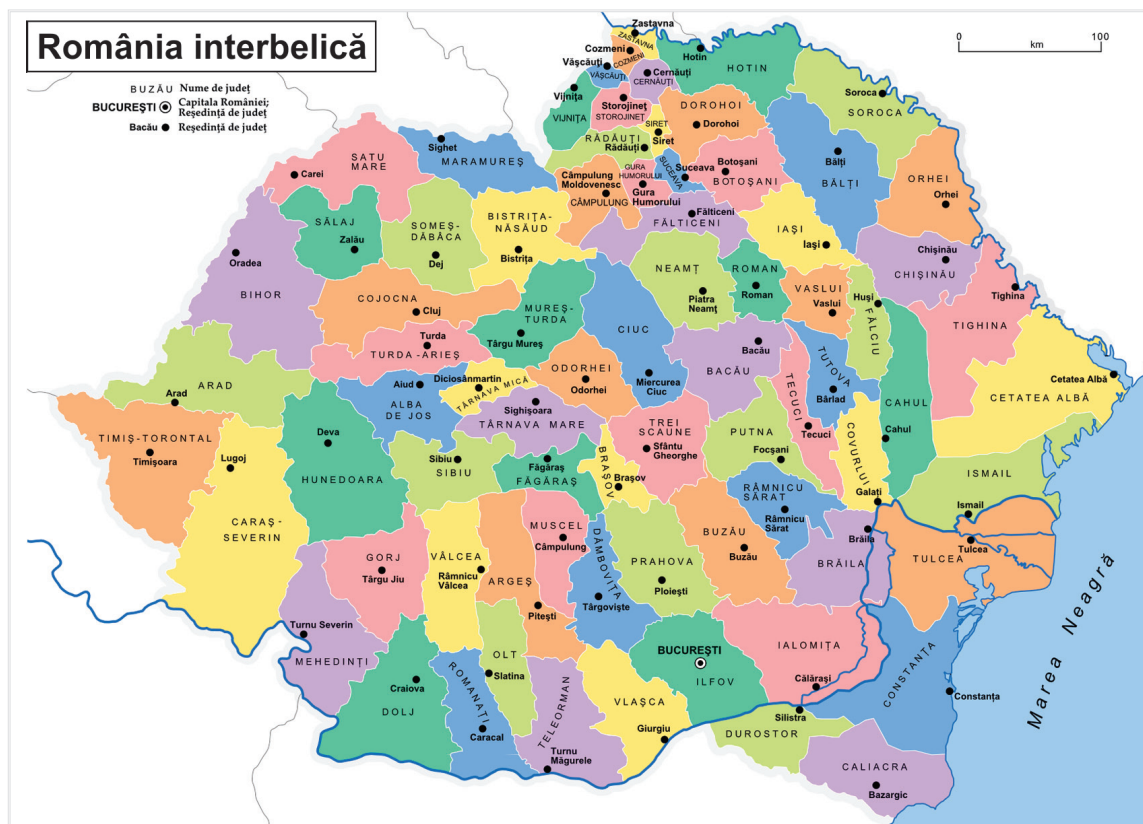
⁶ I. Scurtu (coord.), *Istoria Românilor*, vol. VIII, Academia Română, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 255

⁷ I. Scurtu, I. Dordea, *Minoritățile Naționale din România. 1925-1931. Documente*, Arhivele Naționale ale României, București, 1996, p. 7

⁸ S. Suveică, op.cit., p. 195

⁹ A. Văitoianu, *Expunerea de Motive*, Dezbaterile Adunării Deputaților (D.A.D., în continuare) 1925, p. 145

¹⁰ M. Nedelea, *Aspecte ale vieții politice din România în anii 1922-1926*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987, p. 53

de a participa la conducerea treburilor locale⁶.

Pentru evoluția vieții administrative a României din primul deceniu interbelic momentul de cotitură l-a constituit adoptarea acestei legi, în baza căreia a fost instituit un sistem administrativ unic pentru întreaga țară. Prin adoptarea legii pentru unificarea administrativă, procesul de organizare a statului român, în granițele stabilite în 1918, era - în liniile sale esențiale - încheiat. Cetățenii României - fără desosebire de limbă, credință, rasă sau naționalitate - puteau participa la întreaga viață politică, economică, socială, culturală a țării în condiții de deplină egalitate⁷.

Implementarea acestei legi, elaborată după principiul descentralizării administrative, a adus în domeniul administrativ componenta modernizării. Astfel, se avea în vedere transferul de putere către organele administrării locale, investirea acestora cu atribuții relativ largi, crearea unui corp de funcționari profesionist care să contribuie în mod direct la debirocratizarea administrației și restructurarea relației dintre funcționar și cetățean, toate acestea în scopul satisfacerii necesităților cetățeanului⁸. În ceea ce privește **conținutul legii**, aceasta este structurată pe șase titluri, cuprinzând 400 de articole.

Teritoriul României a fost împărțit în 71 județe, cuprinzând 498 plăși și 8879 comune, și anume: 71 comune urbane reședință de județ (între care 17 municipii); 94 comune nereședințe; 10 comune suburbane; 8704 comune rurale.

Proiectul legii de unificare administrativă a fost realizat de ministrul de interne, general corp de armată

Gheorghe SIMON

Intrarea în veșnicie

Mai întâi a fost locul și apoi numele. Locul frumos e transformat în peisaj lăuntric, conferind cosmosului o dimensiune liturgică și un înțeles duhovnicesc: Monahul reasează lumea în frumusețea ei plenară, restituindu-i luminile. Sihaștrii nemțeni au plecat de jos, din vatra cea mare a mănăstirii și au tot urcat, în trepte, până sus la Sihla. Duhovniciile Agapiei au pornit dimpotrivă, de pe înălțimi și s-au pogorât tot în câteva trepte, până devale, unde s-au întâlnit cu istoria. Urcușul celor dintâi și coborâșul celor de pe urmă nu sunt altceva decât cele două clinuri ale aceleiași munte de spiritualitate românească, viu ca valul mării și statornic ca o constelație. (Bartolomeu Valeriu Anania). Cele două duhovnicii au devenit cele două Agapii: Agapia Veche (Agapia din Deal) și Agapia Nouă (Agapia din Vale), locuite mai întâi de monahi, apoi de monahii. Agapie, monahul, e numele celui dintâi isihast din pădurea Moldovei. Agapie Pustnicul viețuia dincolo de marginea hotarnică a clipei, în răspântia însumării fără rest. Scurt la vedere și în competiție numai cu sine e doar ascetul. Încă nu se înfiripase duhul vreunei prezențe stătătoare și nici cuminierea vreunui suflet, prin contemplare. Săgetătoare era doar raza cutezătoare, sabia Duhului. Strecurată, până la rădăcina eternă a tărâmului originar, Agapia nu ajunsese încă la liman. Era așa ca o închipuire neîntrupată, iar cine ar fi încercat să o ispitescă, din pură curiozitate, s-ar fi întors de acolo doar pe jumătate.

Agapia nu e doar un văzduh binecuvântat, un conținut prea plin de har, dar, totodată, și un conținător, cuminecător de Duh Sfânt, având înscrisă pe o aripă Logosul atotziditor, iar pe cealaltă, Duhul mai înainte văzător, întrucât, văzduhul e la îndemâna fiecăruia și, tuturor, iertător. Agapia, de-apoi, suntem noi, închinători, prevăzători, prudenți pînă la moarte, de a nu greși calea iertării. Agapia, de acum, e prea departe la care râvnim, făcând să ni se descopere Adevărul, din aproape în aproape, prin smerită contemplare.

Sub acoperișul mângâierii cerești, ne restrângem din împrăștierea lumească, spre lămurirea și limpezirea unei chemări interioare, amorțită fiind de strămtorări obositoare. La ceas, **dedus**, de pe înalele creste ale gândului, ne părăsim pe noi înșine, fără ezitare, fără să știm mai dinainte ce ne așteaptă, ci, itineranți fiind, pentru a da timpului timp, înavușindu-ne din sărăcia clipei.

A da târcoale unei mănăstiri, a-i cerceta intrarea, înseamnă supunere și smerenie, față de cele înalte și proniatoare. Devii ceea ce ești, un altul decât cel care ai fost până acum. Nu mai aștepti ca altcineva să o ia înaintea ta. Te strecuri, furișându-te, cum ai vrea să te faci nevăzut. Cum închinătorii anonimi se strecoară **lăturis**. Așa i-a răspuns o măicuță nedumeririi lui Noica. Cum e posibil să nu tulburi incinta, într-o lume fără ieșire, deschisă fiindu-ți calea, prea îngustă, pentru omul viețuitor în devălmășie. Și, deodată, te trezești, regăsindu-te într-un loc de împăcare cu sine, uitând cu totul de străinul care erai la intrare: *M-am temut o vreme să stau aici, tocmai pentru că e un loc copleșit de istorie, de tradiție. Aici au lucrat atâția oameni de seamă ai poporului nostru și chiar mi-a fost oarecum sfială să pătrund aici. După ce am dat așa târcoale, din când în când, am stat aici două luni de zile și pot să spun că viața mea s-a îmbogățit cu foarte multă smerenie și cu foarte multă așezare și dragoste, nu numai pentru acest loc, ci pentru întreg spațiul și timpul românesc.* (Ioan Alexandru)

Prin gândire fără rest, prin cugetare smerită, numai așa se poate ajunge și pătrunde în Agapia, unde, musai, ar fi zis Monahul de la Rohia, e să lași totul la intrare, **totului tot**, ca, partea ta, părtinitoare, să ți se pară înțelegătoare, întregită, integrându-te unei rânduiei neimpuse, în chip de închinător, sub bolta atotțiitoare, în creștetul Logosului, **Pantocrator**. Aici se resimte răcoarea rostirii și a pomenirii numelor, toate, făcând să se audă toaca de

lemn mărunțind asfințitul; fiindu-ne nouă, față și revers, cum Părintele se recunoaște în Fiu, când nu mai e nici un acum, nici precum, ci doar viața ca o veșnică pomenire, într-o nesfârșită psalmodiere.

Pentru autorul **Imnelor Moldovei**, Agapia este o sinteză a Moldovei, un microcosmos, un muzeu al întregii Moldove. Poetul nu se referă numai la ctitoria voievodală, ci și la spațiu arhitectural, multiseclar. Casele dimprejur păstrează un fel de a vedea spațiul românesc, exprimat în arhitectura de lemn. Casele acestea sunt mici bijuterii în lemn, care, laolaltă, dau măreție de lavră, de nivel bizantin.

Ut pictura poesis

Nimic nu poate exprima mai bine temeiul unei așezări decât contemplarea luminii, când, fie și pentru o clipă, uitarea de sine ne apropie de veșnicia senină, necoruptă de împrejurare sau de inevitabila conjetură. La Agapia, Nicolae Grigorescu a făcut să se întrupeze duhul împăcării, ca pe o bună mireasmă, înșenăind văzduhul nemuririi: *Toată noaptea visam numai*

ingeri și scene religioase. Erau zile când tot ce făceam, tot ce făcusem mi se părea trist, fără viață, fără armonie, și atunci îmi venea să las toate baltă și să plec în lume. Intra o rază de soare, și deodată se lumina și biserica și sufletul meu.

Într-o dimineață ne vine vestea că s-a ales Cuza domnitor în amândouă capitalele. Am lăsat tot, am pus șaua pe cal, și fuga la târg. Atunci am văzut eu ce va să zică bucuria unui popor. Căntece, jocuri, chioțe în toate părțile. Îți ieșeau oamenii în drum cu oala plină cu vin; care cum se întâlneau luau vorba de Cuza, de unire, se îmbrățișau și încingeau horă în mijlocul drumului. Și era un ger de crăpau pietrele. Da' unde mai mai sta cineva în casă? Am văzut bătrâni care plângeau de bucurie.

Vreo săptămână n-am mai putut lucra. Trimiteam la târg de două ori pe zi după vești și ne strângeam toți s-ascultăm noutăți. Nici nu era chip să ne gândim la altceva. Mi-aduc aminte că stam seara până târziu și făceam desenuri alegorice despre Unirea Principatelor...Vremi de credință erau acelea! Era mai multă iubire între oameni și mai multă cinste. (Nicolae Grigorescu)

Pictorii, poeții și muzicienii sunt cei chemați să primească lumina. Arta picturii e mai veche decât arta poeziei. În Evul Mediu românesc întâlnim puțină rostire poetică, avem, în schimb, pictori de geniu, cum sunt zugravii bisericilor din Bucovina. Grigorescu devine exponentul întrupării luminii, prin chipurile senine, eliberate de orice povară interioară, prin măreția sufletului, copleșit de blândețe și bunătate.

Poetul Ioan Alexandru amintea de o muzicalitate a Agapiei, un loc de întâlnire a ceea ce avem mai armonios și pur, o întâlnire a lirismului cu muzica, pictura și cuvântul. Aici s-a plămădit sufletul românesc, în ritmul muzicii eterne, copleșitoare.

În duh creator, ne-am păstrat tradiția, mlădiind cu-

vântul, în ritmul domol și blând al sufletului. Muzica psaltică însoțește cuvântul, înobilându-l. În timpul vizitei la Biserica *Trei Ierarhi*, din Iași, Paul de Alep își amintește de un cor de o sută de bărbați, care cântau în limba română: *Nu întâmplător, din această matcă a muzicii, însoțind cuvântul, s-a născut și cel mai muzical poet al neamului românesc, Eminescu, și, ca să zic așa, și cel mai muzical dintre pictorii noștri, Grigorescu. Agapia este un microcosmos al întregului suflet românesc, o expresie a păstrării și a preocupării pentru măreția și frumusețea cuvântului românesc, fiind o matcă de latinitate, păstrată aici, prin cântec și prin culoare, care au însoțit cuvântul, în desfolierea lui, spre un înțeles spiritual mai înalt.* (Ioan Alexandru)

Amin Agapia

De la Dosoftei, via Gala Galaction, până la Ioan Alexandru, pelerinii, care s-au închinat la Agapia, au mărturisit, prin iscusința cuvintelor, despre înălțarea de sine. Primul, de care îmi amintesc, în ordinea așteptării, în dreptul porții larg deschise, avea să fie Ion Petrovici, despre care nu știam nimic, în mintea mea necoaptă. Ceea ce mă uimea era felul în care, din depărtare, privindu-l, ajungea să se desfășoare ca o frază muzicală, atât de ritmic îi era mersul, iar pașii săi punctau parcă abisul unei cuceriri de sine. Se odihnea o clipă pe banca de sub teii înfloriți, din fața casei părintești, apoi își continua peripateticul solitudinii în exodul vreunei idei nepermise.

Un alt peripatetic, la fel de punctual, kantian, avea să fie I.D. Ștefănescu, bizantinologul, căsătorit cu Margareta, fiica lui Al. Vlahuță, atât de asimetrice, ca statură, el, prea înalt, iar ea, prea micuță, semănând atât de bine cu Fanny Teodoreanu. Am pomenit doar două nume de figuri singulare, în amintirea fugară a copilului de atunci, grăbit mai degrabă să-și ajute tatăl, decât să admire și să-și explice mirarea firească de cum e posibil ca oameni în toată firea să aibă atâta răbdare în a-și pierde timpul și, mai ales, la ce folosește plimbarea pe sub pădurea eternă, din Dealul Crucii.

La Agapia, nerăpitor ne e gîndul, nețărmitur cuvîntul, nepironită litera, neîntuită mintea, nemărginită

cugetarea, dezamărginită contemplarea, doar scriitorul (copistul), e în neconținută scriere, și din a cărei clepsidră, nisipul nu se tocește, precum arde lumînarea la două capete, și nu se istovește. Cum **Unu** rămâne întreg în **Treime**, precum e ceara sigilată, întipărită cu **Figura Unică**, pantocratică, **Inelul sigilar** al lui Eminescu, și **timbrul sec** al prefigurării, pe simezele eternei întrupări: *Iar stelele de vor pieri pe cer/ Și amorți-vor umbrele-n țărână/ Și s-ar întoarce toate în mister/ Agapia, iubirea*

va rămâne.// De va pieri credința pe pământ/ Și fiece nădejde va apune/ Și s-or trezi pustii pe rînd/ Agapia, iubirea va rămâne. (Ioan Alexandru)

Agapia înseamnă privesc, rugăciune, contemplare, luminări și icoane, iar pentru închinători, învecinare cu nemurirea, pe care nu o putem vedea, întrucât, doar lăuntric ea ni se arată, cum am fi trecut deja în lumea cealaltă. În așteptare cuminte, de oriunde ar ajunge, Închinătorul își face semnul crucii, instantaneu, smerit, cum și-ar face curat în gânduri și în suflet. Aici, doar sufletul are înțaietate și nimeni nu se grăbește. După incendiul din 1903, ușa, din dreapta, spre altar, reprezentând pe Sf. Dimitrie, nu a mai putut fi recuperată. Grigorescu, fiind încă în putere creatoare, rugat să picteze pe același sfânt, nu i-au mai reușit decât două stilizări ale Ciobănașului mioritic. Intrarea spre altarul nemuririi devine posibilă doar pe calea epifanică a întrupării. Cum ne apare acum, în portretele lui Grigorescu, imponderabil, în văzduh, în chip de păstor de suflete, transfigurate, prin contemplare.

Mănăstirea Agapia / 14 Octombrie 2017

Ion Șt. BAICU

Constantin Dobrogeanu-Gherea: patron al restaurantului din gara Ploiești (I)

Prigonit de către ohrana ruso-țaristă din cauza ideilor sale narodnice și înarmat cu un pașaport american sub numele de *Robert Jeenks*, viitorul *Constantin DOBROGEANU-GHEREA*, în realitate *Solomon Katz*, născut în imperiul *ROMANOVILOR*, se refugiază, în anul 1875, în democrata *ROMÂNIE*. Inițial, el s-a stabilit în orașul *IAȘI*, unde, pentru a-și câștiga existența, a fost nevoit să lucreze ca salahor la căile ferate, dar și ca vopsitor, cizmar și pietrar. Simultan a intrat în legătură cu elemente socialiste ieșene și o va întâlni pe poloneza *SOFIA PARCEVSKA*, viitoare soție, femeie cultivată și o bună traducătoare a operei marelui scriitor *A.P. CEHOV*. În căutare de mijloace de trai mai convenabile, familia *GHEREA* se va decide, în anul 1876, să locuiască și să muncească în urbea *PLOIEȘTI*: se știe că, până la sfârșitul vieții, cei doi soți, împreună cu copiii – *Ștefania*, *Alexandru* și *Ionel* – se vor atașa osmotic de metropola petrolieră, căci, pentru ei, o adevărată oază, în plan financiar și cultural, era, în epocă, ținutul *PRAHOVEI* – vezi *Viața lui Dobrogeanu-Gherea*, în 1982, de istoricul literar **Zigu ORNEA** și *Istorici și istoriografie, în secolele XVII-XXI, pe plaiurile Prahovei*, în 2010-2012, de prof. univ. dr. **Ion Șt. BAICU**.

În viața lui *Dobrogeanu-Gherea*, probleme deosebit de spinoase au survenit în timpul războiului ruso-româno-turc din anii 1877-1878. Atras, prin viclesug, pe peronul feroviar din Galați, unde se implicase, tot de nevoie, ca „spălător de rufe”, pentru armata rusă, el a fost răpit de către agenții poliției secrete țariste și transportat cu forța la sinistra închisoare *PETROPAVLOSK* din Petersburg. În cele din urmă, însă, *Dobrogeanu-Gherea* a izbutit să evadeze din temniță și să ajungă pe teritoriul Norvegiei. În continuare, parcurgând peripeții greu de suportat de-a lungul unui drum ocolitor – prin Oceanul Înghețat, prin Anglia și Franța – el avea să revină în familia din Ploiești; în cuprinsul unei monografii se va arăta metaforic: *David obținuse, într-un concurs de împrejurări favorabile, o mică victorie asupra preaputernicului Goliat*” și îi va fi dat să nu închidă ochii înainte de a vedea prăbușirea definitivă a aceluiași uriaș, care se demonstrase a fi un colos de lut, referindu-se, deci, la dispariția Imperiului Ruso-Țarist – cf. *op. cit.*, de **Zigu ORNEA** și *Dobrogeanu-Gherea*, 1879, *evadare în Norvegia* de cercetătorul scandinav **Jardan SEIM** în nr. 4 pe 1978 al revistei *Magazin Istoric*.

În vederea dobândirii unor surse de venituri, în plan financiar, care să prezinte siguranță în încasarea unor importante sume de parale, *Dobrogeanu-Gherea* va pune ochii pe *RESTAURANTUL* din Gara Ploiești, azi gara de sud a orașului lui Moș Ploaie, unul dintre târgurile întemeiate de către domnitorul Mihai Viteazul; în textul unei recente evocări, tânărul doctor în istorie *Dorin Stănescu* a semnalat corect: *În secolele XIX și XX, orașul și locuitorii săi au avut obsesia și complexul provincialismului, din care au încercat să se smulgă prin orice mijloace: Republica de la Ploiești, restaurantul lui Gherea și, ulterior, raportarea la aurul negru sau la opera și la personajele lui Caragiale*. Simultan, Gara Ploiești devenise și o stație oarecum aparte în comparație cu surorile ei din România Modernă; în adevăr, dincolo de ceremoniile de întâmpinare a familiei regale, a împăraților și a suveranilor, care au trecut pe aici, se mai remarcă și prin procedura tehnică de întoarcere a trenului ca la Ploiești, ce a dat naștere unei expresii celebre și intens uzitată și azi, dar mai ales prin restaurant și prin lumea lui, inclusiv prin meniurile sale, ajunse celebre în toată țara. Și încă doi factori de seamă: orașul Ploiești era așezat la interferența drumurilor dintre Moldova și Transilvania, iar de-a lungul timpului fusese un centru comercial însemnat; de asemenea, el căpătase o faimă externă în urma instalării, în anii 1877-1878, a statului major al armatei ruse în frunte cu însuși țarul *ALEXANDRU II* și cu marele duce *NICOLAE* – cf. nr. 6 pe 2013 al revistei *HISTORIA* și *Ploieștii în războiul de independență*, în 1927, de **Nicolae Iorga**.

Marea izbândă a avut loc prin anii 1881 și 1882, când *Dobrogeanu-Gherea* a devenit patron al râvnitului

RESTAURANT din Gara Ploiești. În realitate, localul a fost concesionat cu ajutorul socialistului *Zamfir Arbore-Ralli*, care atunci lucra la zierele *ROMÂNUL* și *TELEGRAFUL*, conduse de către influentul om politic liberal *C.A. Rosetti*; în posteritate au rămas două mărturii scrise, prima sunând astfel: *După multă bătaie de cap am reușit să obțin, pentru Costică Gherea, restaurantul din Gara Ploiești, care merge de minune, fiind un nod de cale ferată și multă lume* – va nota, în scrisoarea din 1 februarie 1882, amintitul jurnalist; de asemenea, însuși noul manager al restaurantului cu firma *LA GHEREA* va scrie unei persoane din Iași: *În sfârșit, după așteptări îndelungate, concesiunea a fost adjudecată pe numele meu pentru restaurantul din Gara Ploiești* – cf. *Amintiri despre Dobrogeanu-Gherea*, în 1936, de **Carol Păcurariu** și *Dobrogeanu-Gherea la Ploiești* de **Ion Șt. Baicu** în nr. 1 pe 1996 al publicației *Arhivele Prahovei* sub direcția dr. *Constantin Dobrescu*.

Sursele timpului atestă că, de-a lungul multor ani, cele două spații – restaurantul și locuința din incintă a familiei lui *Dobrogeanu Gherea* – vor deveni importante puncte de întâlniri și de aprinse dezbateri pentru unii dintre intelectualii proeminenți ai țării, precum: *I.L. Caragiale*, *Alexandru Vlahuță*, *George Coșbuc*, *Șt. O. Iosif*, *B. Ștefănescu Delavrancea*, *Constantin Stere*, *Dimitrie Anghel* și alții. La un moment dat, însuși șeful guvernului liberal, istoricul *Dimitrie A. Sturdza*, și-a exprimat dorința să-l vadă pe *GHEREA* acolo la locul său de muncă; un martor ocular va relata ulterior: cu toată graba, depusă pentru a-l chema de la locuința lui – din spatele restaurantului – tot au trecut câteva minute până ce a sosit și, în acest interval, primul ministru l-a așteptat în picioare în fața bufetului. În anul 1897, după ce a dezvelit monumentul vânătorilor de pe bulevardul ploieștean, regele *CAROL I* a vizitat și gara în ansamblul ei și, desigur, și restaurantul; la plecare, el a declarat rîtos: *Da, aici se mănâncă bine!* – vezi *op. cit.* a lui **Zigu Ornea** și nr. 12 pe 1971 al revistei *Magazin Istoric*.

Se înțelege de la sine nelipsita prezență *LA GHEREA* a unor militanți socialiști din acea epocă, printre care: *Mihail Gh. Bujor*, *Gheorghe Cristescu*, ploieșteanul *Alexandru Radovici*, ieșenii *Sofia* și *Ioan Nădejde*. Uneori se adăugau și musafiri, încadrați în categoria surpriză, așa cum au fost social-democratul rus *Gheorghe Plehanov* și viitorul bolșevic *Leon Troțchi*; ei doar treceau pe la Ploiești în drumul lor spre Rusia sau spre apusul Europei. Simultan, restaurantul din gara de sud a urbei ploieștene se transformase într-o autentică întreprindere financiară pentru mișcarea socialistă și pentru simpatizanții ei din țară și din alte state; în istoriografie s-a semnalat existența unei reale *Fundații Gherea*, care acorda ajutoare, adăpost, hrană și sume de bani unor militanți social-democrați,

dar și subvenții presei cu profil de stânga din România, din Germania și din Rusia. Pe când își elabora teza de licență, bunăoară, *Constantin Stere* avea să fie găzduit de către familia *GHEREA* la Ploiești; în context, să apelăm la o senzațională dezvăluire: în textul unei scrisori către o persoană apropiată ca idei, *Dobrogeanu Gherea* scria la interferența de veacuri: *Cât timp dețin restaurantul gării acestui oraș câștig relativ destul de mult și, de aceea, sunt în stare să sprijin cauza; se întâmplă să trimit bani până și în America* – cf. **Constantin Dobrogeanu-Gherea, CORESPONDENȚĂ**, Buc., 1972.

În epocă, dar și la puțină vreme, diferite personalități și-au exprimat sincer atitudinea față de valoroasele demersuri ale familiei *GHEREA*, inclusiv față de serviciile prestate cu beneficiile lor în cadrul restaurantului din Gara Ploiești; de pildă: *Ce seri delicioase petreceam între anii 1892 și 1916, când, în trecerea mea prin Ploiești, în drumul dintre Galați și*

București, mă opream, câte o noapte, la Gherea. În odăița lui din dosul marelui restaurant al Gării Ploiești, odăiță care slujea și de sufragerie și de cameră pentru musafiri, în jurul samovarului, ce își depăna caldă lui armonie, în mijlocul familiei lui COSTICĂ – cum îi spuneam toți socialiștii, bătrâni sau tineri – se desfășurau ceasuri vrăjite. Cum se uitau acolo toate necazurile, toate amărăciunile! În jurul mesei rotunde, pe care o prezida figura blândă și calmă a doamnei Dobrogeanu – coana Sofia – și pe care Fany, adică Ștefania, mai târziu doamna Zarifopol – o lumina cu tinerețea și cu frumusețea ei, în zgomotul plăcutelor zburdălnicii ale lui Sașa-Alexandru Dobrogeanu Gherea – și în gunguritul lui Ionel – ultimul lor copil – sorbeam cu nesaț învățăturile, pe care GHEREA le răspândea cu atâta dărnicie în mințile și în suferințele noastre –

va nota socialistul **Ion C. Atanasie** în memoriile sale din 1932 cu titlul *Pagini din istoria contemporană a României. 1881-1916*.

Undeva, la un colț din *Bariera spre București* se afla casa din oraș a familiei *GHEREA*. La un moment dat, prin anul 1893, *Anton Bacalbașa*, care îndeplinea atunci funcția de redactor șef al gazetei locale *Democrația Socială*, i-a făcut o vizită aici lui *Dobrogeanu-Gherea*; el va relata în numărul din 6 octombrie 1893 al ziarului *ADEVĂRUL* următoarele: *Era în odaia lui de lucru, o odaie mare, al cărui mobilier se compunea dintr-un birou, câteva scaune de pai și două canapele. Simplitatea odăii are ceva din înfățișarea clasicelor cuiburi ale măștrilor antiluxiști. Cele trei dulapuri cu cărți, unde Dostoievski se întâlnește cu Zola, Taine cu Melchior de Vogüé, Ribot cu Richet, Karl Marx cu Adam Smith, Spencer cu Letourneau, Musset cu Shakespeare, toți fruntașii tuturor genurilor și tuturor neamurilor, îți vorbesc de vastitatea cunoștințelor economistului critic. Din BIBLIOTECA lui Dobrogeanu Gherea doar o mică parte se va mai păstra în posteritate, pe care subsemnatul o am încă în memorie; în expoziția de bază a Muzeului de Istorie din Ploiești am reținut, cu ani în urmă, doar titluri ale unor lucrări de Al. D. Xenopol, Theodor Mommsen, Hegel, Engels, Lasalle, Proudhon, Dühring, Morgan, Hugo, Sand, Milton, inclusiv câteva aparținând unor scriitori și istorici români, care purtau, însă, mai ales semnătura lui Paul Zarifopol. O investigație recentă a condus la concluzia că BIBLIOTECA criticului și sociologului, ce practicase și îndeletnicirea de restaurator în gară, însumase circa 2.500 de volume; o asemenea cifră a fost lansată, odinioară, de către profesorul emerit și animatorul cultural exemplar Nicolae I. SIMACHE – vezi *op. cit.* de **Ion Șt. BAICU**.*

Raluca SOFIAN-OLTEANU

Chipuri din spatele sticlei

E de ajuns să rostești Zosim și chipul celui întrebat se înseninează deplin. Te trage de mânecă îndărăt, înspre al ogivei portal și n-ai să te vezi eliberat până nu afli din șoapte, de-a fir a păr, povestea celui ce l-a purtat. În blânda-i sonoritate a sa, numele preotului venit printre *sighieni*, după ani de temniță grea, e aidoma unui descântec îndelung exersat, menit a defereca spiritul unui ținut numai bun de gustat. Fix așa. Deschis cu măsură și încă netulburat din visu-i cu tipic pastoral.

Cert e că daca ai peste noapte tras, împins insistent și deal inimii glas, ești cu țuică de pere și atâtea istorii atras, de pleci perfect încredințat că fără omul acesta, păzind al bisericii cat, de bună seamă că nici Sibielul, vorba gazdei Andrei, “pe harta mare a lumii n-ar fi stat”. Cu noțiuni ca *mărul de aur* sau *turism rural* s-a demult acomodat mai toată suflarea din sat. Prin ’74 (apasă data de fiecă dată’ cu-n expresiv oftat, la gândul că Bucovina-i cea care le-a totuși suflat primul Măr acordat) oamenii și-au deschis porțile pentru americani, iar vitele, caii sau turmele transumanței s-au la rândul-le conformat, experimentând printre autocare și motoare un alt al vremurilor gaj și o suavă trecere la șes, fără GPS. Ocolesc cu aleasă clasă, meșteșugit și la musteată, orice obstacol mobil tras lângă vreun capăt de pod, colț de casă sau poartă săsească.

Dacă are satul din Mărginime ce arăta? Ba bine că nu! Chiar da. Și știe suci mințile metropoliților cum n-ai fi sincer gândit și de-acasă sperat. „Pachetul” include plăceri simple de care lumea a uitat, sau dintre cele pe care alții par să nu se fi niciodată bucurat. Și nu vorbesc de Vârful Zidului, punctul cel mai înalt, unde urmele Speldidei (sau a cetății Salgo cum se recomanda), cea făurită de uriesi candva, te vor captiva. Și nici de promenada prin bărc. Bărcul fiind, în grai local, pădurea seculară de stejari, la capat de livezi plasată și uneori căutată în dorul pecenegilor de altădată. Sau a pașilor încă vii, purtați într-un ocol pe La chilii, spre mandra mănăstire de care puțini mai au azi știre.

Pus ori nu pe colindat, răgazul de-a te lăsa îmbrățișat netulburat de locul și rânduiala oamenilor unde ai noptat, e gestul ce transformă un simplu turist în călător pasionat. Greu de descris entuziasmul necenzurat al occidentalilor plimbați cu căruța prin sat ori surprinderea celor ce s-au încumetat a-i lua, alene, ulița la pas. Minunății la orice cot de încă colbăit drumeag. Lângă biserică, o troiță albastră își stivuiește motivele biblice sub acoperișul de casă, în timp ce, uite!, la numărul 166, îți poți mărturisi vina și, după caz, pricina, chiar în curtea văduvei Marina. Te primește un sol întârziat, de secol XVIII bine-nchegat artefact și-un paraclis cu frescă exterioară, de o frumusețe rară.

Nu mult îndărăt, dacă ești pe fază, îți intră în rază o remiză veche și o majă. Prima aparținând cândva pompierilor voluntari, etalează o pereche de pompe confecționate manual din lemn sau metal, tulumbe neaoșe trase de cai, și niscaiva aproape antice rezervoare ce vor fi stins incendii în mâini temerare. Cât despre Ma(r)jă ea e adăpostită toată într-o casă de lemn abil pictată și înflorată asemeni unui dar atent împachetat în strai colorat. E deschisă oricând ochilor curioși să o vadă și ascunde un mecanism nu doar original dar și (încă) perfect

funcțional; un cântar mai exact, de mare greutate (50-8.000 kg), folosit acum un secol și mai bine-n spate, pentru cumpărări de animale, fân, sfeclă furajeră și vreo altă sarcină deloc lejeră.

Seara, dacă ai gazde de factură rară, ai parte și de o întâlnire tradițională. Cu însuși nenea Ion. E bine să știi că ori pe unde vii, există dincolo de obiectivele atent planificate și atracții îmbujorate, umblătoare, care știu a da locului o altfel de savoare. Nenea Ion e un personaj. Cioban cândva cu peste 1000 de suflete lătoase pe inventar, a străbătut țara în lung și lat, numa’ pe jos și lucru așa, zice, i-a fost spre folos. De pierdut n-a pierdut nici o vietate. Îl urmau vrăjite toate de sunetul fluierului divin, precum făcut-au și sașii odată prin basmele cu Hamelin. Numai de vizite cu urși dacă s-a înfricoșat dar și pe aceștia i-a, nu arareori, fentat. (Lipsa mâncărilor la suman, e cu schepsis, nu în van!). S-a trezit fără de turmă după o boală apriță și nebună, ce părea să-i lase viața-n urmă. Rubedeniile au vândut nemaisperând a-l vedea pe picioare și acum e chemat a zice din fluier ce-l doare. S-a văzut „vedetă” peste noapte, fiindcă mai toți străinii, veniți în Sibiel, pleacă și duc lumii vești despre el. Dacă știi să ascuți, dai de tristeți transparente, fluidizate în cantare. Dar le ascunde cu mândrie și aproape înversunare. Îți prezintă majestuos costumul și instrumentele din dotare, exemplificând aidoma unui manechin prin marele gale, piesele ceva mai rare. Glumește scurt, de-i adresezi vreo întrebare, de suflăt, încuetoare. (La ce s-o fi gândit, în răstimpul nopților cu stele rare, în fruntea a 1000 de mioare?). E o mână de om în care se ascunde un ocean de autenticitate și candoare.

Abia după ce-l vei fi ascultat pe Ion, simți Sibielul ton pe ton, iar satul și se dezvăluie cu adevărat abia când pe poarta bisericii ai intrat. Acolo unde se ascunde tezaurul-i bine păstrat și ogândit printr-o colecție ce a crescut treptat, din ,69 încoace, de când preotul Zosim Oancea a urzit un viitor muzeu al icoanelor pe sticlă, unicat. Îi aloci un sfert de oră în programul deja încărcat și sfârșești prin a petrece mai bine de un ceas, fermecat de ceea ce în spatele unor ziduri simple, deloc protocolare, s-a înfiripat. Ai parte de cel mai suflător muzeograf. Ea însăși de semne pe sticla artizan pasionat și sfioasă din cale afară în fața camerei de filmat, pe care o refuză din start.

Așadar, povestea zice ca una dintre cele mai renumite colecții pe sticlă din Europa a început cu 5 icoane. Austriece. După 10 ani erau deja 200. Dăruite de către localnici prin stăruința preotului Zosim. Inițial, mirați de-așa găselniță, i-au fost pe mână date doar cele de prin poduri sau alte unghere mai puțin umblate. Și îndeobște salvate cele deja aruncate. După însă icoana căutată, a venit drept (răs)plată de cununie și lumea s-a-ntrecut în a aduce care mai de care mai fină amintire. Așa s-au adunat cele 700 pe care le ai azi cu privirea de urmat și ale căror detalii curioase au devenit o atracție de neegalat. Dacă numele Bucovinei va fi mereu legat de pictura în frescă exterioară, colecția de la Sibiel e și ea o reverie rară, dată fiind atât diversitatea zonelor de proveniență sau culorilor (de la trioxid de plumb, la vișiniu sau cobalt) ce-i dau acest aer complex-echilibrat, cât și simbolul minuțios infiltrat.

Cum să nu fii pe deplin captivat de chipul Maicii înfășurat în năframă, sau, nu, privirea nu-ți joacă vreo festă!, de Isus

îmbrăcat în vestă? Zugrăviți în galben, roșu și verde, cum numai prin Moldova se vede și acompaniați de sfinți argați, din figura lui Ștefan inspirați. Căldura expunerilor te cuprinde de parcă ai gusta din neobișnuite merinde. Trăirea e dincolo de trăsături firești ori proporția corectă și cuminte. Te lași furat de acea legătură personală, firească prin care cel ce le-a pictat știi că a venerat Divinul, astfel ilustrat. Acest altceva, neînrauit de canoane și ades prea șlefuite capcane, reușește să atragă cumva în colțul buzelor zâmbetul și-n ochi un licăr netrucat. Imagini ca Fecioara cu sorț, Isus copil ocrotit de sfântul Ioan Botezatorul, o cină de taină cu 5 persoane sau Lazăr purtând costum unguresc, nu te ocolesc. Te lasă mut de uimire o reprezentare a Mântuitorului din a cărui coastă a crescut după răstignire... vița de vie. Spre trup și suflet, anafură și vin consimțire. Sfântul Haralambie și se relevă pictat în vremea pestei. Înconjurat de ciumă, nu e tocmai o scenă comună. Precum nu e nici cea a Mariei având 6 degete la o mână. Sau imaginea sfântului mormânt flancat nu de soldați romani, ci de un turc, un ungur și un austriac. După, în modul lor particular definit de detalii sau un anume tipar, zone ca Nicula, Sebeș sau Făgăraș fac din acest loc un binecuvântat făgaș.

Odată ieșit, cuprins de relache, te autofeliciti sincer că n-ai plecat fără să fi intrat. Și încă mai înainte să-ți închei gândul, ochii cad pe silueta albă și ușor stingheră a bisericii ce străjuiește mormintele de sași. Obții cheia. (În sat au rămas atât de puțini sași încât slujbele se țin prin...rula).

Preotul „ctitorește” mai multe din Mărginime sate și le ia practic la rând săptămânal, pe toate). Senzația e că tocmai ai descuiat cufărul secret al bunicii din camera unde nu ți s-a dat acorcul a intra niciodat’.

Biserica de secol XVIII are, în ciuda aspectului exterior valurat (nu sunt bârne ci bolovani de piatră legați prin cărămidă și mortar) ce-i trădează „vârsta”, un interior sublim și de-a dreptul... adolescentin. Fresca intactă, chipuri zâmbitoare, culori de toamnă pline de prospețime și detalii clare.

Nu poți decât să arunci neîncercător o întrebare. Afli că la mijloc nu e vorba atât de o restaurare, cât de o conjunctură dintre cele mai rare. Răstălmăcită după un intens episod de documentare chiar de preotul a cărui nume nu va fi cuprins de uitare.

Acesta a intuit prezența frescelor sub cinci straturi de var (la un moment dat localnicii au preferat o biserică zugrăvită proaspăt și o cupolă aidoma cerului înstelat) pornind de la un zid complet înnegrit de fumul lumânărilor ce-n rugi s-au topit. Astfel a în schimb reînviat naosul unic cu semicirculare nișe și cornișe, precum și mix-ul fascinant pe care motivele liturgice tipic bizantine dar și baroce (precum reprezentarea papilor!) îl au de etalat.

Sibielul e satul pe care turismul și faima nu l-au schimbat. Nu fundamental, în orice caz. Ți se dezvăluie în fel și chip doar când l-ai pe viu testat. Dincolo de rame, diplome, ecran, cutia de sticlă ce ascunde vreun artefact rar, ferestrele caselor sau suportul icoanelor păstrate în odăi sau spațiu muzeal, esența vieții pastorale e la fel de autentică și vrednică de degustat. Zosim a contat.

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Ritualic și Decorativ

Prezența publică a lui Silviu Parascan (n. 1989) este una complexă. Studiilor de pictor și grafician (urmăre la Colegiul de Artă din Iași dar și în particular, cu Petrache Bicer), dublate de cele de istoric și teoretician al artei (licență în 2012, Universitatea de Arte „George Enescu” Iași), el le-a adăugat o altă licență, în filologie (tot în 2012, la Universitatea ”Al. I. Cuza” Iași), un master în istorie medievală (la București), un doctorat în artă medievală (aflat în derulare) precum și o pregătire muzicală atât de temeinică încât în permite să susțină din cînd în cînd concerte, în calitate de organist.

Fără îndoială că tînărul artist ieșean care, sub titlul *Veacuri și ziduri*, a propus, în ultima decadă a lunii septembrie 2017, la Galeriile „Theodor Pallady”, o a cincea expoziție personală (vernisaj 21 septembrie, curator Maria Bilășevschi), cultivă un entuziasm renascentist. Caută poate o formulă de *uomo universale*, însă unul conștient că pregătirea teoretică, ba chiar abilitățile

filozofice (prezente în considerațiile din catalogul expoziției, în care se susține ideea percepției timpului ca alterare) nu pot servi decît propedeutic actului major care, în cazul său, rămîne (cel puțin deocamdată) expresia plastică.

Ca și altădată, aceasta este dominată de griuri reci, aplicate, fie vară, fie iarnă, peisajelor și *zidurilor* surprinse în solitudinea lor melancolică. În ciuda multor titluri inadecvate, uneori bombastice (*Omăgiu unui*

monument, *Rotbav*. *Amurgul de dinaintea căderii* etc.) transpare prin ele un spirit congener cu marea tradiție a intelectualității moldovene care, în artă ca și în literatură, caută enigma unor vechi spații, mustind de istorie și devenite el înseși valoare culturală. Conform programului expozițional afirmat, se investighează locuri moldave sau transilvane, rustice sau de vechi urbanism, fiind surprins cu predilecție aerul medieval al unor detalii de arhitectură. Modeste ca prezență (o poartă, o firidă într-un zid crăpat), ele se închid în taina altui evenimential decît vexantul nostru prezent și, prin scoaterea în evidență a acestui contrast, artistul se apropie de o formulă de pictură metafizică, în descendența lui De Chirico. Tematica restrînsă este compensată de calitățile culorii, în care un spirit încă tînăr se complace să se răsfete – și tocmai în urma acestei insistențe, n-ar fi de mirare să asistăm, în următoarea perioadă, la o privilegiere a altor mijloace de expresie.

În spațiul galeriei, nu prea vast însă folosit cu inteligență, cele cîteva portrete de bătrîni, tratate mai curînd expresionist (țărâna din *Veacuri vii* este mai roșie ca un amerindian, în continuitatea tonului aprins al pereților) animă sobrele angularități arhitecturale. Dimensional și mai ales conceptual domină peste toate, așa cum previne și coperta catalogului și cum a evidențiat și prof. Constantin Tofan, prezent la deschidere, imaginea Mîntuitorului răstignit, tratată în violaceu și tonuri calde complementare, cu treceri de alb și alungiri à la Goya, însă mai torsionate. Este lucrarea care marchează cel mai bine sensul superior al expoziției, legat de meditația asupra înaintării prin vreme a etosului național. Căci vechile ziduri nu au fost expuse pe simeză din vreun paseism desuet ci drept mărturie a zidirii de spiritualitate căreia, printr-o adîncă trăire a tradiției, condiție a adevăratei intelectualități, Silviu Parascan știe să-i potrivească un autentic timbru plastic.

Călin CIOBOTARI

Alexa Visarion, împotriva uitării

După ce, în 2016, Alexa Visarion a fost personaj în două cărți consistente - *Univers filmic. Jurnal de spectator* (Vasilica Bălăiță, Editura Artes) și *Alexa Visarion sau destinul vocației* (Editura Junimea, coordonator Elena Saulea) – anul 2017 ni-l relevă ca autor de carte. *Împotriva uitării* (Editura Ideea Europeană) este o foarte viguroasă colecție de texte publicate de regizor în ultimii ani care, puse alături, capătă valoarea unui discurs coerent, lucid și sensibil despre teatru.

O foarte viguroasă temă a memoriei traversează, de la prima pagină până la final, volumul de față. Despre fragilitatea memoriei în teatru s-a vorbit adeseori, însă aproape întotdeauna într-un mod patetic, irelevant din punctul de vedere al informației propriu-zise, al mecanismelor ce activează (sau dezactivează) memoria teatrală. Cartea lui Alexa Visarion începe, nu întâmplător, cu o meditație asupra timpului, o meditație mai degrabă filosofică decât teatrală, dar care consfințește existența unui timp „adevărat și nealterat, integrat și incoruptibil” pe care doar ceremonialul artistic ni-l relevă. Artă are un timp al ei, la fel cum fiecare secundă de creativitate generează o lume. Dincolo de concluziile la care ajunge Alexa Visarion în această introducere, altceva ni se pare cu adevărat relevant: dimensiunea filosofică a regizorului, profilul de gânditor al acestuia. Toți marii regizori au avut această pornire mediativă: cărțile lui Peter Brook sau Eugenio Barba, desfășurarea unor sisteme teatrale, de la Grotowski, la Delbono și Ostermeier, scrierile de teatrologie ale lui Ciulei, Pintilie, Aureliu Manea și alții - pretutindeni se observă bolțile înalte ale gândului arcuindu-se peste operă, teoreticul așezat ca temelie a praxisului.

Există o bucurie a scriiturii, resimțită în special în zona de portretistică, acolo unde Alexa recurge la ceea ce s-ar putea numi o „analitică a evocării”. Despovărate de balasturi patetice, însă atinse elegant de melancolie, evocările regizorului au un foarte bine venit caracter utilitar, fiind fertile pentru compunerea și recompunerea unei peisagistici românești-teatrale care, din păcate, are destul de multe blank-uri, spații albe, sau artificial colorate.

Printre regizorii cărora Alexa le consacră pagini dense se numără Vlad Mugur, imagine volatila pliată pe un Cluj în care tânărul Alexa Visarion, venit să monteze *O pasăre într-o altă zi*, are de-a face, pe viu, cu faimoasele tentacule ale unui sistem pentru care libertatea de exprimare a artistului era o himeră. Metoda evocării prin ricoșeu, la care recurge memorialistul, propune și un Cluj al prezentului, cu alți regizori (Tompă Gabor sau Mihai Măniuțiu), dar cu temporalități ce derivă armonios una din cealaltă. Unul dintre cele mai reușite texte din volum este cel dedicat lui Liviu Ciulei: povestea unei întâlniri, transgresând spațiile (România vs America) și anii are atât de multă intensitate dramatică, încât aproape simți impulsul de a o dramatiza și de a o pune în scenă, cu titlul *Hang loose...* Alături de Liviu Ciulei, un alt regizor pe care autorul îl revizitează, admirându-i complexitatea creativă, este Radu Penciulescu. La fel, Lucian Pintilie pentru a cărui schiță de portret Alexa folosește pretextul vizi-

tei pe care marele regizor o face, într-o seară, celor de la Unteatru. Excelente, apoi, paginile dedicate lui Aureliu Manea, scrise sub un declarat sentiment al precauției, căci „despre Aureliu Manea nu poți vorbi, nu poți scrie fără a pierde ceva emblematic din con-

turul unicității sale. A încerca deslușirea poate umbri esența poetică a personalității maestrului vizionar”. Dar această atitudine nu conduce la un blocaj al memoriei, ci, din contra, provoacă discuții despre relația regizor-text dramatic, dar și despre înțelesurile noi sub care atât de specialul Aureliu Manea privește arta regiei. Portretistul are știința citării, trimerile sale, conduse mai degrabă de rațiune decât de sentiment, focusează pe locuri cu adevărat esențiale, jaloane reper ale operei teoretice. La fel, poeticitatea teatrului lui Manea, despre care s-a vorbit adesea, este negociată de Alexa Visarion, e conectată cu *viziunea*, cu „verticalizarea prin fantezie”, cu o „demonie” a expresiei teatrului.

Alături de regizori se află marii actori cu care a lucrat Alexa Visarion. Astfel, pe George Constantin „nimeni nu l-ar fi putut desluși cu adevărat vreodată. Nu avea cum să fie pătruns... era un amestec de contrarii, de frânturi, de singurătăți”. Pe Marin Moraru, pe care îl plasează în zodia inteligenței creative, Alexa ni-l propune într-o lumină nouă, incitantă până la provocare: Marin Moraru prin rolurile nejuocate, dar pe care ar fi trebuit să le joace. Portretul iese astfel din marginile sigure ale biografiei și se aventurează spre fascinantele incertitudini ale lui „ce ar mai fi putut fi”. Nu e doar un exercițiu de retorică, ci unul perfect susținut logic, plauzibil, căci ni-l putem cu toții imagina pe Moraru în Trigorin, Voinițki, Gaev sau Don Quijote. E un har acesta, de a rosti, axiomatic, lucruri pe care toată lumea le gândește, dar nimănui nu-i trece prin minte să le formuleze. Unul dintre cele mai sensibile portrete îi este dedicat lui Victor Rebengiuc actorul „cu care nu poți niciodată comunica formal”, ci „trebuie să-ți asumi responsabilități morale, etice și estetice”. „Demnitatea artistică”, „distincția creativă”, „noblețea persoanei” sunt sintagme prin care analiza propriu-zisă a lui Alexa capătă discreta coloratură a inimii și a sentimentului. Aceeași metodologie în care emoția se întretaie cu informația o regăsim în evocarea Olgăi Tudorache, „actrița care poate să joace TOT”, profesoara care nu scoate promoții de absolvenți, ci de „botezați”, frumoasă metaforă ce redimensionează relația maestru-discipol.

Anamnesa lui Alexa Visarion îl conține și pe Valentin Silvestru, personaj controversat, adulat de unii într-o intensitate egală cu hula altora. Regizorul ni-l oferă despovărat de aura de critic necruțător; evocarea e frapant-umană, cu un Silvestru care ciocnește ouă roșii, veghează drumul/zborul tânărului creator sau pur și simplu meditează, cu

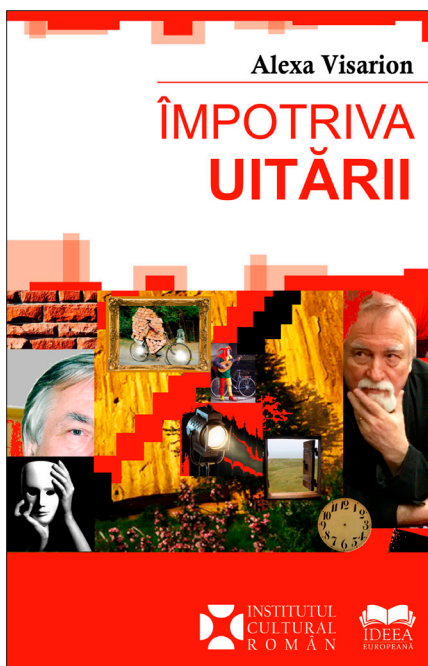
amărăciune, la marginalizarea de care are parte în timpurile noi.

Componenta eseistică a acestei cărți este viguroasă și spectaculoasă. Eseurile lui Alexa, precum „Entertainmentul și nostalgia valorii” (glisând pe teza de doctorat a lui Răzvan Vasilescu), „Zei și destin” (amplă imersiune în cultura antică), excelentul eseu despre limbajul cehovian sau recuperarea teatrologului Caragiale nu au morgia aceea fad-academică cu care, din păcate, își ampretează unii teatrologi studiile. Din contra, aceste eseuri au ritmuri alerte, dinamică interioară și transparență prin care observi traficul ideilor, dezvoltarea gândului și traducerea lui într-o scriitură vie, plină de savoare. Iar cele trei studii despre Hamlet îl legitimează pe Alexa Visarion ca fiind unul dintre shakespearologii de marcă ai contemporaneității.

Cartea aceasta este și despre iubire. Modul în care își declară iubirile Alexa Visarion surprinde de fiecare dată. „L-am iubit!”, ne spune senin despre George Constantin sau Valentin Silvestru, cu o ușurință pe care la început i-o poți suspecta ca atinsă de retorică. Ulterior, cunoscându-l mai bine, ajungi să înțelegi filonul acesta adânc și luminos ce provine dintr-o netrucată și vibratilă sensibilitate. Sensibilitate reală, aproape palpabilă, veritabil „călcâi al lui Visarion”... Cel mai intens simți această sensibilitate în textul despre Botoșani și despre Teatrul botoșănean, repere majore pe hărțile interioare ale celui care, la răstimpuri, asemenea unui Ulise modern, se reîntoarce acasă. Nu doar pentru a se încălca din energiile originilor, ci și pentru a contempla dezastrul în care clădire teatrului se află în prezent.

Împotriva uitării poate fi lecturată și altfel decât din perspectiva dialecticii memorie-uitare. Ea funcționează ca o vastă încercare de formulare și reformulare a întrebărilor fundamentale ale teatrului. Cine sunt eu în teatru? Cine ești tu în teatru? Care este rostul teatrului? Cum poate teatrul modifica omul? Ce rămâne și ce se pierde din teatru? De la înălțimea propriei cariere teatrale, Alexa Visarion știe/ simte că Peter Brook avea dreptate când afirma că în această artă esențială este întrebarea, nu răspunsul. Textele lui Alexa nu sunt răspunsuri, el nu este, prin natura neliniștilor sale, un respondent, ci un întrebător. Fiecare text din această carte își păstrează ferestrele deschise, refuză monada. Privind prin ferestrele lor poți întrezări, ca într-o fulgurantă stare de grație, peisajul luminos al întrebărilor fundamentale despre teatru.

Traversată uneori de nostalgie, foarte personal locuită, în tangaj discret între sine și Celălalt, cartea, citabilă la propriu și la figurat, reprezintă un reper important al teatrologiei românești recente.

Alexandru-Radu PETRESCU

Seducție românească la Opera din San Francisco

Regretatul Radu Beligan, în volumul *Pretexte și subtexte*, scria astfel: „*Secolul nostru are vedetele secolului nostru. Secolul trecut le-a avut pe ale lui. Iar secolul următor și le va crea pe ale lui. Fiindcă publicul își făurește vedetele, el le întreține faima sau le aruncă la coș. Publicul care își făurește vedete, este, precum o mamă sau un tată, responsabil de copiii pe care i-a creat. Îi merită.[...]*”. Adoptând (asumat) ideea, sesizez implicit nuanța **responsabilității** de a propune, promova și susține valori ce vor deveni (sper) reperele de mai târziu ale generațiilor viitoare. Este un risc asupra căruia doar timpul va pune pecetea confirmării, notând în *Cartea neuitării* semnele de recunoaștere ale celor îndreptățiți să dăinuie.

Îmi asum astfel dreptul de a ieși din proverbialul... *nimeni nu-i profet în țara lui*, propunând un nume care, prea puțin evidențiat în România, pășește pe mari scene lirice ale lumii. Germania, Israel, Austria, Japonia, Italia, Norvegia, San Francisco sunt doar câteva dintre locurile unde soprana Aurelia Florian a interpretat roluri de consistență în *Don Giovanni* de Mozart, *La Rondine* și *La Bohème* de Puccini, *I masnadieri*, *La Traviata* și *Otello* de Verdi, *Romeo et Juliette* de Gounod. Dacă ar fi să luăm în calcul cei aproape zece ani de când interpreta, studentă fiind, primele roluri principale în tripticul puccinian *Il tabarro*, *Suor Angelica* și *Gianni Schicchi*, ne putem da seama de alonja sa artistică. Un ambitus și o paletă expresivă de invidiat, care impresionează prin ușurința trecerii lejere de la o sugestie sonoră la alta, indiferent dacă partitura reclamează o nuanțare gradată a acumulărilor de tensiune dramatică sau, dimpotrivă, salturi contrastante ale intențiilor interpretative. Maniera diversă de abordare a rolurilor – în concordanță cu viziunile regizorale și dirijorale în care și-a construit personajele – a determinat să-i fie remarcate, recunoscute, apreciate și, de ce nu, uneori imputate (că oameni suntem!) caracteristicile vocale spinto-dramatice, lirice sau de coloratură, ceea ce, până la urmă, nu poate decât să evidențieze plurivalența spectrului său vocal-interpretativ. Din punct de vedere al jocului scenic, excelează în posibilitatea menținerii tensiunii actricești, traseul asumat **caracter-situație-stare** – în relație cu sine sau cu celelalte personaje – anulând tradiționalismul quasi formal din interpretările genului. Mă bucur să regăsesc la soprana Aurelia Florian scrupulozitatea cu care și-a început primii pași în carieră, ambiția de autocunoaștere și de dezvoltare a resurselor vocale native cât, mai ales, apleca-

rea spre **caracterul teatral** al interpretării rolurilor.

Cele câteva înregistrări din mediul online la care poate avea acces fiecare meloman dornic de informare în actualitate, vor putea confirma și atrage atenția asupra unuia dintre puținii artiști români care, în acest moment, are stabilit calendarul internațional al spectacolelor până în 2022. Din nefericire, economia de piață a zilelor noastre permite cu destul de mare zgârcenie accesul la spectacole integrale cu interpretări ale sopranei, accesul publicului meloman român fiind destul de limitat, mai ales în condițiile unei mediatizări/informări sporadice și doar din partea unui grup destul de restrâns de... cu adevărat iubitori și cunoscători/specialiști ai artei

lirice.

Cred că spicuiți prin presa americană privind debutul sopranei pe scena *War Memorial Opera House* din San Francisco, în producția (clasică) semnată acum 30 de ani de către regizorul englez John Copley, ar putea să creeze o imagine destul de concludentă asupra succesului și aprecierii de care se bucură artista din partea criticii de peste ocean. *Opera Today*, în ediția online, consemnează: „Soprana româncă, Aurelia Florian, interpretează Violetta în toate cele 10 reprezentații [...]. Este tânără și frumoasă, vocea ei este puternică, și bogată în toate registrele, iar notele din registrul ei acut sunt splendide [...]. Se știe că Verdi își dorea o ”femeie adevărată” pentru acest rol, o femeie care chiar putea să sufere. Domnișoara Florian suferă într-adevăr, ca o eroină de operă veristă.”

Aceleași aprecieri le găsim și în *The Berkeley Daily Planet* sub semnătura lui James Roy MacBean: „În (rolul n.n) Violetta, soprana Aurelia Florian a interpretat cu o voce magnifică, dicție impecabilă și o extrem de frumoasă culoare vocală, luând în considerare, pentru acest moment, posibilitatea unei iubiri adevărate (Actul I, aria *Ah, fors'è lui che l'anima*. n.n).

În publicația care consemnează manifestările culturale din San Francisco, *SFGate*, Joshua Kosman notează: „În vârful triumfului – în opera italiană există mereu un triumf, până când cineva te contrazice – a fost soprana româncă Aurelia Florian, reputând un debut incandescent în Statele Unite, în rolul principal Violetta, curtezana cu o inimă de aur. Provocările acestui rol sunt faimoase nu doar pentru dificultățile tehnice, dar și pentru diversitatea vocală și coloratura pe care Verdi le cere de la personajul principal. Cu toate acestea, orice ar fi cerut

compozitorul, Florian s-a descurcat cu măiestrie, fără efort. [...] Ea (soprana, n.n) s-a descurcat printre complicațiile emoționale ale celui de al II-lea act – în care fericirea Violettei este întreruptă abrupt de o serie de cutume burgheze – cu delicatețe și ardoare. Și în actul final, Florian a îmbrăcat cu o intensitate sumbră, linia melodică băntuită de moarte din *Addio del passato*. [...]”

Publicația *The Reporter* nu ezită să evidențieze, sub semnătura lui Richard Bammer, următoarele aprecieri: „Adeptă în egală măsură atât a jocului scenic cât și a cântului, Florian, al cărui personaj începe să prezinte semne de boală în timp ce rezistă avansurilor lui Alfredo, își demonstrează talentul [...], notele acute izvorând fără efort și fără exagerări inutile, doar perfecțiune bine dozată.”

Una dintre cele mai documentate cronici privind reprezentațiile operei *La Traviata* o regăsim în *Seen and Heard International*, în care sunt publicate recenzii ale concertelor și producțiilor din întreaga lume: „Producția a fost pentru prima dată montată în 1987 pentru Nelly Miricioiu, de asemenea soprana româncă. Ulterior, același rol fiind interpretat de Carol Vaness, Patricia Racette, Ruth Ann Swenson și Anna Netrebko, acestea nebeneficiind de parteneri de aceeași anvergură pentru a completa triumful personajelor principale. Cel mai mult s-au apropiat Rolando Villazón și Dmitri Hvorostovski,

care au cântat cu Swenson în 2004 sub conducerea lui Patrick Summers. Dar în ultima interpretare, Florian impresionează prin abilitatea de a-și conduce și controla vocea, fără nici un efort care să afecteze imaginea sonoră, prin coloratura întortochiată din actul I, ping-pong-ul emoțional din actul al II-lea și lupta pentru viață din actul al III-lea. A colorat **cuvinte cheie** cu o strălucire de satin – aici, cu o intensitate neîmblânzită – acolo, apelând la caracteristici spinto-dramatice atunci când era cazul, uneori într-o singură frază. Ca actriță ea nu s-a ferit de nici o oportunitate de explozie emoțională, oprindu-se la limita exagerării.”(autor Harvey Steiman)

Parcursul cronicilor și recenziilor, privind debutul și reprezentațiile ulterioare ale sopranei Aurelia Florian în rolul Violettei din opera *La Traviata* de G. Verdi, ne descriu un artist pentru care **menajamentul** în asumarea vocal-teatrală a personajului este o necunoscută, plenitudinea trăirii scenice coroborată cu atenția deosebită aplecată asupra detaliilor de construcție și expresie muzicală situând-o, în acest moment, în ierarhia de top a simbolurilor valorice importante ale scenelor de referință. **Vedeta** de care făcea vorbire maestrul Radu Beligan, în volumul mai sus menționat, repoziționează – prin Aurelia Florian – caracterul cu adevărat de excelență al reperelor ce își pun amprenta și definesc, în fața publicului, propriul secol.

Constantin PRICOP

După modelul sfinților

Am arătat – e, de altfel, un lucru ușor de constatat de oricine, indiferent de dimensiunile la care este perceput fenomenul – că este greu de acceptat și de valorificat critica. Cu atât mai mult atunci când este vorba de fenomene majore, cum ar fi cristalizarea comportamentelor sociale ale unor grupuri însemnate de oameni, fixarea trăsăturilor definitorii ale unei culturi șamd. În Europa au existat de-a lungul istoriei câteva națiuni care au devenit modele pentru celelalte. Imitarea unor modele culturale a stîrnit întotdeauna reacții, acestea mergînd de la alinierile necondiționate față de ceea ce era imitat pînă la opoziții, la fel de necondiționate, față de ceea ce venea din afară. Procesul interesează în dimensiunea lui globală, culturală, nu mă refer aici, în această fază, la ceea ce se înțelege prin critică în vreun spațiu literar. La un nivel superior critica a vizat întotdeauna fie adoptarea modelelor străine, fie modul în care erau realizate aceste adaptări. În ce privește refuzul unor sisteme externe, acesta presupune, inevitabil, susținerea, din diferite rațiuni, a unui sistem interior, propriu. Dacă lăsăm la o parte ambiția autohtonistă cum că „da’ ce, n-avem și noi faliții noștri”, opțiunea pentru sistemul autohton presupune o judecată, o comparație – ceea ce avem deja e mai prețios decît ceea ce vine din afară. Așadar, care era esența acestui sistem propriu opus, în momentul în care era respinsă critica lui Maiorescu și școala critică născută din această acțiune? Ne spune chiar Maiorescu: „pînă la începutul sec. 19, societatea românească a fost cufundată în ‘barbaria orientală’”. Exista, în acel moment istoric, un etos autohton care să se opună pătrunderii imitațiilor occidentale? Nu vorbesc despre ceea ce se constituia în universul satelor, despre ceea ce vor deveni societățile țărănești libere, cu o ordine socială și spirituală bine determinată, cu o etică precisă, într-un cuvînt ceea ce ar putea constitui adevărata temelie a unei culturi cu adevărat naționale – lucruri care, la acea data, nu interesau pătura socială superioară, cea care lua decizii în legătură cu modelul cultural de adoptat. Ceea ce s-a întîmplat în România – și nu numai, ci și în alte locuri din această parte de lume – a fost o separare radicală a clasei celor bogați de ceea ce era clasa de jos, „temelia” societății. Disjunția a fost atât de radicală, încît s-ar putea vorbi de societăți paralele, izolate, fiecare dintre ele cu obiceiurile ei, cu o cultură a ei, chiar cu o limbă a ei. Clasa „de sus” căuta să se deosebească radical de „vulg”, să se deosebească prin orice: obiceiuri, cultură, chiar, nu e un secret pentru nimeni, limbă, pentru că pe aceste meleaguri cei bogați comunicau chiar între ei, în familie, în altă limbă decît talpa țării – în slavonă, greacă sau franceză, după epocă. Este cît se poate de evident că nu exista nici un fel de cultură comună, „națională” – de altfel națiunea și ideea de națiune apar tîrziu, spre sfîrșitul secolului 18 și se impun doar o dată cu Revoluția franceză. Abia romantismul, în special romantismul german deschide preocuparea pentru culegerea și punerea în valoare a elementelor care pun în evidență rădăcinile etnice, viața străbunilor șamd. Abia în romantismul de tip german apar tendințe opuse luminismului, care tind să evidențieze valoarea strict individuală pe un fond cultural unificat, din care să fie expurgate obscurantismele, tradițiile comunităților locale, „misticismele” folclorice, adică tot ceea ce îi desparte pe oameni în loc să îi apropie. E momentul în care unii creatori încep să-și pună problema unui specific al națiunii lor, momentul în care încep să diferențieze națiunile după „originalitatea” lor și să susțină energic drepturile primordiale ale grupului din care fac parte. Fenomenul se va manifesta și în cultura română, prin interesul care se naște pentru folclor, rădăcini culturale caracteristice etc. Această înfrățire a claselor de sus cu baza societății este însă superficială și puțin semnificativă datorită lipsei, în interiorul națiunii române, a unei clase de mijloc cît de cît consistente. O astfel de clasă începe să se contureze abia în sec 19 – deci tocmai în perioada în care se pune și problema occidentalizării societății din principatele românești. Ceea ce trebuie reținut și mi se pare în mod special relevant este faptul că în perioada în care societatea românească era tulburată de problemele occidentalizării se construiește și ceea ce va fi susținut ca național și va fi opus occidentalizării. Altfel, pînă în momentul în care se conturează taberele care se luptă și astăzi în ipostazele de occidentalști și naționaliști, în aceste locuri domnea o societate alcătuită după model oriental. Una e existența statelor medievale românești, cu domnitorii lor, unii cu notorii fapte de vitejie – și alta e ideea de „caracteristici naționale”, care sînt narate mai tîrziu. Ceea ce constituia cultura, sistemul de valori șamd ale societăților medievale întărziate din acest spațiu nu avea legătură cu dihotomia care se fixează în sec 19 între... occidentalști și autohtoniști. Cît privește autenticele valori locale, cele ale societății țărănești, ele au fost adăugate tîrziu și în mod

edulcorat gamei valorilor considerate naționale, opuse celor occidentale. Alecsandri... prelucra poeziile populare, considerate insuficient de rafinate pentru sensibilitatea intelectualității din acea vreme. Iar elementele culturii țărănești alcătuiind viața de fiecare zi au fost într-o mult prea mică măsură asimilate culturii naționale și doar într-o etapă a vieții naționale în care începe să se vorbească despre autentic – deci mult mai tîrziu. În rest, ceea ce a reprezentat inițial elementul care constituia „al nostru”, „aproapele” șamd a fost alcătuit din elemente localizate ale aceluia hău oriental de care se plînge Maiorescu. Elemente pe care le întîlnim și astăzi, într-o forma mentis specifică, cu adevărat caracteristică. Lipsa legii, înlocuirea ei prin tocmeală, afirmarea valorilor clanului, ale grupului aparținător, în locul unor scări de valori obiective, conducînd la o ierarhizare a calităților fiecărui individ, a meritelor omului privit în sine sînt și astăzi trăsături esențiale ale societății românești. Sînt foarte mulți cei care acceptă fără să crîncească (pentru că este o cutumă, greu de înlăturat) promovările abuzive, pe principii de cumetrie, susținerea cu orice preț a gînteii în locul susținerii unor principii, unor valori, a unor promovări pe merite. Nici în acest moment valoarea, studiile serioase etc. nu contează, ceea ce cîntărește este rudenția, susținerea (pila, mai pe românește), apartenența la aceeași gașcă. Atîția tineri merituosi, cu studii făcute la cele mai bune universități din lume, care ar putea prelua măcar nivelul al doilea al aparatului de stat, sînt ținuți la distanță de nulițăile care obțin funcții în stat după criteriile enumerate mai înainte. Dovadă peremptorie că criticile lui Maiorescu din momentul în care se cristaliza societatea românească modernă erau cît se poate de întemeiate.

*

Cu adevărat „specific” este și faptul că o societate care arată mai mult conexiuni de tip oriental ține cu tot dinadinsul să se prezinte ca una care ar trăi după principii întru totul moderne, occidentale. Realitatea o constituie relațiile de trib, între nași, cuscari, amici, deținători de obligații de tot felul și tot ce mai ține de asemenea încrengături, de protejarea grupului de interese, acestea fiind singurele valori respectate. În discursurile de orice natură nimeni nu numește deschis această realitate, ci se pretinde că la noi se realizează o selecție socială după valorile concurențiale caracteristice lumii moderne, că sînt puse în cîntar meritele indivizilor șamd. În cel mai bun caz, pentru salvarea aparențelor, printre rude și protejați mai apare și cite un personaj merituos – ca o pată de culoare peste un decor uniform, tern. De aici o lume absurdă, halucinantă, ridicolă. Este o realitate suprarrealistă, în care una se pretinde și cu totul altceva este ascuns sub pretenții. Iar această lume halucinantă nu se potrivește doar epocii comuniste, cum s-a susținut într-o vreme, ci societății românești la modul general. Este suficient să privim în chiar acest moment la cum arată nivelul cel mai înalt răspunzător al societății românești! Sînt anomalii fixate de Maiorescu, consemnate și de alți observatori ai vieții din România. Am arătat cum vedea lucrurile Constantin Rădulescu-Motru. O asemenea situație aberantă nu putea să nu devină prilej de meditație

și pentru scriitorii importanți. Eminescu se retrage din fața realității nedemne a epocii sale într-o lume a imaginației. În articolele sale de ziar devine un critic precis, care nu își iartă contemporanii, dar lumea la care visează este una imaginată, o perioadă istorică ideală, în care societatea românească ar fi dus o viață binecuvîntată. Nu este, evident, singurul caz. Imaginația scriitorilor îi ajută să construiască lumi eroice, cinstite, pure. Cea mai importantă zonă în care un scriitor se poate refugia este istoria. Aceasta oferă nume de oameni cunoscuți, „verificați”, cu fapte eroice și vieți pe măsură. Imaginarul eroic are aici un cîmp de desfășurare nelimitat. Faptele consemnate de istorie pot deveni punct de plecare și pot fi prezentate într-un mod impresionant. Dramaturgii, poeții, prozatorii găsesc cuvinte înălțătoare („Moldova nu e a noastră, nu e..., ci a urmașilor etc.”), și gesturi în care sacrificiul de sine, simțul datoriei, dăruirea față de popor („Du-te la oștire, pentru țară mori...”) sînt singurele idealuri ale personajelor principale, alcătuite doar dintr-o dăruire supremă. Se creează astfel o lume ideală, din care sînt eliminate aspectele care nu ar fi fost convenabile (ce rămîne astăzi din portretul lui Ștefan cel Mare alcătuit de Grigore Ureche, și el influențat de deformări datorate izvoarelor avute la îndemînă, dar, s-ar zice, mai aproape de modelul istoric real și de percepția reală a urmașilor? Tot ceea ce ar putea umbri eroicul pur dispăre)... Ficțiunea istorică joacă un rol important în constituirea unei conștiințe a trecutului inabordabil. Personajele reale apar ca niște zei, exemplul care ar putea fi util urmașilor în realitatea lui devine inutilizabil pentru că este preamărit într-atîta încît devine de neatîns. Nu mai este vorba de oameni, importanți prin faptele lor, dar instructivi și prin defecte – realitatea este mutată în imaginar și, în felul acesta, devine... ireală. Aceia au fost atît de mari, atît de importanți, încît nimeni nu se poate apropia de existența lor pămîntească. Ei rămîn niște icoane, viața lor se poate descrie doar encomiastic. Exemplul modului în care sînt prezentate în Biblie faptele sfinților se suprapune peste o realitate... purificată, care nu mai este cunoscută, nu mai este realist evaluată. Sanctificarea este o consecință a perspectivei creștine, care a impregnat și spațiul nostru cultural. Nu este vorba de complicata și apăsătoare mistică căreia i-a dat naștere creștinismul, ci de o imitare a aparențelor.

*

În acest context de evaziune romantică, datorită căruia s-a imprimat unor generații o anumită imagine lipsită de realism despre realitate, inclusiv despre realitatea istorică, exercitarea spiritului critic al lui Maiorescu... rînește și, fără îndoială, face o puternică notă discordantă. Spiritul critic n-a lipsit, fără îndoială, nici altor contemporani – lui Heliade-Rădulescu, de pildă –, dar Heliade-Rădulescu îl subordonase idealurilor de moment, construcției a ceea ce apărea atunci ca spirit născînd al culturii naționale. Cînd spunea că nu este vreme de critică, băieți – acest spirit optimist vorbea prin el. Puțini dintre cei care au reținut celebra sa sintagmă știu însă că același Heliade-Rădulescu i se datorează nu puține texte de critică neiertătoare a unor aspecte ale vieții sociale din vremea sa.

*

Acesta este o altă particularitate care merită să fie reținută. Spiritul critic n-a lipsit niciodată unor observatori români competenți, dar acest spirit critic se exercita asupra unor *aspecte* ale vieții noastre publice. Sigur, niciodată nu e totul perfect, mereu există în pădure și... uscături – dar acestea sînt numai... detalii. Mereu ai de-a face doar cu unele aspecte care trebuie criticate, tovărășe, ar fi spus comuniștii, dar esența, centrul vital, linia dominantă este sănătoasă și creativă, merge, neabătut, către progres. Ideea progresului continuu, al unei creșteri inevitabile, orice s-ar întîmpla, nu e doar o idee a comuniștilor – ea tară evaluarea realistă a societății cu mult înainte de venirea lor la putere. Critica lui Maiorescu subminează tocmai această perspectivă. La Maiorescu nu sînt vizate niște *aspecte*, ci *fundamentele, esența societății* românești. Nu avem justiție, nu avem cultură, nu avem științe perora el în incendiarele sale articole de la începutul carierei, pentru că am vrea să avem toate acestea în manieră europeană, iar ceea ce preluăm este doar imitație de suprafață, fără nici o înțelegere a esenței nodurilor importante care alcătuiesc structura socială. Nu este singurul care a văzut fără echivoc aceste lucruri și ceea ce se ascunde sub aparența de cultură occidentală imitată cu multă rîvnă. O radiografiere globală realiza Rădulescu-Motru, am văzut, unul din cei care și-au iubit mereu poporul și a încercat să caute soluții pentru stările de fapt pe care le constata. Un alt observator care a realizat o radiografiere realistă a fost Mihail Ralea. Iar Caragiale a fost probabil singurul care a transformat această viziune radicală într-o operă de artă.